T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL ORTAMLARDA DOĞRU VE GÜVENLİ BİLGİ ERİŞİM, TEYİT VE PAYLAŞIM DAVRANIŞLARI ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ

MERT VAHİT DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nilgün TOSUN

EDİRNE-2022

MERT VAHİT DEMİR'in hazırladığı "**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL ORTAMLARDA DOĞRU VE GÜVENLİ BİLGİ ERİŞİM, TEYİT VE PAYLAŞIM DAVRANIŞLARI ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ**" başlıklı bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalında bir **Yüksek lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Ünvan, Ad, Soyad):	İmza
Doç. Dr. Nilgün TOSUN (Danışman)	……
Doç. Dr. Fatma AKGÜN (Üye)	……
Doç. Dr. Gülden KAYA UYANIK (Üye)	……

Tez Savunma Tarihi: 04/07/2022

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

İmza

Doç. Dr. Nilgün TOSUN
Tez Danışmanı ……

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü onayı

……...
Prof. Dr. Hüseyin Rıza Ferhat KARABULUT
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

T.Ü. FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

04/07/2022
Mert Vahit DEMİR

Yüksek Lisans Tezi

Üniversite Öğrencilerinin Dijital Ortamlarda Doğru ve Güvenli Bilgi Erişim, Teyit ve Paylaşım Davranışları Ölçeğinin Geliştirilmesi

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı

ÖZET

Bu tezin amacı, internet kullanıcı grubu içinde önemli bir yer tutan üniversite öğrencilerinin, dijital ortamlarda doğru ve güvenli bilgi erişim, teyit ve paylaşım davranışlarına açıklık getirmek üzere bir ölçek geliştirilmesidir. Türkiye'de öğrenim gören üniversite öğrencileri çalışma grubu olarak seçilmiştir. Ölçek verileri çevrimiçi ve yüz yüze ortamda toplanmıştır. Verilerin analizi, SPSS 26.0 ve LISREL 8.80 programları kullanılarak elde edilmiştir. Elde edilen verilerden ölçeğin psikometrik özelliklerini ortaya çıkarmak için Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA), Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), Cronbach alpha güvenirlik analizi, birleşik güvenirlik ve test tekrar test güvenirliği hesaplanmıştır. Verilerin faktör analizine uygun olduğu tespit edilmiş olup analizler gerçekleştirilmiştir. Analizlerde AFA sonucunda ölçekte bulunan 72 maddenin 32 tanesinin faktör yükü .30'un altında kaldığı için ölçekten çıkarılmıştır. Kalan 40 maddede yer alan erişim alt boyutundaki maddelerin faktör yükleri .361 ve .704 arasında, teyit alt boyutunda yer alan maddelerin faktör yükleri .364 ile .605 arasında ve paylaşım alt boyutunda yer alan maddeler faktör yükleri ise .301 ile .677 arasında değişmektedir. DFA ile ölçeğe ilişkin uyum indeksi değerleri $\chi 2/sd=2,34$, GFI=.91, AGFI=.88, CFI=.97, NFI=.95, NNFI=.96, IFI=.97, RMSEA=.047, SRMR=.058, PNFI=.80 ve PGFI=.64 olarak hesaplanmıştır. DFA sonucunda oluşan üç faktörlü yapı için t-testi değerlerinin erişim alt boyutu için 6.43 ile 20.50, teyit alt boyutu için 6.03 ile 27.72 ve paylaşım davranışı alt boyutu için 7 ile 24.17 arasında değişmektedir. Ölçekten elde edilen ölçümlerin güvenirliği için testler uygulanmıştır. Bu kapsamda ilk olarak Cronbach Alfa

güvenirlik katsayıları, erişim alt boyutu için .760, teyit alt boyutu için .749, paylaşım davranışı alt boyutu için .862 ve ölçeğin tamamı için ise .829, olarak bulunmuştur. Bileşik güvenirlik katsayısı, DFA'dan elde edilen faktör yükleri ve hata varyansı değerlerine dayalı olarak hesaplanmış olup, erişim alt boyutu için .727, teyit alt boyutu için .792, paylaşım davranışı alt boyutu için .731 ve ölçeğin tamamı için ise .852 olarak hesaplanmıştır. Test-tekrar test güvenirlik katsayıları ise erişim alt boyutu için .804, teyit alt boyutu için .908, paylaşım davranışı alt boyutu için .896 ve ölçeğin tamamı için .891 olarak hesaplanmıştır. Analizler sonucunda ölçeğin 36'sı olumlu, 4'ü olumsuz olmak üzere 40 maddeden ve erişim, teyit ve paylaşım davranışları şeklinde 3 boyuttan oluştuğu görülmüştür. 5'li Likert tipinde hazırlanan bu ölçek "*Her zaman (5)*", "*Sıklıkla (4)",* "*Bazen (3)", "Nadiren (2)" ve "Hiçbir zaman (1)"* şeklinde puanlanmıştır. Erişim boyutunda 10, teyit boyutunda 8 ve paylaşım davranışı boyutunda 22 madde bulunmaktadır. Alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar erişim boyutu için 10-50, teyit boyutu için 8-40 ve paylaşım boyutu için 22-110 arasında değişmektedir. Ölçeğin tamamından ise, 40 ile 200 arasında puan alınabilmektedir. Ölçeğin alt boyutlarından ve tamamından alınan puanların yükselmesi, öğrencilerin ilgili boyuta yönelik algılarının yüksek düzeyde olduğu anlamına gelmektedir.

Yıl **:** 2022

Sayfa Sayısı **:** 127

Anahtar Kelimeler **:** Doğru bilgi, güvenli bilgi, teyit, paylaşım, ölçek geliştirme.

Master Thesis

Developing a Scale of Accurate and Safe Information Access, Confirmation and Sharing Behaviors of the University Students in Digital Environments

Trakya University Institute of Natural and Applied Sciences

Department of Computer and Instructional Technologies Education

ABSTRACT

The aim of this thesis is to develop a scale to clarify the accurate and safe information access, confirmation and sharing behaviors of the university students, who take an important part among the internet user group, in digital platforms. The university students who have been studying in Turkey were chosen as a study group. The scale data were collected in an online and a face-to-face environment. The analysis of the data was obtained by using the SPSS 26.0 and LISREL 8.80 programs. Exploratory Factor Analysis (EFA), Confirmatory Factor Analysis (CFA), Cronbach's Alpha reliability analysis, composite reliability and test-retest reliability were calculated to reveal the psychometric properties of the scale from the data obtained. It was determined that the data were suitable for a factor analysis and analyses were carried out. In the analyses, as a result of EFA, 32 of the 72 items in the scale were removed from the scale as the factor load remained below .30. The factor loads of the items in the access sub-dimension in the remaining 40 items vary between .361 and .704, the factor loads of the items in the confirmation sub-dimension vary between .364 and .605, and the factor loads of the items in the sharing sub-dimension vary between .301 and .677. The fit index values regarding the CFA and the scale were calculated as $\chi 2/sd=2.34$, GFI=.91, AGFI=.88, CFI=.97, NFI=.95, NNFI=.96, IFI=.97, RMSEA=.047, SRMR=.058, PNFI=.80 and PGFI=.64. The t-test values for the three-factor structure which were formed as a result of CFA range from 6.43 to 20.50 for the access sub-dimension, between 6.03 and 27.72 for the confirmation sub-dimension, and between 7 and 24.17 for the sharing behavior sub-

dimension. Tests were applied for the reliability of the measurements obtained from the scale. In this context, firstly, the Cronbach's Alpha reliability coefficients were found as .760, for the access sub-dimension, .749 for the confirmation sub-dimension, .862 for the sharing behavior sub-dimension, and .829 for the whole scale. The composite reliability coefficient was calculated by being based on the factor loads and error variance values obtained from the CFA, and it was calculated as .727 for the access sub-dimension, .792 for the confirmation sub-dimension, .731 for the sharing behavior sub-dimension, and .852 for the whole scale. The test-retest reliability coefficients were calculated as .804 for the access sub-dimension, .908 for the confirmation sub-dimension, .896 for the sharing behavior sub-dimension, and .891 for the whole scale. As a result of the analyses, it was seen that the scale consisted of 40 items, 36 of which were positive, 4 of which were negative, and the 3 dimensions as access, confirmation and sharing behaviors. This 5-point Likert-type scale was scored as "Always (5)", "Often (4)", "Sometimes (3)", "Rarely (2)" and "Never (1)". There are 10 items in the access dimension, 8 items in the confirmation dimension, and 22 items in the sharing behavior dimension. The lowest and the highest scores that can be obtained range from 10 to 50 for the access dimension, 8 to 40 for the confirmation dimension, and 22 to 110 for the sharing dimension. The score between 40 and 200 can be obtained from the whole scale. An increase in the scores obtained from the sub-dimensions and the whole scale means that the students' perceptions of the related dimension are at a high level.

Year **:** 2022

Number of Pages **:** 127

Keywords: Accurate information, secure information, confirmation, sharing, scale development.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimime başladığım günden bugüne kadar ilgisi ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman yanımda olduğunu bildiğim kıymetli danışmanım Doç. Dr. Nilgün TOSUN, verilerin toplanma sürecinde desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Murat TOPALOĞLU ve Öğr. Gör. Duygu Demet ALTUN başta olmak üzere, bu günlere gelebilmem için fedakârca çalışan ve eğitim öğretim hayatım boyunca üzerimde emeği bulunan tüm öğretmenlerime şükranlarımı sunarım. Öte yandan, süreç içerisinde ihtiyaç duyduğum her an yanımda olan Kübra DEMİR, Büşra Yeter ÇALIŞGAN, Buse Nuran ÇALIŞGAN, Tuğçe Nur BAYRAKLI, Büşra BAYRAKLI, Feyza BAYRAKLI, Yusuf UĞURLU ve çalışma grubunun oluşmasına destek sağlayan herkese teşekkür ederim.

Ayrıca yüksek lisans eğitimime başlayabilmem için beni sonuna kadar destekleyen ve süreç içerisindeki yoğunluğumu hoş görerek hep yanımda olan kıymetli annem Hatice DEMİR, değerli babam Mustafa DEMİR, babaannem Kadriye DEMİR, halam Selma ÇALIŞGAN'a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET iv

ABSTRACT vi

TEŞEKKÜR viii

KISALTMALAR xiii

ŞEKİLLER DİZİNİ xv

ÇİZELGELER DİZİNİ xvi

BÖLÜM 1 1

GİRİŞ 1

1.1. Araştırmanın Amacı 2

1.2. Araştırmanın Önemi 3

1.3. Sayıltılar 4

1.4. Sınırlılıklar 4

BÖLÜM 2 5

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 5

2.1. Dijital Okuryazarlık, Bilgi Okuryazarlığı ve Dijital Medya Okuryazarlığı 5

2.1.1. Doğru Bilgi....6
2.1.2. Güvenli Bilgi....8
2.2. Dijital Ortamlarda Kullanılan Bilgi Erişim Kaynakları....9
2.3. İnfodemi, Dezenformasyon, Misenformasyon, Malenformasyon....16
2.4. Bilginin Teyidi ve Önemi....19
2.5. Haber ve Bilgi Teyit Platformları....21
2.6. Yalan Haber ve Yanlış Bilgi Yayılımı İle Mücadele İçin Dünyada ve Türkiye'de Yapılan Uygulamalar....22
2.7. Dijital Kaynakların Haber ve Bilgi Paylaşımı İçin Kullanımı ve Paylaşım Davranışları....27
2.8. Yalan Haber ve Yanlış Bilgi Paylaşım Davranışlarının Bireysel ve Toplumsal Etkileri....29
2.8.1. İnfobezitenin Bireysel ve Toplumsal Etkileri....29
2.8.2. Dijital İstifçiliğin Bireysel ve Toplumsal Etkileri....31
2.8.3. Siberhondrik Hastalığının Bireysel ve Toplumsal Etkileri....32
2.8.4. Aşırı Bilişsel Yüklenmenin Bireysel ve Toplumsal Etkileri....32
2.8.5. Yalan Haber ve Yanlış Bilginin Bireyler ve Toplumlara Etkileri....34
2.9. Bilgiyi İnternet Ortamında Paylaşmadan Önce Yapılması Gerekenler....35
2.10. İlgili Alanyazın....38
2.10.1. Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar....38
2.10.2. Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar....42
BÖLÜM 3....50

YÖNTEM....50
3.1. Araştırma Modeli....50
3.2. Çalışma Grubu....50
3.3. Ölçek Geliştirme Süreci....52
3.3.1. Madde Havuzunun Oluşturulması....52
3.3.2. Kapsam ve Görünüş Geçerlilik Çalışmaları....52
3.3.3. Pilot Uygulama....53
3.4. Verilerin Toplanması....53
3.5. Verilerin Analizi....54
BÖLÜM 4....57
BULGULAR....57
4.1. Yapı Geçerliği....57
4.1.1. Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)....57
4.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)....62
4.2. Güvenirlik....66
4.3. Üniversite Öğrencilerinin Dijital Ortamlarda Doğru ve Güvenli Bilgi Erişim, Teyit ve Paylaşım Davranışları Ölçeğinden Alınan Puanların Değerlendirilmesi....67
BÖLÜM 5....68
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER....68
5.1. Sonuç ve Tartışma....68
5.2. Öneriler....72

KAYNAKLAR 74

EKLER 87

Ek 1 Uzman Görüşüne Sunulan Ölçek 87

Ek 2 Uzman Görüşlerinden Sonra Uygulanan Ölçek 99

Ek 3 Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Onayı 104

Ek 4 Nihai Ölçek 107

ÖZGEÇMİŞ 111

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AFA : Açımlayıcı Faktör Analizi

AGFI : Adjustment Goodness of Fit Index (Uyum İyiliği İndeksi)

BST : Black SeaTrust

CAUL : Council of Australian University Librarians (Avustralya Üniversite Kütüphanecileri Konseyi)

CD-ROM : Compact Disc Read-Only Memory (Kompakt Disk - Salt Okunur Bellek)

CFI : Comparative Fit Index (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi)

CNN : Cable News Network (Kablolu Haber Ağı)

CSG : Chi-Square Goodness (Ki-Kare İyiliği)

CSM : Common Sense Media

DFA : Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doç. Dr. : Doçent Doktor

DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü

GFI : Goodness of Fit Index (Uyum İyiliği Endeksi)

IFCN : International Fact-Checking Network (Uluslararası Doğrulama Ağı)

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

MMI : MMI Online Limited

NATO : North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

NFI : Normed Fit Index (Normlu Uyum İndeksi)

NNFI : Non-Normed Fit Index (Normlandırılmamış Uyum İndeksi)

Öğr. Gör. : Öğretim Görevlisi

RMSEA : Root Mean Square Error of Approximation (Yaklaşımın Kare Ortalama Hatası Kökü)

SRMR : Standardized Root Mean Square Residual (Standardize Kök Ortalama Kare Kalıntı)

STK : Sivil Toplum Kuruluşu

TRESCA : Trustworthy, Reliableand Engaging Scientific Communication Approaches (Güvenilir, Güvenilir ve İlgi Çekici Bilimsel İletişim Yaklaşımları)

TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TÜBİSAD : Bilişim Sanayicileri Derneği

UNESCO : United Nations Educational, Scientificand Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

UNICEF : United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuk Acil Yardım Fonu)

URL : Uniform Resource Locator (Tekdüzen Kaynak Bulucu)

YÖK : Yükseköğretim Kurulu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Bilginin zaman içerisinde değişen katlanma eğrisi (Bozkurt vd., 2021). 10
Şekil 2.2. 16-64 yaş arası internet kullanıcılarının farklı media ve cihazlarla geçirdiği günlük ortalama zaman miktarı (Kemp, 2022a). 11
Şekil 2.3. 2022 yılı Mayıs ayı itibariyle Türkiye'de arama motoru kullanım oranları (Statcounter, 2022). 12
Şekil 2.4. 2022 yılı Nisan ayı itibariyle Dünyada internet kullanım amacının oranları (Kemp, 2022b). 12
Şekil 2.5. 2022 yılı Şubat ayı itibariyle Türkiye'de sosyal media platformu kullanım oranları (Statcounter, 2022). 13
Şekil 2.6. 2022 yılı Şubat ayı itibariyle Türkiye'de sosyal media uygulamalarında geçirilen aylık zaman miktarı (Kemp, 2022b). 14
Şekil 2.7. Bilgi/haber düzensizlikleri (Ceyhan, 2019, s. 13).....18
Şekil 2.8. Poynter tarafından oluşturulan doğruluk control mekanizması örneği (Ceyhan, 2019). 20
Şekil 2.9. Think Before Sharing uygulaması sosyal medya paketi (UNESCO, 2021). ..23
Şekil 2.10. Instagram'ın yanlış bilgiyi gösteren uyarı etiketi örneği (Instagram, 2019) 26
Şekil 2.11. 2021 yılında Türkiye'de en çok tercih edilen sosyal media platformları (Kemp, 2022b). 27
Şekil 2.12. 2022 yılında dünya genelinde en çok tercih edilen sosyal medya platformları (Kemp, 2022a).....28
Şekil 2.13. Haber doğrulama yöntemleri (Güvenli İnternet Merkezi, 2019). 36
Şekil 4.1. Özdeğer-Faktör saçılma grafiği. 58
Şekil 4.2. Ölçeğe ilişkin DFA yol diyagramı. 64

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1. Çalışma gruplarının cinsiyet dağılımı. 50
Çizelge 3.2. Çalışma gruplarında gerçekleştirilen istatiksel işlemler…….. 51
Çizelge 4.1. Ölçeğin faktör yapısı ve faktör yükleri. 58
Çizelge 4.2. DFA uyum indeksleri. 63
Çizelge 4.3. Ölçek için DFA'dan elde edilen t değerleri. 65
Çizelge 4.4. Ölçekten elde edilen ölçümler için Cronbach Alfa, bileşik güvenirlik ve test-tekrar test yöntemleriyle hesaplanan güvenirlik katsayıları……. 66

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bireylerin artan bilgi ihtiyacı ile birlikte günlük hayatın bir parçası olan interneti kullanma isteği de artmaktadır. Uzaktan öğrenme, araştırma yapma, bireyler arası iletişim, alışveriş, bilgi edinme gibi birçok eylemi internet yardımıyla gerçekleştiren bireyler, dijital dünyada birtakım sorumluluklara sahiptir. İnternetin evrensel olması da bir bilgi yığınının oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle bireylerin, bilgi ve iletişim odaklı kaynakları kullanırken eleştiri yapan, dijital ortamdaki aksiyonlarda etik hususunda bilgi sahibi olan, teknolojinin kötüye kullanılmaması için çalışan ve doğru davranışı destekleyen bireyler olması gerekmektedir (TÜBİSAD, 2018). Bu hususlar dijital dünya ile paralel olarak ortaya çıkan bir olgu olan dijital okuryazarlık ve bilgi okuryazarlığı, hatta dijital medya okuryazarlığı kavramlarının oluşmasını sağlamıştır.

Bilgi okuryazarlığı, ihtiyaçlarını fark eden bireylerin kaynakları doğru ve etkin kullanarak, istediğine ulaşabilmesidir (Sağıroğlu, Bülbül, Kılıç ve Küçükali, 2020). Bu sayede bireyler olgu ve gerçekleri anlamlandırabilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2021a). Dijital medya okuryazarlığı ise bireylerin dijital ortamlarda yer alan içeriklere erişebilme, analiz etme, doğru yapıda üretme olgularını içeren bir olgudur. Bu olguya sahip olan bireylerin eleştirel ve yaratıcı düşünme, etik bilinci, çevrimiçi güvenlik becerileri, hak ve sorumluluk bilinci, bilgi ve enformasyona ulaşabilme gibi özelliklere sahip olması gerekmektedir (Yılmaz Güntay, 2019).

Dijital okuryazarlık ise bireyin dijital ortamdaki bilgiyi anlama, analiz etme ve bilgiyi bulma becerilerini kazanmasını desteklemektedir (Konakçı, 2020). Bu kazanımlar aslında bilgi akışının internet ortamında artmasını da beraberinde getirmektedir. İnternet

ortamında bireyler, birçok bilgi erişim kaynakları ile karşılaşabilmektedir. İnternette arama sonucunda gelen kişisel bloglar, video paylaşım siteleri, sosyal ağlar, haber siteleri, wiki'ler, alanında uzman bireylerin internet siteleri, kurumların internet siteleri gibi birçok kaynak yer almaktadır. Bu kaynaklar ise bilgi sunmaktadır. Bu bilgiler asılsız veya yanlış bilgi olarak internette sunulabildiği gibibireylerin doğru bilgiye erişme sürecini etkilemektedir. Bu yüzden bireyler bilgiye erişim sürecinde dikkatli olmaları gerekmektedir (Korucu, Çoklar, Gündoğdu ve Gençtürk, 2019).

Bireylerin dijital ortamlarda yer alan bilgiye hızlı, kolay ve sınırsız erişebilmesi mümkündür. Ancak yalan haber ve yanlış bilgi yayan kanalların çokluğu düşünüldüğünde hangi bilginin doğru, hangisinin yanlış veya güvenilir olduğu hususları endişe yaratmaktadır (Aytekin, 2022). Bu durumda bireylerin karşılaşmış oldukları bilgiye ne denli güvendiği ve haberin doğruluğunu teyit etme alışkanlıklarının düzeyi oldukça önemlidir (Çömlekçi, 2019; Çömlekçi ve Başol, 2019; Kutlu ve Doğan, 2020; Kılıç ve İspir, 2020). Bu denli tehdit içeren yalan haber veya yanlış bilgide bireyler karşılaştıkları içeriğin teyidini gerçekleştirmelidir Bunun için ulusal veya uluslararası veya doğruluk kontrol kuruluşları tercih edilmelidir. Paylaşım davranışı öncesinde bilgiyi güvenilir kaynaklardan teyit eden bireyler doğrulama becerisine sahiptir (Aytekin, 2019). Bu beceriye sahip bireyler bir bilgiyi paylaşmadan önce doğruluğunu kontrol ederek paylaşım davranışında bulunurlar.

Bilgiye erişim kaynaklarını kullanırken çok fazla ve çeşitli bilgiye maruz kalan bireylerde bazı olumsuz etkiler görülmektedir. Dijital ortamlarda bilgiye erişen bireylerde, fiziksel ve ruhsal hastalıklar sonucu değişimler yaşanmaktadır (Polat, 2017). Bu değişimler bireylerde infobezite, dijital istifçilik, siberhondrik ve aşırı bilişsel yük gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle dünya genelinde yaygın olan Covid-19 salgını sürecinde bireylerde oluşan aşırı bilgi yüklemesi sonrasında karar vermede zorlukların oluştuğu belirtilmektedir (Işıklı, 2020). Bu durum bireylerin günlük hayatlarına, toplumların ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarına kadar etki edebilmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu tezin ana amacı, üniversite öğrencilerinin doğru ve güvenli bilgi erişim, teyit etme ve paylaşım davranışlarını ortaya çıkaran bir ölçeğin geliştirilmesidir.

1.2. Araştırmanın Önemi

İnternetin çok sayıda yararından biri de bilgi ve haber paylaşımına olanak tanıması, bu paylaşımlara erişimin diğer iletişim kanallarına kıyasla geniş kitlelerce çok daha kolay gerçekleşmesidir. Milyarlarca kullanıcısı olan internette bir bilginin ya da haberin yayılması, neredeyse ışık hızında gerçekleşmektedir ki bu yayılma, bireysel kontrol mekanizmasının işlemediği durumlarda istenmeyen sonuçlar doğurabilmektedir. İstenmeyen sonuçlar, bazen bireysel bazen kurumsal bazen de ulusal siber güvenliği tehdit eden durumların yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu üç güvenlik unsuru birbirinin tamamlayıcısı gibidir. Bireysel siber güvenliğin sağlandığı bir toplulukta kurumsal siber güvenlik çok daha kolay sağlanır. Bireylerin ve kurumların siber güvenliğinin güçlü olması, ulusal boyutta siber güvenliğin iç ve dış tehditlere karşı güçlü olmasında ciddi bir etkendir. Ayrıca, tezin ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak bahsedileceği üzere, yalan ve yanlış bilgilerin paylaşılması, geniş kitlelerce hızlı bir şekilde erişilebilir olması, fiziksel ve mental sağlığı da olumsuz etkileyebilmektedir.

Yaşadığımız bilgi çağında, bireylerin doğru ve güvenli bilginin ne kadar büyük bir güç, yalan ve yanlış bilginin ise ne kadar yıkıcı bir güç olduğunun farkında olması önemlidir. Farkındalığın ötesinde, bilgiye erişim, erişilen bilginin teyiti ve paylaşılmasının alışkanlık haline gelmesi ve bu bilincin kullanıcılarda davranışa dönüştürülmesi, bir gerekliliktir. Bunun için öncelikle bireylerde bu davranış eğilimlerinin ve alışkanlıklarının mevcut durumu ortaya konmalıdır. Bu durumu ortaya koyacak ölçme araçlarına olan ihtiyaç da kaçınılmazdır.

İlgili alan yazın incelendiğinde, bu tez çalışmasının çerçevesini oluşturan doğru ve güvenli bilgi erişim, teyit ve paylaşım davranışları şeklindeki üç boyutu birlikte işleyen herhangi bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu tez çalışmasının alan yazındaki bu önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Ayrıca geliştirilecek olan ölçekle, üniversite öğrencilerinin dijital ortamlardaki bilgi erişim, teyit ve paylaşım davranışları ortaya konabilecek, bu konuda öğrencilerin ihtiyaçları belirlenebilecek ve ihtiyaçların giderilmesi için gerekli adımlar atılabilecektir. Tüm bu gerçeklerden hareketle, geliştirilecek ölçeğin bireysel, kurumsal ve ulusal siber güvenliğin güçlendirilmesine de katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1.3. Sayıltılar

Bu tez çalışmasında;

- Erişilen veriler, çevrim içi ve yüz yüze yöntemlerle toplanmıştır. Bu nedenle, formu dolduran katılımcıların tamamının üniversite öğrencisi oldukları,
- Formu dolduran üniversite öğrencilerinin ölçek maddelerine içtenlikle ve samimi bir biçimde cevap verdikleri,

varsayılmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu tez çalışması;

- 2021-2022 eğitim öğretim yılı ile,
- YÖK'e bağlı resmi ve özel üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerle,
- 1698 üniversite öğrencisi örneklemiyle,
- Araştırmacı tarafından hazırlanan ölçek maddeleriyle,

sınırlıdır.

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Dijital Okuryazarlık, Bilgi Okuryazarlığı ve Dijital Medya Okuryazarlığı

Okuryazarlık; okuması yazması olan ve öğrenim görmüş bireyin okuryazar olma durumudur (Türk Dil Kurumu, 2021b). Bir diğer tanım da ise okuryazarlık; bireyin bir yazıyı okuyup o yazıyı anlayıp algılayabilmesi ifade etmektedir (Wikipedia, 2021a). Okuryazarlık kavramı dünyada ve Türkiye'de zaman geçtikçe önemi her geçen gün artmakta olan bir kavramdır. Gelişen ve gelişmekte olan tüm ülkeler okuryazarlık kavramı üzerine eğilmiş ve okuryazar oranını arttırmak için çalışmışlardır. Bu çabalar sonucunda da okuryazarlık ile ilgili yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu kavramların başında dijital okuryazarlık ve bilgi okuryazarlığı gelmektedir. Teknoloji sayesinde birey birden fazla bilgiye tek bir tuşla ulaşmaya başlamıştır. Bu hızlı ve fazla bilgi yayılımı da bireyi dijital dünyada seçici olmaya itmiştir. Bu bağlamda dijital okuryazarlık ve bilgi okuryazarlığı birbiriyle iç içe geçen iki kavramdır.

Dijital okuryazarlık; dijital ortamda fırsatları kullanıp tehlikelerden korunmaya denir (Sağıroğlu vd., 2020). Dijital okuryazarlık teknoloji ve okuryazarlığın iç içe geçmesidir. Bireyin teknolojiyi kullanırken bilinçli ve seçici olmasıdır. Birey dijital okuryazarlık sayesinde etik davranır, tehlikelere karşı kendini savunur, kendi için doğru olanı seçer, üretir, pazarlar, tüketir ve geliştirir. Hayatın her alanının dijitalleşmesine paralel olarak dijital okuryazarlıkta artmaktadır. Bu artışta dijital okuryazarlığın içeriğini geliştirmektedir. Dijital okuryazarlık, internet okuryazarlığından teknoloji okuryazarlığına, teknoloji okuryazarlığından medya okuryazarlığına kadar birçok okuryazarlık türünü içinde barındırmaya başlamıştır. Dijital okuryazarlığın bu kadar geniş olması sebebiyle birey iyi bir okuryazar olup dijital dünyadan kendine yarayanı

alma konusunda seçici olmalıdır. İyi bir dijital okuryazar olmanın temelinde bu yatmaktadır.

Bilgi; insanın erişebileceği anlamlandırdığı olgu ve gerçeklerdir (Türk Dil Kurumu, 2021a). Bilgi bireyin ulaşabileceği doğruların bütünüdür. Bilgi okuryazarlığı ise; bireyin kaynakları doğru ve etkin kullanmayı bilmesi, ihtiyaçlarını fark etmesi ve bu fark etmenin sonucunda istediğine ulaşabilmesidir (Sağıroğlu vd., 2020). Bu kavram ilk olarak 1974 yılında kullanılmış ve zaman geçtikçe kullanım alanı artmıştır (Badke, 2010). Bilgi okuryazarlığı dijital dünyada yol bulmak için gerekli olan bir kavramdır. Bu kavrama eşlik eden dijital medya okuryazarlığı ise internet ortamındaki her türlü belgeye ulaşma, bu bilgileri doğrulayıp, anlayan, analiz eden ve paylaşmayı kapsayan beceriyi kazanma sürecidir (Güleç, 2018). Günümüz çağı için medya içeriğinin yorumlanması, anlamlandırılması, bilgi üretilmesi, medyayı etkin kullanma ve kişisel öğelerin korunması dijital medya okuryazarlığının gerekliliklerindendir (Karaboğa, 2019). Güleç, iyi bir dijital medya okuryazarının eleştirel düşünme becerisine sahip olması gerekliliğinin temel kurallardan biri olduğunu belirtmektedir. Bu durum her bilgi veya haberin eleştirel bakış açısı ile sorgulanması, içeriğin kaynağının araştırılması, analitik bir yaklaşım sergilenmesi sayesinde muhtemel durumları veya riskleri analiz etmeyi beraberinde getirmektedir (Güleç, 2018).

Dijital ortamlarda bireyler, doğru ve güvenli bilgiye erişim süreçleri ile birlikte paylaşım davranışlarında dikkatli davranması gerekmektedir.

2.1.1. Doğru Bilgi

İçinde bulunulan 21. yüzyılın temel özelliklerinden biri de, her geçen gün artan bilgi gereksinimidir. Özellikle son dönemlerde üretim faktörleri arasında teknoloji ve bilginin yer alması, bireylerdeki bilgi gereksiniminin oluşarak artmasında önemli rol oynamaktadır. Bu gereksinim, bilginin üretimi sonrasında, hızlı bir şekilde tüketiminden kaynaklanmaktadır. Dünya genelini etkileyen ve 2020 yılı Mart ayında başlayan pandemi ile birlikte kullanıcı alışkanlıklarında değişimler gözlemlenmektedir. Bu durum, bireylerin bilgi tüketiminin değişmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda içerik üretimindeki hızlı artışı da beraberinde getirmektedir (Yılmaz, Şahin ve Akbulut, 2015). Artan bilgi ilebirlikte bilgiye erişmek isteyen bireylerin yaş aralığı da değişim göstermektedir. UNICEF'in 2021 yılı Ağustos ayı raporunda "Çocuklar

yanlış/dezenformasyonun hedefi veya nesnesi olabilirken, bunu yayan veya yaratıcıları da olabilir" ifadesi çocukların bilgiye erişim sürecinde etkili olabileceğinin bir göstergesidir (UNICEF, 2021).

Yaşanan pandemi sürecinde, internetin her geçen gün artan hızlı büyümesi sonucu bilgi kaynağı olarak daha sık kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Aldemir ve Avşar, 2020). İnternet, sosyal ağlar, arama motorları, video içerek sunan siteler, Wikipedia, kitlesel çevrimiçi dersler gibi platformlar bireylerin bilgi ve becerilerini geliştirebilecekleri anlamlı bilgi kaynaklarının oluşmasına olanak sağlamıştır. Bu sayede bireylerin platformlarda bilgi arama tekniklerini kullanıp istedikleri bilgiye erişmesi sağlanmaktadır (Yılmaz ve Ercan, 2017). Ayrıca mobil cihaz ve internet kullanımı yaygınlaşarak bireylerin bilgiye istedikleri zaman ve mekândan erişebilme imkânıda oluşmuştur (Karaoğlan ve Binay, 2018; Yılmaz ve Beşkaya, 2018; Yılmaz ve Karaoğlan, 2018). Bu türde gelişmeler sonucu insanlar internet aracılığıyla dijital ortamlardan her türlü bilgiye ulaşmaktadır (Özel, 2016). Bu ortamlarda herkes istediği bilgiyi özgür bir şekilde aktarabilir. Ancak, erişim sağlanan bilginin miktarı kadar güvenli olması ve doğruluğu da önem arz etmektedir.

Erişim sağlanan bilginin doğru veya yanlış olması ve bu bilgilerin sosyal medya aracılığıyla sunulması, bu bilgilere ait farklı ve yanlış bağlantılar kurulabilir. Bunun için doğru bilgi veya doğru kaynağa erişimin önemi her geçen gün artmaktadır. Asılsız veya yanlış bilgiyi üretip, yanlış bilginin yayılmasını sağlayan bireylerin bu davranışı süreci daha zorlaştırıcı ve içerisinden çıkılamaz bir hale getirmektedir. Bu yüzden bireylerin edindikleri bilgiler hakkında oldukça dikkatli olmaları gerekmektedir (Korucu vd., 2019).

Özellikle sosyal medya platformlarının şu an da haber kaynağı olarak kullanılmasının, yanlış bilgilendirme ve dezenformasyon sürecinde sosyal medya ciddi bir sorundur (TRTWorld, 2021). Sosyal medyadaki yanlış bilgilerin fazlalığı üzerine araştırma yapan Newsguard, TikTok'u açan gençlerin neredeyse anında yanlış haberlere veya komplo teorilerine maruz kaldığını tespit etmiştir. Yapılan araştırmada dikkat çeken husus ise çocukların Covid-19 aşıları üzerinde ciddi oranda yanlış bilgiye sosyal medya aracılığıyla maruz kalmalarıdır. NewsGuard tarafından yapılan bu araştırma, çocukların yanlış bilgilere maruz kaldığının bir göstergesidir (Cadier ve Goldin, 2021).

2.1.2. Güvenli Bilgi

Dijital dünyada gençlerin her geçen gün daha fazla sosyal medya platformunu kullanması dezenformasyona kolayca kapılmasını beraberinde getirmektedir. Common Sense Media (CSM) tarafından hazırlanan rapora göre gençlerin karşılaşmış oldukları haberlerin sadece dörtte birinin güvenilir olduğunu belirtmektedir. Bu rapor, gençlerin haber kaynağı olarak %39'unun çevrimiçi ortamlardaki kaynakları, %24'ünün ise geleneksel medyanın en doğru kaynak olduğunu da belirtmiştir (Nemeth ve Dragomir, 2021). Çalışmada yer alan bu oranlar aslında gençlerin güvenli bilgiye erişebilmesi için ebeveynlerine birer birey olarak sorumluluk yüklemektedir.

Çevrimiçi ortamlarda yer alan içeriklerde doğruyu yanlıştan ayırt edebilen bireyler aramış olduğu güvenli bilgiye erişebilmektedir. Elections Canada isimli internet sitesi geliştirmiş olduğu raporda güvenilir bilgi edinme için beş aşamadan bahsetmektedir. Bu aşamalar aşağıdaki gibidir (Elections Canada, 2021).

1. **Orjinal, özgün kaynağın bulunması:** Dijital kaynaklar başta olmak üzere bilgiye erişim için birçok kaynak yer almaktadır. Bu yüzden karşılaşılan ilk içeriğin özgünlüğü sorgulanmalıdır.
2. **Kaynağın doğrulanması:** Erişilen kaynağın güvenilirliği, bilinirliği, bireylerin bu kaynağa karşı yorumlarının incelenmesi gerekmektedir. Bunun için ilgili kaynağı, hazırlayan kişiyi veya içeriği diğer kaynaktan incelenmelidir.
3. **Diğer bilgilerin kontrolü:** Bir konuda erişim sağlanan kaynağın içeriğini aynı konudaki diğer kaynaklar ile karşılaştırılmalıdır. Bu sayede içeriklerin benzerliği veya farklılıkları ortaya çıkacaktır.
4. **Haber teyit kaynaklarının kullanılması:** Yurtiçi veya uluslararası düzeyde birçok bilgi teyit sitesi bulunmaktadır. Bu teyit sitelerinden ilgili içeriğin doğruluğu kontrol edilebilir.
5. **Güvenmiş olunan kaynakların tekrar incelenmesi:** İncelenen kaynaklar arasında güven duyduğunuz sayfaları tekrar incelenmelidir. Çünkü bir içeriğin güven vermesi için bireyde bazı özelliklerde iyi bir izlenim sağlamaktadır. İyi izlenim bırakan içeriklerin yapısını ve siteye dair bilgilerin gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Dezenformasyonla mücadele için oluşturulmuş Facts4All projesi ise dijital kaynaklarda yer alan yanlış bilgileri nasıl belirlenmesi gerektiğini 10 madde ile özetlemektedir (Facts4All, 2022):

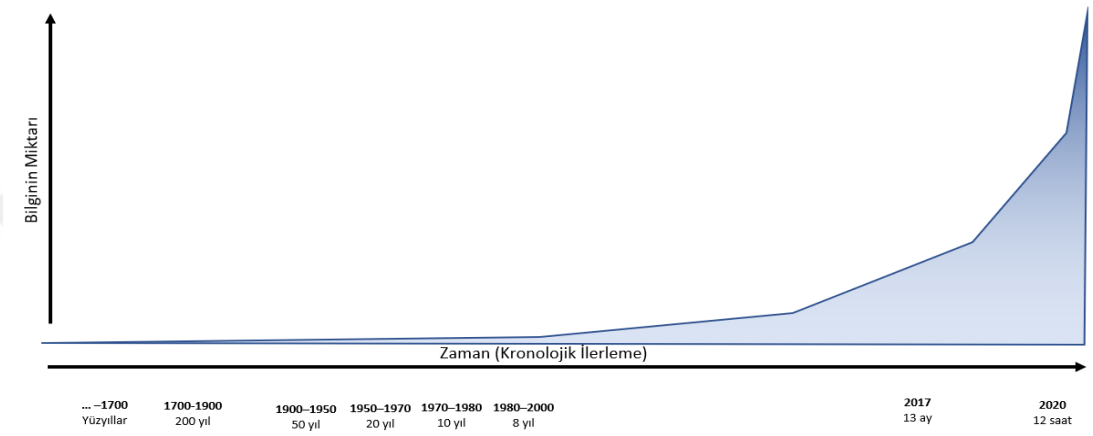
1. İçeriğin başlığı tarafsız mı yoksa bireylerin tıklaması için mi oluşturulduğunun kontrol edilmelidir.
2. İçeriği hazırlayan yazarın kim olduğunun diğer kaynaklardan incelenmelidir.
3. Sayfadaki tarih bilgisi kontrol edilmelidir.
4. İçeriği sunan site veya yayıncı incelenmelidir.
5. İçeriğin hangi kaynakları gösterdiğini yani bir başka sitede, röportaj, rapor gibi hususların kontrolü yapılmalıdır.
6. İlgili içeriğin diğer internet siteleri tarafından ana kaynak olarak kullanılıp kullanılmadığı incelenmelidir.
7. İçeriği hazırlayan yazarın amacı ile içeriği okuyan bireyin amacının uyuşup uyuşmadığının kontrol edilmelidir.
8. Kişisel deneyimler ya da ön yargılar odağında içeriğin değerlendirilmesi gerekmektedir.
9. Resim, yazım hatası, çok fazla büyük harf kullanımı gibi şüpheli durumların olup olmadığı incelenmelidir.
10. Dijital kaynaklardaki aksiyonlarımız ile algoritmik olarak karşımıza gelebilecek içeriklerin olabileceği bilerek bilinçli hareket edilmelidir.

Dijital dünyada büyümelerine rağmen günümüz bireyleri, özellikle en sevdikleri sosyal medya platformlarında dezenformasyona kolayca kapılabiliyor. Bu durumda bireylerin dijital ortamlarda yer alan bilgiler arasında ilk erişim sağladığı veya sosyal medya platformlarındaki kaynağı da sorgulaması gerekmektedir.

2.2. Dijital Ortamlarda Kullanılan Bilgi Erişim Kaynakları

Bilgi doğası gereği göreceli bir kavram olup, içerisinde bulunulan kültür, zaman veya coğrafya koşullarına göre değişim gösterebilmektedir. İnsanlar arası etkileşim sonucu, bilgili bireylerin diğer bireylere bilgiyi aktarması veya bireylerin bilgiye erişebileceği kaynakları kullanması gerekmektedir. Fuller tarafından yapılan bir

çalışmada bilginin katlanma eğrisinin 1400'lü yıllar ile 1900'lü yıllar arasındaki durumun 500 yılda bir katlanarak devam ettiği görülmektedir. 1900'lü yıllar ile 1950'li yıllar arasında ise bu sürenin 50 yıla kadar düştüğü görülmektedir. Bu sürenin Şekil 1'de yer alan grafiğe göre 12 saatte bir artarak devam ettiği dikkat çekmektedir. Özellikle 2000'li yıllar ve sonrasında artan bilgi geçmiş dönemin tamamının da üzerindedir (Bozkurt, Hamutoğlu, Kaban, Taşçı ve Aykul, 2021).

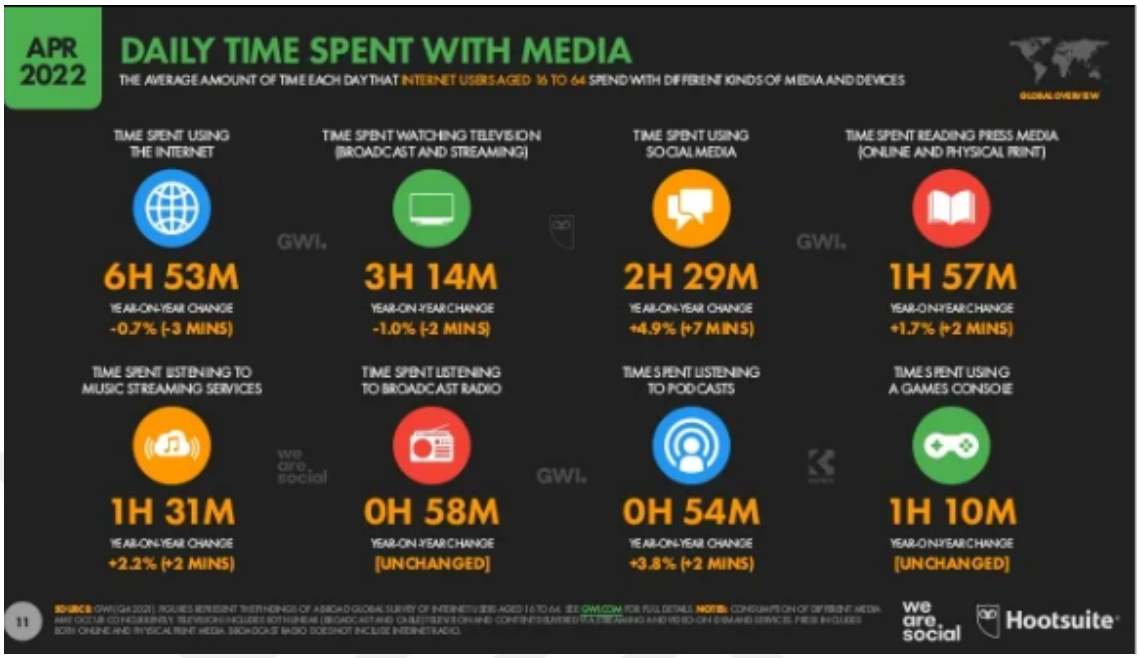

Şekil 2.1. Bilginin zaman içerisinde değişen katlanma eğrisi (Bozkurt vd., 2021).

21. yüzyıl toplumlarında yaşanan ekonomik, sosyal veya politik değişimler ve gelişimler sonucunda içerisinde bulunulan dönem bilgi çağı olarak nitelendirilmektedir (Yağcı ve Yüceler, 2016). Bilginin her geçen gün artmasının sebebi, bilgisayar, internet ve diğer çevrimiçi teknolojilerin sınırsız ve erişilebilir yapıda olmasıdır. Yeni bilginin yayılmasını ise bilgi kaynaklarında bir sınırın bulunmaması sağlamaktadır. Bireyler, her geçen gün eskisinden daha fazla yeni bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Bu durum pandemi ile birlikte her geçen gün artmaktadır (İnfodemiLAB, 2020). Artan bilgi ihtiyacı ile birlikte bireyler, bilgisayar, tablet ve akıllı telefon kullanımlarıyla interneti günlük yaşantılarına dahil etmektedirler. İnternetin günlük yaşama dahil olmasıyla birlikte bireylerin bilgiye erişim hızları artmaktadır (Yağcı ve Yüceler, 2016).

Digital 2022: April Global Statshot Report Raporu'na göre, dünyada internet kullanan bireylerin internette günde 6 saat 53 dakika zaman geçirdiği, televizyonda 3 saat 14 dakika, sosyal medya kullanımını ise ortalama 2 saat 29 dakika süre harcadığı belirtilmektedir (Kemp, 2022a). Digital 2022: Turkey — DataReportal – Global Digital

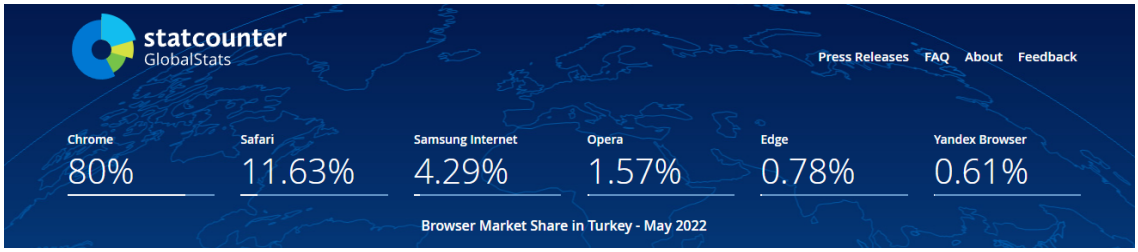
Insights Raporu'na göre Türkiye'de bireyler günlük 8 saat internette zaman geçirip, sosyal medyada ise 2 saat 59 dakika süre harcamaktadır (Kemp, 2022b).

Şekil 1.2. 16-64 yaş arası internet kullanıcılarının farklı media ve cihazlarla geçirdiği günlük ortalama zaman miktarı (Kemp, 2022a).

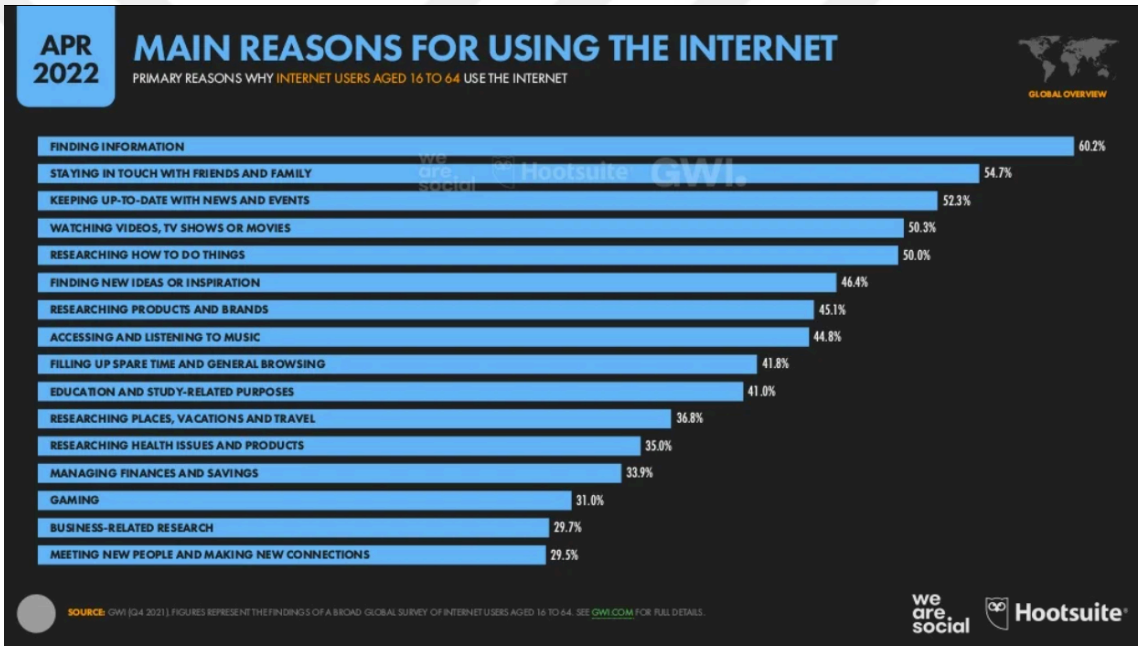
Artan bilgi ihtiyacı ile birlikte bireylere bilgi sunan internet siteleri daha fazla bilgiyi aynı sürede sunmak ve kullanıcıların tüketmesini sağlamaktadır. Her geçen gün artan internete erişim ile birlikte bilgi iletişim teknolojilerinin dijital ortamlarda bilgi erişim kaynaklarının temelini oluşturduğu görülmektedir. Bilgi gereksinimine sahip bireylerin ilk olarak internete başvurmalarının temelinde birçok bilgiye kolay ve rahat erişebileceği düşüncesi olduğu belirtilmektedir (Henkoğlu, Mahiroğlu ve Keser, 2015).

Bilgiye erişim için interneti kullanan bireylerin genellikle tercih ettiği ilk kaynaklar arasında arama motorları da yer almaktadır. Türkiye'de Mayıs ayı itibariyle en çok kullanılan arama motoru %80'lik oran ile Chrome olurken, en yakın rakibinin %11.63 kullanım oranı ile Safari olduğu belirtilmektedir (Statcounter, 2022). Tarayıcılar sayesinde bireyler, herhangi bir konuda bir bilgiye erişmek için arama motorları yardımıyla ön bilgiye veya ana bilgiye erişirken birçok internet sitesi ile karşılamaktadır.

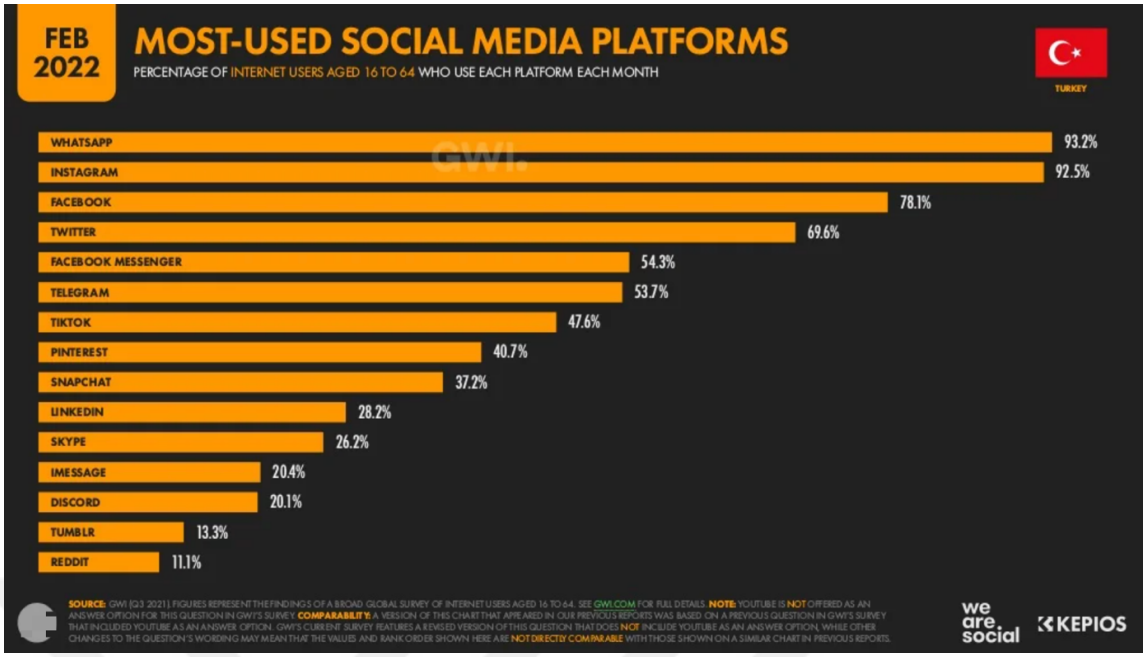
Şekil 2.3. 2022 yılı Mayıs ayı itibariyle Türkiye'de arama motoru kullanım oranları (Statcounter, 2022).

Digital 2022: April Global Statshot Report Raporu'na göre kullanıcıların bilgiyi bulmak, güncel olayları veya haberleri takip etme, bir işin veya durumun nasıl yapılacağını araştırma amacıyla interneti kullanmaktadır (Kemp, 2022a).

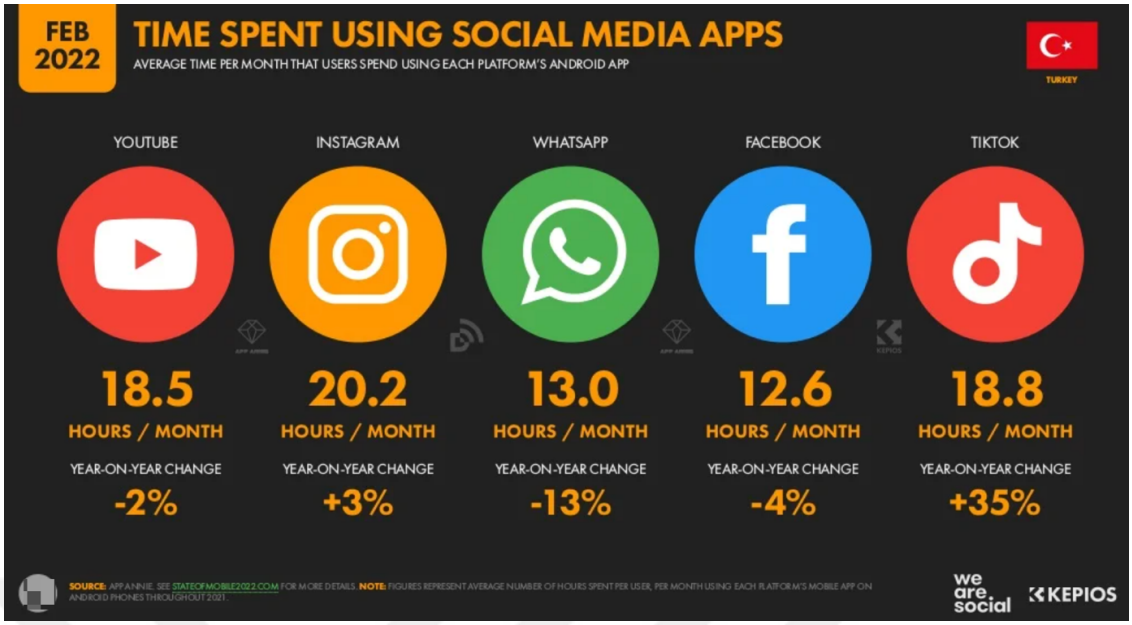
Şekil 2.4. 2022 yılı Nisan ayı itibariyle Dünyada internet kullanım amacının oranları (Kemp, 2022b).

Türkiye'de ise internetle etkileşime geçip kullanan bireyler Whatsapp ve Instagram platformlarını sıklıkla tercih ederken sosyal medya ağlarını Facebook takip etmektedir.

Şekil 2.5. 2022 yılı Şubat ayı itibariyle Türkiye'de sosyal media platformu kullanım oranları (Statcounter, 2022).

Sosyal medya ağları ile birlikte YouTube, Tiktok gibi video tabanlı uygulamalar da tercih edilmektedir. Kullanıcılar özellikle Tiktok uygulamasında geçtiğimiz yıla göre %35 artarak aylık ortalama 18.8 saat zaman geçirmektedir. 2021'e göre artış yaşayan bir diğer platform ise 20.2 saat ile Instagram olduğu görülüyor. Kullanıcıların aylık en çok süre geçirdiği bir diğer platform ise geçen seneye göre %2 oranında kullanımı düşen YouTube'dir.

Şekil 2.6. 2022 yılı Şubat ayı itibariyle Türkiye'de sosyal media uygulamalarında geçirilen aylık zaman miktarı (Kemp, 2022b).

Sosyal medya platformları dışında elektronik bilgi kaynaklarından Wiki'lerin öğrenciler tarafından öncelikli olarak tercih edildiği belirtilmektedir (Henkoğlu vd., 2015). Wiki'ler bilginin oluşmasına, silinmesine ve yayınlanmasına olanak sağlayan ögeler olduğu için bireyler bu ögeyi düzenleyebilir. En ünlü Wiki ise Wikipedia'dır (Kurt, 2020).

Arama motorlarının bilgiye erişirken sunmuş olduğu sonuçlar arasında alanının uzmanı kişilerin internet siteleri, resmî kurumlara ait siteler ve kişisel bloglar ile karşılaşılmaktadır. Bilgiye erişirken özellikle ilgili konuda yetkinliği bulunan kişi veya kurumların sunduğu paylaşımlar ön plana çıkmaktadır.

Bireyler dijital ortamlarda bilgiye sosyal medya platformlarından da karşılaşmaktadır. Yapılan bir araştırma sonucuna göre Türkiye'de 2022 Şubat ayı itibariyle aktif sosyal medya kullanıcılarının sayısı 68.90 milyon, yani toplam nüfüsun %80.0'ini ifade etmektedir. Dünyada ise aktif sosyal medya kullanıcılarının sayısı geçtiğimiz yıla göre %10.1 artarak 4.62 milyar seviyesine yükselmiştir (Kemp, 2022b).

Bir diğer bilgi erişim kaynağı, içeriğe ek olarak ses, görüntü ve etkileşimli bağlantılar sunan elektronik kitaplardır. Özellikle Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), üniversiteler, devlet veya özel siteler bireylere elektronik kitap sunarak, bu kitapların her

türlü elektronik cihazdan okunabilmesini sağlamaktadır. Elektronik kitaplar dijital ortamlar ile birlikte diskette veya CD-ROM olarak bireylere ulaştırılmaktadır. Elektronik kitaplar gibi son dönemde trend olan elektronik dergilerde birçok kurum, kuruluş veya topluluk tarafından sunulmaktadır. Genellikle ilkeler doğrultusunda hedeflenen kitleye hitap edecek bilgileri barındıran e-dergiler, hem pdf formatında hem de SWF formatında yayınlanmaktadır.

Özellikle üniversitelerin sunmuş olduğu açık erişim kaynakları kamuya, ücretsiz olarak ilgili metnin tamamını sorunsuz bir şekilde kullanmak amacıyla erişim sağlamaktadır. Akademik açıdan araştırma gerçekleştirirken bilgiye erişme noktasında açık erişim kaynakları kullanılabilmektedir. Bu kaynakları kitlesel çevrimiçi açık kurslar ve açık eğitimde sunulan içerikler ile desteklemek mümkündür. Platformlar aracılığıyla sunulan bilgi, internet bağlantısına sahip bireyler tarafından erişilebilir olmaktadır. Ders videoları, çevrimiçi ders kitapları gibi çok çeşitli çevrimiçi materyal biçimleri sunulmaktadır.

İnternete sahip bireylerin bilgiye erişim için birçok kaynağı kullanmasıyla birlikte bireyler bazı türde içerikleri daha fazla tüketebilmektedir. Örneğin yapılan bir araştırma sonucuna göre Türkiye'de 2021 Ocak ayı itibariyle 16-64 yaş aralığındaki bireylerin %98.8'inin internette video içerik tüketirken 2022 Şubat verilerine göre bu oran %3 azalarak %95.8 olarak belirtilmiştir (Kemp, 2021. Bu veri, bireylerin bilgiye erişim platformlarında video içeriklere olan ilgisinin yüksek oranda olduğunun bir göstergesidir. Aynı zamanda, bireyler internet sitelerinin kapsamını da önemsemektedir denilebilir. Çömlekçi (2019) tarafından yapılan bir çalışmada, bireylerin ticari bir amaç doğrultusunda oluşturulan bloglar ve web sitelerine karşı güveninin düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Bireyler, internetten bilgiye erişmek için kullanmış oldukları kaynaklarda bazı arama terimlerini kullanmaktadırlar. Bireyler bu sorgular sonucunda ise kişisel bloglar, haber siteleri, Wiki'ler, alanında uzman bireylerin sayfaları, hastane, okul, üniversite gibi kurumların internet siteleri ile karşılaşmaktadır. Arama motorları tarafından oluşturulan bu kaynaklar arasında seçim yapan bireyler ise bilgiye erişim sağlamaktadır.

2.3. İnfodemi, Dezenformasyon, Misenformasyon, Malenformasyon

Her geçen gün dijitalleşmenin artmasıyla birlikte bilgi ve haber niteliğindeki içerik sayısı ile hızlı süren aşamalarda üretilip servis edilmesi, yalan haber ve yanlış bilginin hayatımızdaki yoğunluğunun artmasını sağlamıştır. Bu artış bireylerin haber ve bilgi içeriklerini hem sorgulama yapma fırsatı bulamaması (Ulaş ve Yeşil, 2020) hemdesorgulama gereksinimi duymadan yanlış bilgi ve yalan haberin yayılmasına neden olmaktadır. Özellikle kriz dönemleri (Kazaz ve Akyüz, 2019), tüm dünyayı etkileyen Koranavirüs gibi durumlarda yalan haber ve yanlış bilginin daha hızlı yayıldığı dönemler olduğu görülmektedir. İlk olarak Çin'de ortaya çıkmuş ve tüm dünyada etkisi görülmüş Koronavirüs hastalığı sağlık açısından ciddi krize sebebiyet verirken, bu salgına dair uzun bir süre net bir bilgi paylaşılmaması bireylerin özellikle dijital ortamlarda yalan veya yanlış bilgiye maruz kalarak bir yanlış bilgi salgını ortaya çıkarmıştır. Yanlış bilgi salgını ile mücadeleyi Dünya Sağlık Örgütü infodemi olarak tanımlayıp, bu durum ile mücadele için bir seferberlik başlatmıştır. Yanlış bilginin bu dönemde daha fazla yayılması, hastalığa dair korunma, tedavi ve bireydeki etkileri gibi durumlarda tehdite neden olmuştur. Bu nedenle infodemi ile mücadele oldukça önem arz etmektedir. İngilizce'deki information ve pandemic sözcüklerinin bir araya gelmesi ile oluşan infodemi kelimesi, aşırı miktarda yanlış bilgilerin veya güvenilir olmayan bilgilerin hayatımıza girmesini ifade etmektedir. Aynı zamanda bireylerin kriz durumlarında yol gösterici olarak nitelendirdikleri kaynaklarda yer alan yanlış veya kısmen doğru bilgiler ile karşılaşılıp ilgili sürecin zorlaşması olarak da belirtilmektedir. Bu yanlış veya kısmen doğru bilgiler özellikle sağlık alanında hızla yayılmaktadır (Gölbaşı ve Metintaş, 2020). Bu bilgi akışı geleneksel medya ve teknolojinin yaygınlaşması ile birlikte dünyada kontrol edilemez hale gelmiştir. Her ne kadar televizyon, radyo ve gazeteler gibi geleneksel medya günümüzde yaygın olarak kullanılsa da sosyal medya araçlarının da rolü her geçen gün artmaktadır. Bu sayede bilgi akışında kontrol mekanizması ile birlikte, bilginin aracı bulunmadan elde edilmesi sağlanmış olmaktadır. Bu duruma en büyük örnek bir konu hakkında geleneksel ortamlarda henüz açıklama yapılmadan, çevrim içi platformlar aracılığıyla aynı konu hakkındaki bilginin yayılması durumu gösterilebilir. Sosyal medyanın bu denli yükselişi sahte ve yanlış bilgi içeren haberlerin toplumda daha hızlı yayılmasına neden olmuştur (Çömlekçi, 2019).

İnfodemi kavramının etkisi sahte bilgi olduğu kadar komplo teorilerinin de oluşabildiğini göstermektedir. Örneğin, Türkiye'de pandemi sürecinde virüsten korunmak için sarımsak yemek, zeytinyağı sürmek, kelle paça yemek, virüsün artmasını sağlamak amacıyla Bill Gates'in biyolojik silah üretimine kadar varan bilim dışındaki sahte birçok bilgi gündeme gelmiştir (Harmancı Karagülle, Uygun & Girgin Sağın, 2021). Sosyal medya araçları sayesinde anlık olarak bu bilgilerin yayılması da bireyler arasında yanlış bilginin yayılmasını beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) genel direktörü olan Dr. Tedros Adhanom'un 2020 yılı Şubat ayındaki açıklamasında "biz sadece pandemi ile değil, infodemi ile de savaşıyoruz" ifadesi dünyada infodeminin etkisini dile getirmiştir (Gölbaşı ve Metintaş, 2020). Bireylerin değişen ihtiyaçları, süreç ve artan bilgi gereksinimi hem Covid- 19 sürecinde hemde bunun beraberinde getirdiği değişimleri etkilemektedir.

Covid-19 sürecinde yaşanan vaka sayılarının artışı ve salgının görülen etki alanının genişlemesi sonucunda insanları korkuya ve karamsarlığa iten birçok içerik ve mesaj sosyal medya platformlarından yayılmıştır. Bu süreçte ortaya atılan bilgiler yoğun bir bilgi kirliliği oluşturmuşlardır. Yayılan bilgilerin kaynakları araştırılmadan ve doğruluğu kanıtlanmadan haber şekline getirilerek bu platformlarda sunulması beraberinde misenformasyonu ve dezenformasyonu getirmiştir (Kayır, 2020). Tüm dünyada yayılan virüs hakkında yapılan dezenformasyon ve misenformasyon odaklı haberler ve paylaşımların, sosyal medya platformlarında önemli ölçüde sunulması, toplumda tedirginliğe yol açan önemli faktör olarak görülmüştür.

Bireyi, ilgili toplumu veya devleti yıpratmak amacıyla haberin bilgiyi çarpıtarak yansıtılması dezenformasyon olarak adlandırılmaktadır (Wikipedia, 2021b). Bir haberin dezenformasyon sayılabilmesi için müstehcen fotoğraflar, aldatıcı reklam ve propagandalar, sahte internet siteleri, sahte belgeler içermesi gerekmektedir. Dezenformasyonun temelinde yalan kavramı bulunmaktadır. Yalan kavramı ise, bireyin çeşitli durumlarda hasar elde etmesini sağlamaktır. Tamamen ilgili kitleyi yanıltmak amacıyla inandırıcı olmayan bilgiyi eksik veya hatalı sunmaktır. Aynı zamanda, doğru bilgi içermeyen haberlerin yayılması sonrasında asılsız olduğu anlaşılsa bile bu doğru olmayan bilgi bireylerin fikirlerini etkilemeye devam edebilmektedir (Marwick ve Lewis, 2017).

Şekil 2.7. Bilgi/haber düzensizlikleri (Ceyhan, 2019, s. 13).

Yalan kavramı ile bütünleşmiş olan dezenformasyon ülkelerin önem verdiği hususlar arasında yer almaktadır. Doç. Dr. Berrin Kalsın'ın açıklamalarına göre dezenformasyon ile mücadelede birçok paydaş bulunmaktadır. Teknoloji şirketleri, sivil toplum örgütleri, bilim insanları, gazeteciler, medya kuruluşları ve doğrulama platformlarının paydaşlar arasında yer almaktadır. Bu paydaşların hükümet yetkililerine destek olmasını gerektiği belirtilmektedir (Kalsın, 2021). Bu sayede ciddi sorunlara neden olmaması için adımların öncelikli olarak atılacaktır.

Misenformasyon ise gerçek bilginin medya kullanılarak eksik, hatalı veya yanlış sunulmasıdır. Tıpkı dezenformasyon kavramına benzetilmektedir (Kritik ve Analitik Düşünme, 2022). Bu iki kavramın birbiriyle benzer özellikler gösterdikleri görülmektedir. Ancak burada misenformasyon kavramını Wardle ve Derakhshan (2017), yanlış veya hatalı ancak bireye zarar verebilecek şekilde olmayan veya bu amaçla üretilmeyen bilgi olarak tanımlamışlardır. Bu yönüyle misenformasyon dezenformasyondan ayrılmaktadır. Misenformasyon temelde çarpıtılmış, yalan veya yanlış bilgiyi haberler ile aktif gündeme getirecek ve ilgili kitleye haberi sunarken endişe uyandıracak şekilde ortaya çıkmaktadır (Taş ve Taş, 2018).

Kötü niyetle yanlış haber verme olarak bilinen mal-information, bir amaç için planlamış, sonuca ulaşma eylemi içeren ve zarar verme niyetiyle haber, bilgi veya içeriğin

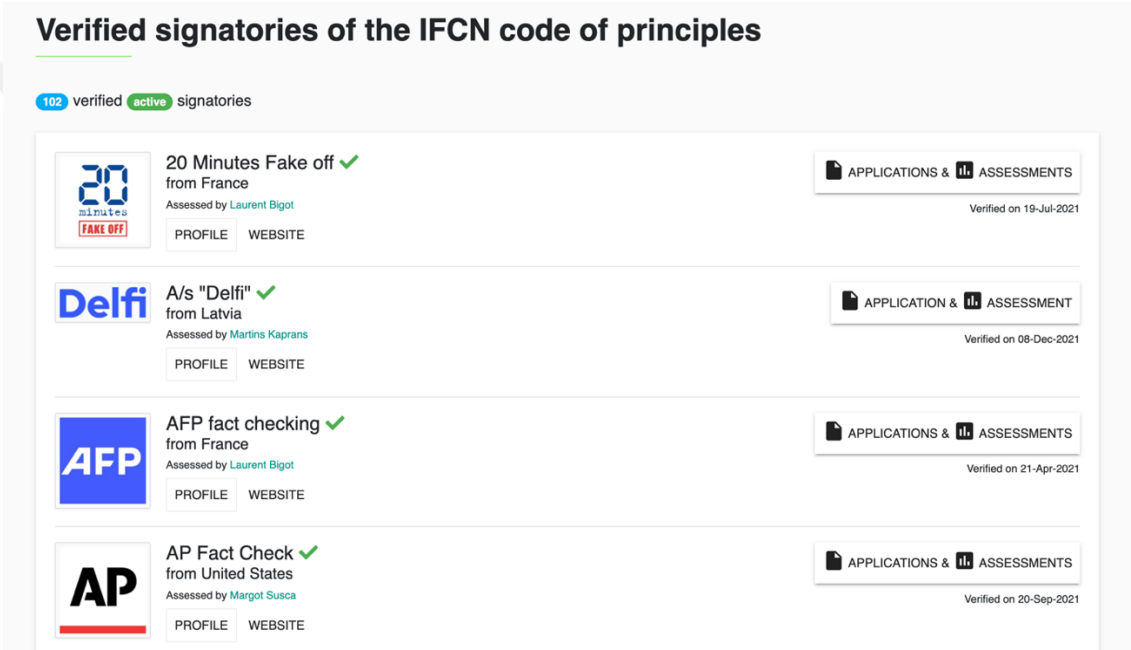
yayılmasıdır (Wardle ve Derakhshan, 2017). Bu bilgi dolaşıma sokularak kitleleri yönlendirmek, çıkar sağlamak, yanlış bilgiye erişilerek sıkıntı oluşmasına neden olabilmektedir. Özellikle iletişim alanında bu tür durumlarla sıklıkla karşılaşılması aslında enformasyonun değiştirilmesi, çarpıtılması, ekonomik, sosyolojik veya politik amaçlarla sunularak manipüle edilmesini beraberinde getirmektedir. Yakın zamandaki örneği covid-19 pandemi sürecinde ülkemizde veya başka ülkelerde komplo teorileri ile panik durumunun artırılması sağlanmıştır. Bu gibi durumlarda devlet başta olmak üzere paydaşların toplumları ikna edici mesajlar paylaşmalıdır (Altuntaş, Altıparmak, Tünel & Sünger, 2022).

2.4. Bilginin Teyidi ve Önemi

Bilgiye hem dijital kaynaklar aracılığıyla erişimin, hem de üretimin kolaylaşması bireylere anlamlı düzeyde fayda sağlamaktadır. Dijital ortamlarda bilginin herkesin erişim sağlayabileceği yapıda olması, sosyal medyada yorum yaparken herhangi bir sınırlamanın olmaması, bilgi paylaşan bireylerin doğru bilgiyi yanlış bilgiden ayırt edebilme hususunda toplumsal sorumlulukların daha önemli bir düzeye ulaşmasını sağlamıştır. Bu durum hem bilgi okuryazarı hem de her dijital vatandaşın sahip olması gereken bir özelliktir (Taş ve Taş, 2018).

Özellikle yeni medya ile birlikte dijital kaynaklarda içerik üreten bireyler tarafından sosyal medya aracılığıyla yayılan yanlış bilginin ana akım olan medya tarafına kadar taşınabildiğine dair birçok örnek yer almaktadır (Akyüz, 2020). Haber içeriklerinin belirli bir süreçten geçerek hedef kitleye ulaşırken, dijital kaynaklardan özellikle sosyal medyada bu durum söz konusu değildir. Milyonlara hitap eden bireysel olarak haber üreten sosyal medya fenomenlerinin kaynağı anonimdir (Chen, Sun, Wu & Song, 2019). Sosyal medyadaki platformların bu denli yalan haber veya yanlış bilgiyi sunması kurumsal ve bireysel anlamda endişeye neden olmaktadır (Kılıç ve İspir, 2020). Her geçen gün artan sosyal medya haberlerinin bireyler ne denli güvendiği ve haberin doğruluğunu teyit etme alışkanlıklarının ne düzeyde olduğu oldukça önemlidir (Çömlekçi, 2019; Çömlekçi ve Başol, 2019; Kutlu ve Doğan, 2020; Kılıç ve İspir, 2020). Bu denli tehdit içeren bir durumda bireyler karşılaşmış oldukları içeriği doğruluğu teyit etmelidir. Bunun için uluslararası veya bulunulan ülkedeki doğruluk kontrolü yapan kuruluşlar incelenmelidir.

Sahte haber ile yanlış bilginin artmasının önüne geçebilmek için doğruluk kontrolü yapan merkezlerin sayısında artmıştır (Akyüz, 2020). Özellikle ABD'de Poynter isimli gazetecilik kurumu, Uluslararası Doğruluk Kontrol Ağı (IFCN)'i oluşturup bilginin doğrulanması anlayışı ile birlikte çeşitli yöntemleri belirlemiş (IFCN Code of Principles, 2022a) ve bu kuruluş dünyada şüpheli, hatalı veya yanlış bilgilerin doğruluğunu araştıran platformlar için önemli bir kuruluş haline gelmiştir (Poynter, 2018). Özellikle ülkemizde yer alan içeriğin doğruluğunu inceleyenDoğruluk Payı ve Teyit.org kuruluşlarıda International Fact-Checking Network's standartlarına uygunluğuna dair bilgileri internet sitesinde bireylere sunmaktadır (Teyit.org, 2016).

Şekil 2.8. Poynter tarafından oluşturulan doğruluk control mekanizması örneği (Ceyhan, 2019).

Poynter'in doğruluk kontrol mekanizması yalan veya yanlış bilgiyi teyit ettikten sonra haberi oluşturan kurumların ihlal ettiği düşünüldüğü durumlarda bilgilendirme alıp, bu iddiaları değerlendirmektedir. Geçerliliği bulunan bilgi doğruluğu kontrol merkezlerinde danışma kurulu olmakla birlikte bu kurulda diğer doğruluk kontrol merkezinde görev kalan kişilerden oluşan bir danışma kurulu da bulunmaktadır. Örneğin IFCN danışma kurulunda PolitiFact, MMI Online Limited, FactChecker.in, Africa Check, Premium Times Center for Investigati ve Journalism gibi uluslararası saygınlığı bulunan kuruluşların temsilcileri yer almaktadır (IFCN Code of Principles, 2022b).

Özellikle dijital kaynaklardaki yalan haber ve yanlış bilgi ile mücadelede bilginin teyidi oldukça önemlidir. Teyit kavramı gerçek olduğunu bildirme, doğrulama ve gerçekleme anlamındadır (Oxford Language, 2022). Teyit için bilginin yer aldığı her durumda gerçekliği olmayan, yalan veya yanlış bilgilerin uydurulmuş haberler içerisinde bazı paydaşlarıda sürece dahil ederek bu durum ile mücadele edilmektedir.

2.5. Haber ve Bilgi Teyit Platformları

Türkiye'de bilginin doğruluğunu kontrol eden 7 platform bulunmaktadır (Akyüz, 2020). Bu platformlar arasında 2009 yılında kurulan Yalansavar isimli platform, farklı uzmanlık alanları bulunan 11 kişilik bir kurula sahiptir (Yalansavar, 2014). Yalansavar platformu dışında Doğruluk Payı, Malumatfuruş, Teyit.org, Günün Yalanları, Bosphorus Global ve Doğruluğu Ne gibi isimlerle kurulan siteleri takip etmektedir (Büyükafşar, 2019; Doğruluğu Ne, 2022).

Bu platformlar arasından Doğruluk Payı ve Teyit.org'un Uluslararası alanda kabul gören IFCN kuruluşunun temel ilkelerine ve standartlara uygunluk düzeyi bulunmaktadır. Bu düzeye göre açık kaynaklar ile bilgiye ulaşıp, ilgili durumu doğrulayıp veya yanlış olduğunu belirtebilecek en az iki kanıtın sunulması temelinde değerlendirmektedir (Akyüz, 2020). Poynter'in IFCN kuruluşunun doğruluk kontrolündeki temel ilkeleri şunlardır:

- Tarafsızlık ve hakkaniyetli yaklaşım
- Kaynakların şeffaflığına olan bağlılık
- Finansal ve organizasyonel yapıdaki şeffaflık
- Metodolojinin şeffaflığına olan bağlılık
- Analizlerin açık ve güvenilir düzeltilmesine olan bağlılık

Ülkemizdeki kuruluşların bu ilkeleri referans alarak kendi kurulları ile bilginin doğruluğunu araştırması ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın da çalışma yaparak Doğru Mu isimli bir platform geliştirilmeye devam ettiği bilinmektedir (Altun, 2021).

Dünya çapında ise çevrimiçi söylentisi bulunan ve doğru olmayan haber ya da durumlara odaklanan siteler; Thruthorfiction.com, Snopes.com., Hoax-Slayer, Viralgranskaren-Metro, Hoax Busters gibi sitelerdir. Politik ve kamu odağında beyana

odaklanan siteler; FactCheck.org, PolitiFact, The Washington Post FactChecker, CNN RealityCheck, Full Fact gibi sitelerdir. Belirli konu ya da durumlar üzerine odaklanan siteler ise RefugeeCheck, StopeFake, Climate Feedback, TruthBeTold gibi sitelerdir (Kavaklı, 2019).

Hem ülkemizde hem de dünyada birçok doğrulama platformu gün geçtikçe hayatımıza girmeye de devam edecektir.

2.6. Yalan Haber ve Yanlış Bilgi Yayılımı İle Mücadele İçin Dünyada ve Türkiye'de Yapılan Uygulamalar

Bilindiği üzere Covid-19 salgını sonucunda, dezenformasyon ve komplo teorilerinde endişe verici bir artış ortaya çıkmıştır. Ortaya atılan bu komplo teorileri tehlikeli olabilmektedir. Genellikle bu teoriler savunmasız grupları hedef almaktadır. Bu komplo teorileri ve dezenformasyon içeren haberler ve mesajlar bilimsel kanıtları görmezden gelerek, ciddi sonuçlar ile toplumdaki bireyleri karşı karşıya getirmektedir. Bu durumun durdurulması gerekmektedir. Bu durumu önlemek için dünyada ve Türkiye'de yapılmış olan proje, girişimler veya yasal düzenlemeler şu şekildedir:

Think Before Sharing, bir UNESCO kampanyasıdır ve Avrupa Komisyonu, Twitter ve Dünya Yahudi kongresi ile birlikte ortaklaşa yürütülmektedir. Bu kampanya, yalan haber ve yanlış bilginin yayılımını önlemek amacıyla bireylere bu haberlerin nasıl tanımlanacağını, bu haberlerin nasıl çürütüleceğini ve bu haberleri nasıl rapor edeceklerini öğretmek konusunda yardımcı olmaktadır. Bireylerin eleştirel düşünmesi, çıkan yalan haber ve yanlış bilgilere karşı meydan okumanın anahtarı olarak kabul edilmektedir (UNESCO, 2021).

Şekil 2.9. Think Before Sharing uygulaması sosyal medya paketi (UNESCO, 2021).

Avrupa Birliği'nden 2020 yılında fon alan bir başka önemli proje Trustworthy, Reliableand Engaging Scientific Communication Approaches, "Güvenilir, Güvenilir ve İlgi Çekici Bilimsel İletişim Yaklaşımları" olarak ifade edilmektedir. TRESCA projesi; politikacıların, bilim insanlarının ve gazetecilerin iletişim uygulamaları yoluyla bilime olan güveni geliştirmeyi ve sağlamlaştırmayı amaçlamıştır. TRESCA, insanları dijital ortamlarda geliştirmek ve bilgiyle güçlendirmek için görsel iletişime güvenmektedir. TRESCA'nın merkezinde üç önemli konu yer almaktadır. Bu konular: Yanlış bilgi ve dijital güvenlik, çevre sağlığı ve otomasyon, beceri ve çalışmanın geleceğidir (TRESCA, 2020).

NATO, güvenilir ve gerçeklere dayalı iletişimi, yalan haber ve yanlış bilgiye karşı koymanın en iyi yolu olduğunu söylemektedir. Pandemi öncesi dönemde olduğu gibi, pandemi döneminde de çeşitli hedef kitleleri yalan haber ve yanlış bilgiler hakkında bilgilendirmek için farklı medya bağlantıları aracılığıyla bilgilendirmeye çalışmışlardır. NATO, insanları yalan haber ve yanlış bilgilere karşı uyarmak için şunları yapmıştır: Kendi internet adreslerinden pandemi ile alakalı bütün soruların yanıtlarını doğru bir şekilde yayınlamıştır. Aynı zamanda NATO, insanların bu yalan haber ve yanlış bilgiye

karşı direnç oluşturması için bağımsız STK'ların, akademisyenlerin, teyit kuruluşlarının ve diğer sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını desteklemiştir (NATO, 2020).

Avrupa Birliği destekleriyle sunulan Facts4All projesi, dezenformasyona karşı topluluk merkezleri olarak bilinmektedir. Özellikle gençler ve çocukların çevrimiçi dezenformasyonla ilgili farkındalığını ve eleştirel düşünceyi artırmayı amaçlamaktadır. Proje kapsamında bazı dönemlerde ilk ve ortaöğretim öğretmenlerine çevrimiçi dezenformasyonla mücadele eğitimi kitlesel çevrimiçi açık kurs kapsamında verilmektedir (Facts4All, 2022).

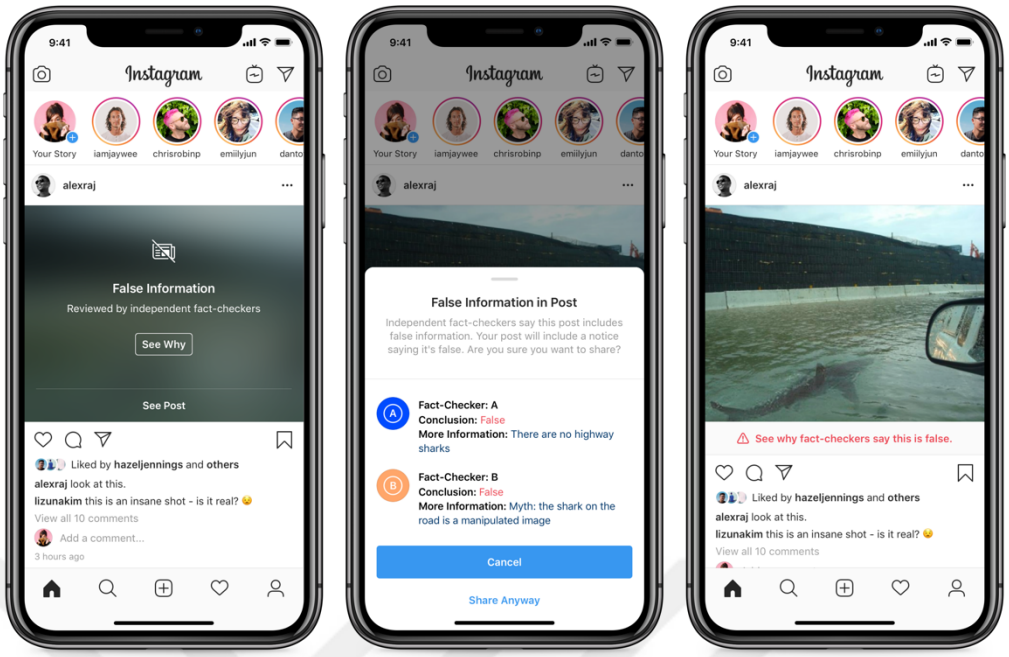
Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı ve Avrupa Komisyonu'nun yardımıyla oluşturulan Black SeaTrust (BST) hibesinin finansal desteği ile çalışmalar gerçekleştirilebilmektedir. Bu çalışmalar arasında özellikle ülkemizde aktif olan infodemi eğitimi projesi İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yürütülmektedir. İnfodemi eğitim projesi, bireylerin veya toplumların yanlış bilgiye karşı daha etkin, medya okur-yazar, şeffaflık ilkelerini benimsemelerini amaçlamaktadır. Özellikle STK eğitimleri, üniversite dersleri ve çevrimiçi eğitim aracını kullanarak yalan, yanlış bilgi salgını ile mücadele etmektedirler (İnfodemi Eğitimi, 2022). Benzer bir proje ise NATO Kamu Diplomasisi desteğiyle oluşturulan Türkiye'de Medya Dezenformasyonuyla Mücadele çalışmasıdır. Özellikle çevrim içi ortamda dezenformasyon eğitimi gerçekleştirerek Türkiye'deki bilgi düzensizliği ile mücadeleye katkı sağlamaktadır. Eğitimi temel alan program sayesindeyalan, yanlış bilgiye neden olan faktörler, nasıl meydana geldiği, hangi hususların etkileyebildiği gibi durumları derinlemesine ele almaktadır (Rdm Edu, 2022).

TikTok uygulaması, kullanıcılarının yanlış bilgileri tespit etmesine ve bu konu ile ilgili farkındalığı arttırmaya yardımcı olmak için bir grup platform etkileyicisiyle ortaklaşa yeni bir video dizisi başlatmıştır. Çekilen video dizisinin içerikleri kullanıcıların, çevrimiçi olarak nelere dikkat etmeleri gerektiğini anlamalarına ve sorunların nasıl bildirileceğini anlamlarına yardımcı olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu kliplerin oluşturulmasında TikTok ve ABD merkezli National Association for Media Literacy Education topluluğu ile birlikte uzmanlarla çalışıldığı belirtilmektedir (Hutchinson, 2020).

Meta başkan yardımcısı Adam Mosseri yapmış olduğu açıklamada insanların Facebook'ta doğru bilgileri görmek istediğini bildiklerini ve bu kapsamda aksiyon aldıklarını belirtmektedir. Özellikle teyit kuruluşları ile çalışmak için bir program başlatıp, sorunlu gönderiyi tartışmalı olarak işaretleyip altında içeriğin kaynağına dair bağlantıyı vermektedir. Sahte hesap tespiti ve spam gönderi için makine öğrenmesi odağında aksiyon alınmaktadır. Bu sayede Facebook'ta daha bilinçli bir topluluk olmasına dair aksiyonları paydaşlar ile birlikte almaları gerektiğini belirtmektedir (Mosseri, 2017).

Video içerik sunan YouTube, özellikle pandemiile birlikteCovid-19 Hakkında Yanlış Tıbbi Bilgilendirme politikası oluşturarak yanlış bilginin önüne geçmeyi amaçlamıştır (YouTube, 2022). YouTube, dezenformasyonun önüne geçmek için kaliteyi değerlendiren, kötü amaca sahip hesaplarla mücadele eden ve kullanıcılara doğru içeriği sunma eğiliminde bir yaklaşım sergilemektedir. Bu yaklaşımı arka planda sistemsel olarak sağladıklarını ve politikaların uygulandığı belirtilmektedir. Bu bilgiler ışığında YouTube platformu dezenformasyon ile mücadele ettiğini aktarmış olsa da 80'den fazla teyit grubu YouTube'u dezenformasyonla mücadele etmeye çağırıyor (Aljazeera, 2022).

Sosyal medya platformu Instagram, pandemi sürecinin ilk günlerinde önerilenler kısmında yanlış bilgi sunmuştu. Sorun tam anlamıyla algoritmik açıdan duruma hızlı adapte olamamasından kaynaklanabileceği belirtilmişti (Bond, 2021). Bunun üzerine her geçen gün aksiyonlarını artıran Instagram, pandemi sürecinde kullanıcılarını evde kalmaya teşvik edici bir çıkartma sunmuştu (Gilbert, 2020). Ayrıca eğitim mesajlar, Hashtag'ler ile alakalı içerikleri sunma, keşfet alanında yer alacak bilgileri kontrol altına alma gibi aksiyonlar alındı (Instagram, 2020). Özellikle teyit kuruluşları ile çalışarak yanlış bilgi içeren paylaşımlarda doğruluğuna dair bilgilendirmeyi kullanıcılara sunmakta. Aynı zamanda geri bildirim özelliği ile raporlar sayesinde inceleme gerçekleştirilmektedir (Instagram, 2019).

Şekil 2.10. Instagram'ın yanlış bilgiyi gösteren uyarı etiketi örneği (Instagram, 2019)

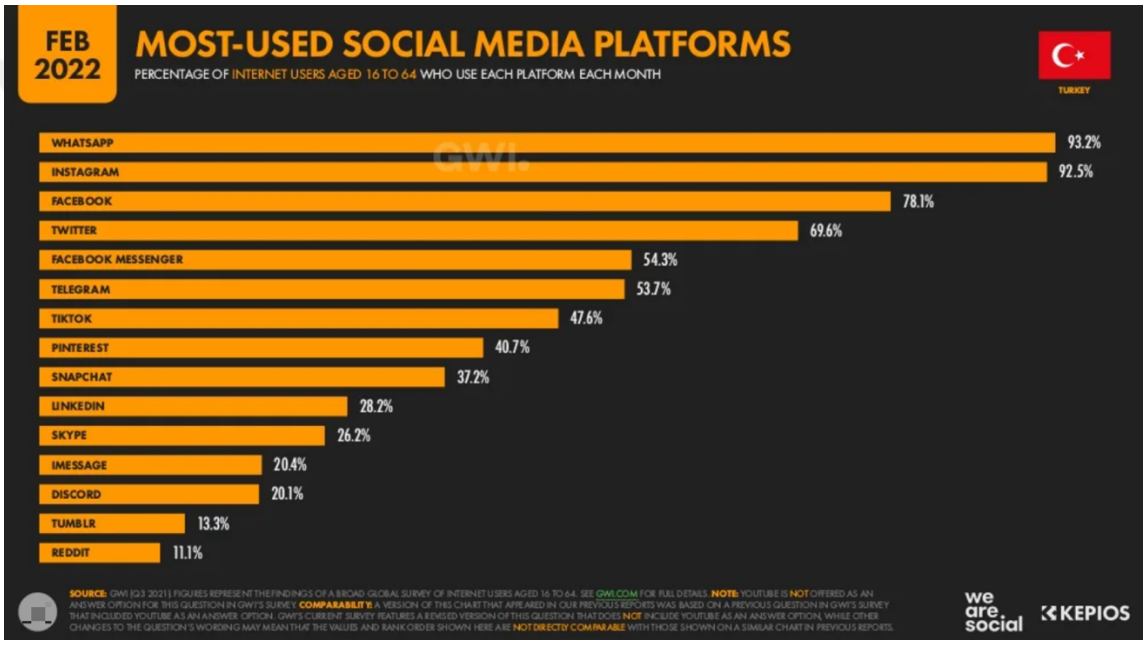
Twitter sosyal medya platformu, yalan haber veya bilgi salgını sürecinde spam içerik, manipülatif paylaşım, bot etkinlikleri gibi durumlarda aksiyon aldığını belirtmektedir. Özellikle hesapların askıya alınması ve birçok Tweet'in kaldırılması talepleri ile karşılaşmaktadır (Verizon, 2022).

Google arama motoru ise özellikle Google Haberler ve Arama kısımlarında güncellemeler gerçekleştirdi. İlgili sorgu sonucunda listelenen sitelerde covid-19 ile alakalı ise uyarı, sağlık konuları ile alakalı durumlarda bilgilendirme sundu. Google bir siteyi listelerken birçok kritere dikkat ettiğini ve Arama Kalitesi Değerlendiricisini kullandığını belirtmektedir. Yani düzenli aralıklarla aramalardaki yapı değerlendirilerek geri bildirim toplanmakta ve bu bilgiyi değerlendiricileri içeren bir gruptan almaktadır. Google'ın birçok algoritmasının bulunduğu ve kullanıcılarına Arama Kalitesi Değerlendirici Yönergeleri odağında bilgi sunduğunu belirtmektedir. Yani güvenilirlik, doğruluk, özgünlük gibi hususları bu yönergeler etrafında algoritmik olarak değerlendirerek bilgiyi filtrelemektedir (Google, 2019).

Özellikle sosyal medya platformları ve arama motorlarının algoritmik olarak benzer kurgular ile kullanıcılarına bilgiyi sunarken bir süreçten geçtiği görülmektedir.

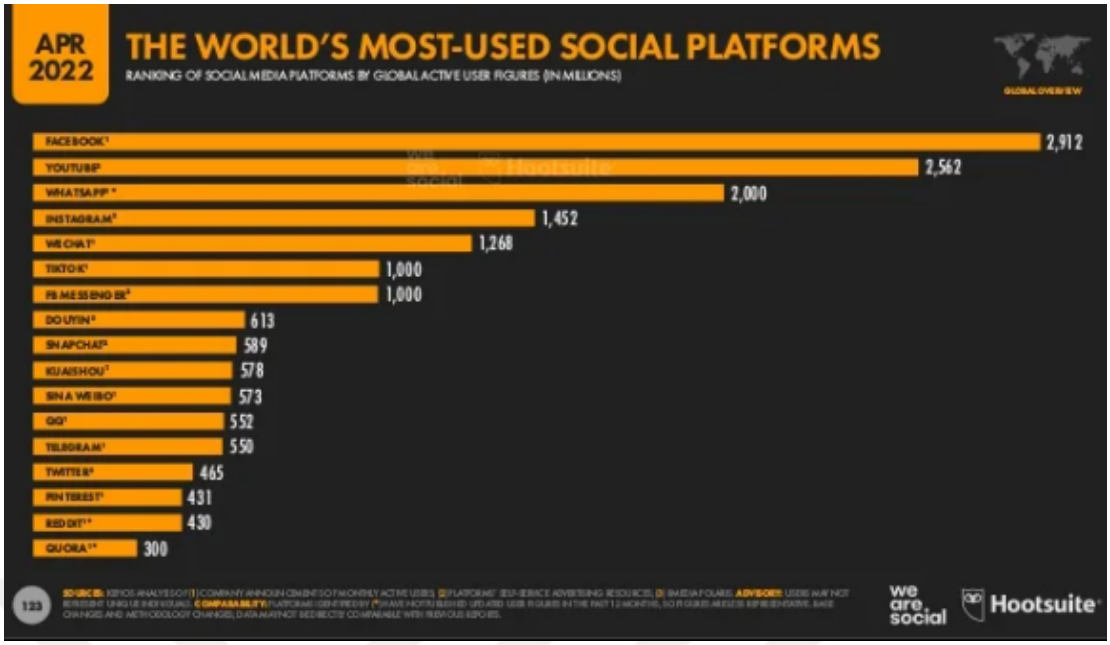
2.7. Dijital Kaynakların Haber ve Bilgi Paylaşımı İçin Kullanımı ve Paylaşım Davranışları

İnternete sahip bireyler dijital kaynaklar ile bilgiye erişim için birçok kaynak aracılığıyla içerik tüketmektedir. Örneğin yapılan bir araştırma sonucuna göre Türkiye'de 2022 Ocak ayı itibariyle 69,95 milyon internet kullanıcısı bulunduğu ve bu sosyal medya kullananların sayısının toplam nüfusun %80.8'ine sahip olduğu görülmektedir. Bu oran 2021 verilerinde %70.8'idi. Bu denli yüksek sosyal medya kullanıcısını ise en çok Whatsapp, Instagram ve Facebook'u kullanmış olması dikkat çekmektedir (Kemp, 2022b).

Şekil 3.11. 2021 yılında Türkiye'de en çok tercih edilen sosyal media platformları (Kemp, 2022b).

Dünyada ise sosyal medya kullanıcıları en çok Facebook, Youtube ve Whatsapp platformlarını tercih etmektedir (Kemp, 2022a).

Şekil 4.12. 2022 yılında dünya genelinde en çok tercih edilen sosyal medya platformları (Kemp, 2022a).

Wallaroo Media'nın verilerine göre ise dünyada Facebook, Youtube, Instagram'ın ardından Tiktok'un dördüncü en büyük sosyal medya platformu olduğu tespit edilmiştir. Özellikle Kasım ayında ABD'de Tiktok'u en çok indirilen ikinci uygulama olması ve 4 milyon indirmeye ulaşması kullanıcıların kullanım davranışlarının sosyal medya uygulamalarına elverişli olduğunun bir göstergesidir (Doyle, 2021).

Zeo Agency ve icerik.com tarafından 16'dan fazla farklı sektörden işletme ve 500'e yakın dijital pazarlama uzmanının katıldığı araştırma sonucuna göre katılımcıların %22.8'i sosyal medya, %16.7'si blog içerikleri, %15.1'i ise video içerik %11.4'ü ise newsletter ile hedef kitleye bilgi paylaşımı yapmaktadır. Bu verilerden de görüldüğü üzere pandemi süreciyle birlikte içerik tüketme alışkanlıkları değişkenlik göstermektedir. Rapora göre içerik türü ve paylaşım kanalı olarak sosyal medya en çok tercih edilen format olurken, blog ve video da ilk üçte yer almaktadır (Çınar ve Yeşilbaş, 2021).

TurkuazLab projesinde elde edilen araştırma sonuçlarında ise Koronavirüs salgınında insanların bilgiyi paylaşmasındaki motivasyon kaynaklarından biri yakın çevreyi bilgilendirme, diğeri ise sosyal medya üzerinden karşıdaki kişinin fikrini değiştirerek doğruyu öğretme isteğidir (Uyan Semerci ve Türkaslan, 2020).

Özellikle medyanın yeterli bilgi vermediğini düşünen bireyler yoğunluğu dikkat çekerken, güvenmeyen bireylerin doğru, yanlış ayrımı yapamamasına neden olmaktadır (Uyan Semerci ve Türkaslan, 2020). Bu yüzdenmedya paydaşları, kullanıcıları için en kaliteli kanıtları değerlendirmek için sivil toplum, bilimsel ve diğer ortaklarla birlikte çalışmalıdır. Gazetecilerin doğruluğu kontrol edilmiş ve paylaşılabilir içerik üretmesi önemlidir (Dünya Sağlık Örgütü, 2020).

2.8. Yalan Haber ve Yanlış Bilgi Paylaşım Davranışlarının Bireysel ve Toplumsal Etkileri

Dijital medyada bilgi sunan tüm paydaşların iletişim halinde en doğru ve kalite seviyesi yüksek bilgiyi sunması gerekmektedir. Bu sayede bireyler ve toplumların kültürel açıdan değişimlerinin hızlanmasında medya araçlarının olumsuz etkisinin azalmasına katkı sağlanabilir (Dolanbay, 2019).

İnsanlık serüveni boyunca bireylerin günlük hayatlarına, toplumların ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarına sıçrayabilmektedir. Bu durum temelde dijital çağ ile birlikte ortaya çıkmış olup günümüzde bilgi kirliliğinin oluşmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda doğru ve güvenilir bilgiye erişim için harcanan zamanın artmasına da neden olmaktadır. Bireylerin aşırı bilgi ile karşı karşıya kalması sonrası oluşan bu durum, hem akıllı telefonlar hem de bilgisayarlarda çeşitli kaynaklar aracılığıyla bilgiye sosyal medya platformlarında karşılaşılmasını sağlamaktadır. Hatta çoğumuz Wiki'ler, bloglar, sosyal medya platformları gibi kaynaklardan bu bilgilerin güvenilirliğine dair bilgi olmadan karşılaşmaktayız (Ersöz ve Kahraman, 2020). Bu durumda birey ve toplumlar üzerinde bazı etkilere neden olabilmektedir. Bu etkiler fiziksel ve ruhsal hastalıklar olarak kendini göstermektedir. Dijital ortamlarda oldukça fazla vakit geçiren bireylerde bu değişimler sonucunda bazı dijital hastalıklar ortaya çıkmaktadır (Polat, 2017).

2.8.1. İnfobezitenin Bireysel ve Toplumsal Etkileri

İnfobezite kavramı aşırı bilgi yüklemesi olarak karşımıza çıkmakta ve bireylerin karar vermelerinde zorluk çekmelerine neden olmaktadır. John Naisbitt infobeziteyi tanımlarken "Datada boğuluyoruz ama bilgiye açız." demiştir. Dünyada bilgi bolluğunun bulunduğunu, bireylerin bu denli geniş bir yapının içerisinde gereksiz yere zaman

harcadığını ve bilginin doğruluğunun sorgulanması gerektiğini belirtmiştir (Ersöz ve Kahraman, 2020).

Web 2.0 teknolojileri ile birlikte hayatımıza giren wikiler, blog, sosyal medya platformları bilgi akışının hızlanmasını sağlamıştır. Digital 2022: Turkey Raporu 2021 verilerinde Ocak 2022 itibariyle aktif olarak 69.95 milyon internet kullanıcısının bulunduğunu ve bu kullanıcı sayısının bir sene içerisinde %4 oranında artış sağladığı sonucunun ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye'de sosyal medya kullanıcı sayısının 68.90 milyon seviyesine ulaştığı ve bu verinin 2020 yılına göre yaklaşık %15 arttığını söylenmektedir. Nüfusun %82'sinin interneti aktif kullanıyor olması her yerde yaygınlaştığının bir göstergesidir (Kemp, 2022b). Bu verilerden yola çıkarak bireylerin günlük yaşantısında internette ve sosyal medyada çok fazla zaman geçirdikleri görülmektedir. Bireylerin, internet ve sosyal medyada geçirilen bu uzun süreler sonucunda ise aşırı bilgiye maruz kaldıkları görülmektedir (Ersöz ve Kahraman, 2020). Artan bilgi yığını ile birlikte infobez olan bireylerin aslında ihtiyaç duymadıkları birçok bilgiyi gereksinim olarak tüketmelerine neden olmaktadır (Lewis, 2018). Bu durumun zaman içerisinde bireyin ihtiyacı olmayan bilgilere de sahip olmasıyla birlikte, doğru bilgiye erişiminde eksiklikler veya azalmalarında önünü açtığı görülmektedir. Buna örnek olarak, sosyal medya ile internetin bilinçsiz, gereksiz ve aşırı kullanımının bireylerdeki bilgi obezitesinin tetiklenmesine sebep olabilmesi verilebilir.

İşliyen'in (2019) yapmış olduğu bir çalışmasında bireylerin internetteki bilginin doğruluğuna şüpheli yaklaştıklarını ancak internetin kendileri için öncelikli olduğunu belirtmiştir. Buradan da görüleceği gibi günlük yaşantıya dahil olan internet, bilginin her geçen gün artarak hayatımızda yer aldığı süreyi de arttırmaktadır. Bu durumda bireylerin yoğun bilgiye maruz kaldığı görülmektedir. Bu yüzden bireyler kendilerini bilgi istilasından koruyarak, kendi yorgunluklarını azaltarak kendilerine kolaylık sağlayabilirler. Bu yönde kolaylık sağlamadıkları durumlarda hem bireysel hem de toplumsal etkilere neden olabilecektir. Özellikle nüfusun dörtte üçünün interneti aktif olarak kullanıyor olması, bir bilginin hızlı bir şekilde yayılıp ulaşabileceğinin bir göstergesidir.

2.8.2. Dijital İstifçiliğin Bireysel ve Toplumsal Etkileri

Bireyin sosyal yaşantısındaki çeşitli davranış bozuklukları, kontrolsüz biriktirme eylemi sonrasında hareket alanının bulunmaması, bireyin toplamış olduğu eşyaların birbiri ile benzer olmaması, gerekli veya gereksiz her şeyi biriktirmeyi istemesi, biriktirmiş olduğu ögeyi atmaya kalkışan kişiye öfke duyması, rahatsızlığını kaygı ile göstermesidir (Yavuz, 2021). Bu belirtilere sahip olan bireyler biriktirilenlere gelecekte ihtiyaçları olabileceğine inanmaktadırlar. İstifçilik hastalığına sahip bireylerin internet kullanım alışkanlıklarının fazla olduğu ve özellikle internette alışveriş sitelerinde zaman harcadıkları görülmektedir. Bu denli dolaşım sağlayan bireylerin de çoğu zaman çok fazla alışveriş yaptığı ve gezinim sağlarken gördükleri ürünleri lazım olabilir düşüncesiyle satın aldıkları belirtilmektedir (Dimitrov, Nikoloski ve Yılmaz, 2019).

Bennekom vd. (2015) çalışmalarında, 47 yaşındaki bir hastanın dijital fotoğraf biriktirme sorunu ile hastaneye başvurduğunu ve hem eşyalara hem de dijital fotoğraflara bağlılık hissettiğini belirtmiştir. Bu durum uyku düzensizliği, dinlenememe ve günlük işlerinde aksaklık oluşmasına sebep olmaktadır. Bu hasta aynı zamanda ilk dijital istifçi olarak literatüre geçmiştir.

Neave, Sillence ve Sweeten (2018) çalışmalarında 46 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilip bir veriyi yönetme, silme ve saklama durumlarının analizini yapmışlardır. Katılımcılar biriktirilen verinin büyüklüğüne şaşırmalarına karşın silme eğiliminde bulunmamışlardır. Aynı zamanda bireyler gelecekte bir olumsuz duruma karşın bu verileri kullanabileceklerini düşünmektedirler. Bununla birlikte verilerin kaybolması durumundan endişelendiklerini de belirtmişlerdir.

İşleyen'in (2019) çalışmasında katılımcılar, birçok dijital ortamda verilerinin bulunduğunu ve bu ortamlarda istifledikleri verilerin ne olduklarını hatırlamadıklarını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda katılımcıların bu verilerin ilerleyen süreçte lazım olabileceği düşüncesine sahip oldukları görülmüştür. Ancak bu verilerin kaybolmasına dair de endişelerinin bulunduğu görülmüştür.

Dijital çağ, birçok ve büyük miktarda veriyi istiflemeyi kolaylaştırdığı gibi istifleme davranışında bulunan bireylerde bilgi dağınıklığının oluşmasını sağlamaktadır. Bu durum bireylerin depolanan bilgilerini bilinçli bir yapıda arşivlemelerini ve güvenilir depolanması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Oravec, 2018). Bireylerin bilgi yığını

içerisinde istifleme davranışında bulunması doğru veya yanlış bilginin ayrımının yapılmamasına da neden olabilmektedir.

2.8.3. Siberhondrik Hastalığının Bireysel ve Toplumsal Etkileri

Siberhondrik, bireylerin sürekli olarak dijital ortamlarda bulunmasıyla birlikte oluşan bir alışkanlık sonucu çevrimiçi ortamlarda sağlık sorunlarını içeren durumları araştırıp bazı semptomları tespit etmesi, bu semptomlardan ciddi anlamda etkilenerek kendisi hakkında endişelerin oluşmasıdır. Tıbbi arama paranoyası olarak da ifade edebilen siberhondrik, bireye teşhis konulup, buna karşın bazı kaygılarının oluşmasına sebep olmaktır. Özellikle pandemi süreci ile birlikte bireylerde kullanımı artan dijital ortamlardan araştırıp kendisine teşhis koyma ve sağlık sorunlarına dair artan endişe görülmektedir (Aslan ve Küçükvardar, 2020).

Siberhondrik olan bireyler, sahip olduklarına inandıkları rahatsızlık hakkında dijital ortamda bulunan bir bilgiye bakarak kendilerine tanı koymaya çalışmaktadırlar. Bu kendi kendine tanı koyma sürecinde yapmış oldukları araştırmanın yetersiz olduğundan endişe duyup araştırma yapmaya devam etmektedirler. Aynı zamanda sürekli farklı doktorlara gidip testler yaptırarak kendilerini rahatlatmaya çalışmaktadırlar. Yapılan doktor muayenelerinde bir sorun çıkmadığı takdirde doktorların işlerini doğru yapmadıklarını düşünmeye başlamaktadırlar. Bu durum hem bireysel hem de toplumsal açıdan bir etki yaratabilmektedir (Küçükvardar, 2019).

2.8.4. Aşırı Bilişsel Yüklenmenin Bireysel ve Toplumsal Etkileri

Ortak bir bağlantının tespiti ile bir olayı uygulamaya çevirmek adına kullanılan ve aktif bellek kaynaklarının sayısını ifade eden bilişsel yük (Bravo, Cabañero, Fontecha, González, Hervás ve Mondéjar, 2020), bireyin belleğinde depolanan ve işlenmiş bilginin miktarıdır (Biswas, Modiksha, Murthy, Mukhopadhyay, Prabhakar ve Sachin, 2020). Bilişsel yük sayesinde bir sorunun çözüme kavuşması için zihinsel çabanın aktif olarak kullanılması gerekmektedir.

Her sorunun birey ve toplumda farklı bir yükü olmakla birlikte kişilere göre bilişsel yük farklılık gösterebilmektedir. Bilişsel yükün düzeyi, ilgili sorunun

özelliklerine ve bireyin yeterliliklerine bağlıdır (Andrade-Lotero, 2012). Burada özellikle bir sorunun veya görevin yerine getirilmesinde bireyin zihinsel çabası da önemlidir.

Bilişsel yük üç şekildedir. Bunlar; içsel (asıl) bilişsel yük, etkili (ilişik) bilişsel yük ve dışsal (konu dışı) bilişsel yüklerdir (Sweller, van Merriënboer & Paas, 1998). İçsel bilişsel yük, tamamen bireyin geçmişi ile alakalıdır. Birey geçmişindeki etkileşimleri sonucu öğrenilen objeyi detaylandırabilir. Etkili bilişsel yük, bireyin soyutlaması ve detaylandırabilmesi gibi faydalı bilişsel süreçler sonucunda oluşmaktadır. Bu süreçte aslında öğretme süreci oldukça önem arz etmektedir. Dışsal bilişsel yük ise öğrenen bireylerin ilgili parçaları tamamlama sürecine dahil olamadan belleksel etkinliklere dahil olmasını gerektiren öğretim teknikleri sonucu oluşmaktadır (Brünken, Plass & Leutner, 2003). Yapılan bir araştırmada içsel bilişsel yük ve dışsal bilişsel yükün, çalışma hafızasının sonucunda şema oluşturabildiği ve öğrenme süreci için daha az bilişsel kaynağa ihtiyaç duyduğu ortaya atılmıştır (Sweller, 1994; Um, Plass, Hayward ve Homer, 2012).

Bilişsel yükün, bilgiyi işlerken iç süreçlerin aktif olmasından dolayı direk olarak gözlenmesi mümkün değildir. Bu yüzden araştırmacılar bilişsel yükü ölçmek için bunun bir göstergesi olan algılanan zihinsel çabanın ölçümlenebileceğini belirtmektedir (İkiz, 2021).

Çok fazla bileşene, yola ve ortamsal olarak birçok seçeneğin oluşması bireyin bilgiye boğulması ve kafasının karışmasına neden olabilmektedir (Murray, 2001). Günümüzde yalan, yanlış ya da eksik bilginin hayatımızdaki etkisinin artması bireylerde aşırı bilişsel yüklenme kapasitesinde daha fazla bilgi bombardımanının oluşmasına neden olmaktadır. Bu yüzden bilişsel yük düzeyi fazla olan bireyler erişmiş oldukları bilginin doğruluğu ve teyidi konusunda olumsuz etkiler oluşturabilmektedir.

Kaymak (2015), eğitim gören 114 üçüncü sınıf öğrencisinin bulut bilişim teknolojilerinin öğrencilerin bilişsel yük ve öğrenme düzeylerine etkisini ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada, öğrencilerin bulut bilişim kullanımlarının bilişsel yükü etkilemediği ve öğrenmeyi arttırdığı belirtilirken, öğrencilerdeki görev zorluğunun artması ile birlikte bilişsel yüklerinin de arttığı ve bu durumunda performanslarının düşmesine neden olduğu belirtilmiştir. Bu yüzden aşırı bilişsel yük seviyesi bireysel ve toplumsal etki yaratmaması adına oldukça önemlidir.

2.8.5. Yalan Haber ve Yanlış Bilginin Bireyler ve Toplumlara Etkileri

Yalan haber ve yanlış bilginin artması seçim, referandum gibi siyasi, dini veya covid salgını gibi sağlık, bilişsel, sosyal ve duygusal açısından birçok durum ile mücadeleyi beraberinde getirmektedir. Bu mücadelenin temelini sadece dijital ortamlar değil, geleneksel medyadaki çalışmaların başarılı olmaması da desteklemektedir. Yalan haber ve yanlış bilgi salgını hayatımızın birçok alanında yer almakta ve bu sorun bazı etkilere neden olmaktadır (Ecker vd., 2022).

Bireylerin çevresinde bilgiyi hızlıca edinerek yaymasına ek olarak sosyal medyada herkese kendini gösterme, izlenebilme, taktir edilme gibi beklentileri de bireylerin davranışında olumsuz düzeyde benlik ve ahlaki gelişime sebep olabilmektedir. Ahlaki değer ve inançların olumsuz etkilenmesi dışında teknoloji bağımlılığının artması, siber zorbalık içeren davranışlar, bireyin içine kapanık olması, depresif aksiyonlar gibi durumları da beraberinde getirebilmektedir (Yıldırım, 2019).

Genel olarak güvenilir kaynaklardan gelen mesajların daha inandırıcı olması düşünülerek bireyde daha doğru görünmektedir (Nadarevic, Reber, Helmecke & Köse, 2020). Bu durumda aslında kaynağın otoriter ve bireyin kendisine yakın görmesinin bir etkisidir (Briñol ve Petty, 2009).

Stanford Üniversitesi'nin 7.804 öğrenci üzerinde yaptığı bir araştırmaya göre, öğrencilerin %82'si "sponsorlu içerik" olarak sunulan reklamı gerçek olan bir haber içeriği veya bilgiden ayıramadığını ortaya atmaktadır (Shellenbarger, 2016). Özellikle sosyal medya platformlarında karşımıza çıkan dolandırıcılık amaçlı ve reklam görünümündeki, kopya yapıda sitelere inanmamıza neden olmaktadır. Örneğin bilinirliği bulunan bir sitenin URL'inde sadece 1 harf değiştirerek insanların form doldurmasını sağlayıp kişisel verilerine ulaşılabilmektedir. Bu bilgileri ise izinsiz kullanarak farklı amaçlara hizmet edilmesi dolandırıcılık amaçlı kullanıldığının bir göstergesidir.

Sosyal medyada bilgi akışının reklamlar, akımlar, fenomenler, paylaşımlar, fotoğraflar, videolar gibi pek çok farklı yapıda sunuluyor olması aslında toplumları ve bireyleri etkileme, manipüle etme veya yönlendirme gibi birçok konuda günlük yaşamı şekillendirmektedir. Örneğin bir ortamda konuşulan konuya dair telefonda herhangi bir işlem yapmadan kısa süre sonra dijital kaynaklarda karşımıza çıkması hayatımızdaki yerini açık şekilde sunmaktadır. Bireylerin konum, yaş, cinsiyet gibi verilerin

oluşabileceği dijital ayak izi oluşacaktır (Azucar, Marengo & Settanni, 2018). Dijital ayak izleri ise bireylerin internette gerçekleştirdiği faaliyetleri sonucu bırakmış oldukları izler ile kayıtları ifade etmektedir. Bu izler sayesinde dijital platformlarda kimlik oluşmaktadır (Taş ve Bülbül, 2021). Bu kimliği oluşturan öğeler ise dijital ortamlarda bilgi paylaşmak, paylaşımları beğenmek, yorum yazmak, e-posta ya da sms, mms göndermek gibi eylemleri içerebilir. Bunlarda bilinçli olarak gönderilen tüm veriler veya istemsiz olarak çevrimiçi ortamlarda bırakılan aksiyonlardır (Bayzan, 2019a).

Dijital kaynaklardan sosyal medya üzerinde örgütlenen bireyler iç savaş, eylem, yenilikler gibi birçok olay ve olguları sosyal medya aracılığıyla sürece kolayca dahil olmaktadır (Boğa, 2022). Örneğin virüsü öldürdüğüne inanan iki kişi çamaşır suyu içip hastaneye kaldırılması tam anlamıyla yalan haber, yanlış bilginin yayılması sonucu oluşmuştur (Euronews, 2020). Benzer bir durum Twitter'da bir sosyal medya kullanıcısının Nisa Bölükbaşı isimli yarışmacıya oy veren herkesin faturalarını ödeyeceğim ifadesi sonrasında #Nisa Bölükbaşı ve #Şampiyon Nisa trend topic olan oluşmuştu. Televizyon yarışmasında SMS gönderen kişiler fatura ödemesi istediğinde ise hesabın sahibine ulaşılamamamıştı. Twitter'da birçok kişinin ülke trendine girecek düzeyde bu bilgiyi gerçek sanıp çevresi ile paylaşması ve sonrasında dolandırıcılık ortaya çıkmıştı. Bu durumda tam anlamıyla yanlış veya manipüle edilmiş bilginin sosyal medyadan paylaşılması ile ortaya atılmıştı (Akşam, 2022). Bu tür dijital kaynaklarda yalan ve yanlış haber ya da bilginin birçok örneği bulunmaktadır.

Dijital kaynakların bu denli etkin kullanılması bireysel ve toplumsal yaşamdaki rolünü göz ardı edilemez hale getirmiştir. Bu yüzden doğru bilgiye erişimin önemi her geçen gün artarak devam edecektir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün Eğitim Direktörü Andreas Schleicherise bu konuda okulların, öğrencilere 'sahte haberleri' nasıl tespit edebileceklerini öğretmesi gerektiğini belirtmiştir (Coughlan, 2017).

2.9. Bilgiyi İnternet Ortamında Paylaşmadan Önce Yapılması Gerekenler

Teknoloji denildiğinde akla ilk gelen internet hemen hemen her açıdan insan hayatını etkilemektedir. Geçmişe dönüp bakıldığında internet başta olmak üzere tüm teknolojik gelişmeler son 30 yılda insan hayatında birçok şeyi değiştirmektedir. Bu teknolojik gelişmeler sadece gelişme olarak kalmamış, aynı zamanda toplumları da dönüştürmüştür (Bayzan, 2019b).

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de internetin kullanım amaçlarından belki de en önemlisi habere ve bilgiye daha hızlı, kolay bir şekilde ulaşma isteğidir. İnternet kullanımında bilginin bu denli fazla olması doğru olan habere ulaşabilmek veya doğru ile yalan haberi ayırt edebilecek yeterliliğe sahip olunup olunmadığını önemli hale getirmektedir. Bu durum, hem bireysel hem de toplumsal olarak doğru ile yalan haber ayrımının yapılmasını gerekli kılmıştır. Bireylerin sosyal medyada her gün maruz kaldığı bilgi ve haberlerin doğruluk payı, hangi kısımlarının doğru veya yalan olduğunu düşünmeliyiz. Bu içerikleri neyi veya neleri empoze etmeye çalıştığı, amacının gerçekten haber vermek mi yoksa bireyleri yanıltmak mı olduğunu irdeletip kaynağı olup olmadığına dikkat edilmelidir. Bu tür durumlara dikkat ederek dijital kaynaklarda karşılaştığımız haberlere ve bilgiye inanamadan önce düşünmemiz gerekmektedir. Bu tür durumlara cevap bulmak içinde bireylerin dikkat edilmesi gereken durumlar bulunmaktadır (Aytekin, 2019).

İnternet ortamında elde edilen bir bilgiyi paylaşmadan önce dikkat edilmesi gereken hususlardan bazıları şunlardır (Aytekin, 2019):

Şekil 5.13. Haber doğrulama yöntemleri (Güvenli İnternet Merkezi, 2019).

- Kaynağı belirsiz, yazar bilgisi, iletişim bilgiler, hakkımızda gibi içeriğe ve siteye dair bilgileri barındırmayan internet sitelerine güvenilmemelidir.

- Habere veya karşılaşılan içeriğe karşı, eleştirel ve içeriği sorgulayan bir bakış açısı ile yaklaşılmalıdır.
- Sosyal medyada trende yaklaşmış veya sürekli dolaşan haber türdeki içeriklerin kaynağını araştırmadan güvenilmemeli ve paylaşılmamalıdır.
- Manipülasyon, kışkırtma, reklam gibi amaçlarda içeriklerin her daim yer alabileceği hususları göz ardı edilmemelidir.
- Manipüle edilmiş, yalan veya yanlış bilgi içerebilecek haberlerde tarih ve saat bilgilerinde tutarsızlıklar olabileceği unutulmamalıdır.
- Karşılaşılabilecek internet sitelerinde URL bilgisine dikkat edilerek aslına çok benzeyen veya taklit yapıda olup olmadığı durumları incelenmelidir.
- İçerikte olağan dışı iddialar, abartı başlıklar ve çok fazla noktalama işareti barındıran, özellikle sosyal medya haberlerinin de doğruluğuna hemen inanmadan kontrol etmeliyiz.
- Sahte veya yanlış bilgi içeren sayfalardaki görüntü, video gibi öğelerde sorgulayıcı bir bakış açısı ile bakılmalıdır.

İnternet ortamında doğru bilgiye erişim için Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu öncülüğünde güvenli internet merkezi kurulmuş olup, aile ve çocuk profillerinde kullanıcılara hizmet sunmaktadır. Bu hizmeti telekominikasyon şirketleri ve internet sağlayıcılarına yayıp guvenlinet.org.tr/ sitesinde bilgi sunmaktadır. Bilgi salgınının arttığı bu dönemde ücretsiz olarak sunulan güvenli internet hizmetine önem verilmesi gerekmektedir.

Özellikle Dünya Sağlık Örgütü temsilcilerinin bilgi salgını sürecinde paydaşların yaklaşımı ve alınabilecek aksiyonları aşağıdaki gibi belirtmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 2020).

- İçerik üreticileri öncesinde kitle ile etkileşime geçmeli ve hedef kitlenin beklentisini karşılamalıdır. Özellikle sağlık özelinde bilgiye yer veriliyorsa kaynak ve kanıt sunmalıdır.

- Medya paydaşları çok fazla bilginin yayıldığı durumlarda birbirini rakip olarak görmemeli, ortak hareket ederek çalışmaların kalitesini ve güvenilirliğini arttırmak için aksiyon almalılar.
- Medya paydaşları doğrulanabilecek, güvenilir kaynaklar ile, bilgi salgınında kutuplaşmayı önlemek adına özen göstermelidir. Özellikle gazeteciler ve içeriği hazırlayan editörler yalan, yanlış bilgi ve dezenformasyona dair eğilimleri araştırarak kullanıcılara sunmalıdır.
- Medya paydaşları toplumun bilgi eğilimini tahmin ederek gelecekte doğabilecek yalan, yanlış bilgi salgınına dair bilgileri oluşturup gelecek için hazırlık yapmalıdır.

Dünya Sağlık Örgütü temsilcilerinin bilgi salgını sürecinde paydaşların desteğinin önemini açık bir şekilde belirtmektedir. Bu yüzden her bireye sorumluluk düşerken medya paydaşlarının da sorumlulukları bulunmaktadır. Özellikle okullarda medya okuryazarlığına teşvik ile birlikte bilgi salgını sürecinin azalması için eğitim verilmesi gerektiğini belirtmektedir (Nemeth ve Dragomir, 2021).

Bir bilgi için paylaşım davranışı gerçekleştirmeden önce araştırmak ve ulaşılmış olan bilgiyi güvenilir kaynaklardan teyit etmek temel yolların başında gelmektedir. Aynı haberi veya bilgiyi farklı kaynaklardan araştırmak, o bilgiyi veya haberi detaylı olarak incelemek, o haberi veya bilgiyi değerlendirirken objektif olabilen bireyler ise doğrulama becerisine sahip konumdadır (Aytekin, 2019). Doğrulama becerisine sahip bireylerin büyük bir kısmı, dijital kaynaklarda ulaşmış olduğu bir bilgiyi paylaşmadan önce doğruluğunu kontrol ettikten sonra paylaşım davranışında bulunurlar.

2.10. İlgili Alanyazın

2.10.1. Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar

Bulling (2020) çalışmasını, erken eğitim aşamalarında bilgi okuryazarlığı geliştirme programlarını tasarlamak ve değerlendirmek için öğrencilerin fikirlerinin alınması üzerine yapmıştır. Çalışmada örneklem grubu olarak Şili'deki bir özel okul tercih edilmiştir. Çalışma kapsamında, öğrencilerin okullarındaki bilgi okuryazarlığı programına veya farklı bilgi okuryazarlığı becerilerine ne kadar önem verdikleri

değerlendirilmiştir. Aynı zamanda öğrencilerin bu bilgi okuryazarlığı becerilerini nasıl edindikleri ve nerede uyguluyor oldukları çalışma kapsamında açıklanmaya çalışılmıştır.

Ekenna ve Mabawonku (2013) lisans öğrencilerinin bilgi edinme becerilerinin eksikliği odağında çalışma gerçekleştirmiştir. Özellikle Nijerya Üniversitesi'ne ait kütüphane kaynaklarının kullanım oranı her geçen gün düşerken, bilgi erişim becerilerinde de bir eksikliğin söz konusu olduğu çalışmada tespit edilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde lisans öğrencilerinin e-kaynakları kullanma becerilerinin bulunmadığını ortaya çıkartmıştır.

Fernández-Prados, Lozano-Díaz ve Ainz-Galende (2021) yazmış oldukları makalelerinde, birçok ölçeği kullanarak dijital vatandaşlık konusunda en son teknolojiye yer vermek istemişlerdir. Çalışmada 366 üniversite öğrencisine üç dijital vatandaşlık ölçeği uygulanmıştır ve çıkan sonuçlar birbiri ile karşılaştırılmıştır. Bu ölçeklerden elde edilen sonuçlar karşılaştırıldığında her birinin farklı boyutları ele aldığı ve bunların birbirinden farklı analizler sundukları tespit edilmiştir.

Guo ve Huang (2021) çevrimiçi kurslar, dersler ve diğer çevrimiçi öğretim yöntemleri aracılığıyla bilgi okuryazarlığı eğitimine odaklanmışlardır. Aynı zamanda Çin'deki üniversitelerden 42 akademik kütüphaneyi kullanarak vakaları incelemişlerdir. İncelemeler sonucunda, pandemi döneminde bilgi okuryazarlığı eğitiminin bilgi ihtiyaçlarına hızlı yanıt verme, güvenilir bilgi kaynakları önerme gibi çeşitli özelliklere sahip olduğu saptanmıştır. Kütüphaneler, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için bu süreçte hızlı çalışmalarına rağmen planlama sorunu, hatalı çalışmalar, eksik kaynaklar gibi bazı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Johnston (2020) ise, Avustralya'daki üniversite kütüphanelerini öğrenciler ve personel için dijital okuryazarlık çerçevesinde ele almıştır. Bu çalışma, Avustralya Üniversiteler Kütüphanesi Konseyi (CAUL)'ne öğrencilerin başarılarının artması için bir özet sunmuştur. Öğrencilerin gelecekte başarılı olması adına elde edilen verilerde dijital okuryazarlık becerilerine ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir. Bunun için öğrencilerde, öğrenme ve öğretme süreçlerinde dijital okuryazarlık becerilerinin kazanılması adına aksiyon alınması gerektiği belirtilmiştir.

Jones-Jang, Mortensen ve Liu (2021)'nun çalışmasında, sahte haberin artmasıyla birlikte oluşan endişenin sonrasında bireylerin, bilgi ve dijital okuryazarlık hususları çerçevesinde sahte haberleri tanımada ne durumda olduklarını araştırmışlardır. Çalışma sonucunda, bilgi okuryazarı olan bireylerin sahte haberleri tespit edebildikleri görülmüştür.

List (2019) yapmış olduğu çalışmasında, dijital okuryazarlığın, dijital yerliler, beceri temelli ve sosyokültürel bakış açılarıyla uyumlu olacak şekilde, öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık gelişimi hakkındaki inançlarını incelemiştir. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının yaygın olarak beceri temelli bakış açılarına sahip oldukları görülmüştür. Aynı zamanda öğretmen adaylarının, dijital okuryazarlığı kişisel olarak geliştirilmiş, teknoloji odaklı ve proje tabanlı olarak algıladıkları da ortaya çıkan sonuçlar arasında yer almaktadır.

Liza ve Andriyanti (2020) çalışmalarında İngilizce öğretmeni ve öğretmen adayları odağında dijital okuryazarlık ölçeğini ve dijital teknolojilerin öğretme ile öğrenme hususlarının uygulanmasına yönelik hazır bulunuşluklarını betimlemişlerdir. Katılımcıların dijital okuryazarlık ölçeği ve dijital teknolojilerin uygulanmasına hazır olma düzeylerinin yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Milenkova ve Lendzhova (2021) çalışmalarını, dijital medya baskınlığının dijital okuryazar bireylerin sosyal becerileri ve mesleki yeterlilikleri üzerinde bazı göstergeleri sunmak için oluşturmuşlardır. Bireylerin hâkimiyetinin arttığı sosyal medya ve internette, sadece özel hayatı değil, hayatın her alanını kapsadığı belirtilmektedir. Öğrenciler, genç anneler, emekliler ve işsizler gibi birçok grubun dahil edildiği çalışmada odak grup görüşmeleri uygulanmıştır. Burada elde edilen verilerin içerik analizi ile desteklenerek, pandemi döneminde bilgi kaynağı ile ilgili internetteki kitleler arasında oluşan tepkiler incelenmiştir. Bu tepkiler sonucunda dijital okuryazarlığın orta seviyede kritik öneme sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında, dijital vatandaşlığın pandemi dışında yörüngesindeki bireysel uygulamaların ile birlikte sosyal anlayış ve kontrole de katkıda bulunduğu görülmüştür.

Mujtahıd, Berlian, Vebrianto, Thahır ve Irawan (2021) çalışmalarını, dijital çağ okuryazarlığı aracını geliştirerek öğrencilerin bu okuryazarlığı öğrenme sürecinde kullanabilmelerini sağlamak amacıyla yazmışlardır. Bu çalışmadaki dijital çağ

okuryazarlığı 8 yapıdan oluşmaktadır. Bu yapılar şu şekildedir: 1) temel okuryazarlık, 2) bilimsel beceri, 3) ekonomi becerisi, 4) bilgi becerisi, 5) teknoloji becerisi, 6) görsel beceri, 7) çeşitli kültürler becerisi ve 8) küresel farkındalıktır. Bu çalışmada örneklem grubu olarak rastgele seçilmiş 650 katılımcı seçilmiştir. Araştırma sonucunda ise katılımcıların dijital çağ okuryazarlığını değerlendirme konusunda kullanılabilecek kaliteli bir araç üretildiği görülmektedir.

Oatis (2019), ortaöğretim seviyesinde eğitim veren Dijital Göçmen ve Dijital Yerli öğretmenlerin aralarındaki dijital okuryazarlık farklılıkları belirlemeyi amaçlayan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmanın örneklem grubunu, ortaöğretim kademesinde eğitim veren 94 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde kullanılan anketler ile coğrafi alan, eğitim, yaş, cinsiyet ve teknolojiyi kullanma deneyim düzeyine dayalı olarak dijital okuryazarlık becerileri ile değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olması sonucu tespit edilmiştir. Aynı zamanda, öğretmenlerin dijital okuryazarlık becerilerinde düşük sevide olmasının nedeni olarak kaynak eksikliğinin görülmesi de ortaya çıkan sonuçlar arasındadır.

Ren ve arkadaşları (2019) çalışmalarında dijital ortamda sağlık odağında bilgi arayan bireyler için belirleyici hususları araştırmıştır. Çalışma kapsamında sağlık alanında bilgi aramalarının her geçen gün arttığı ancak bu bilgilerin teyidi için bireylerde dijital okuryazarlık yeterliliklerinin artması gerektiği çıktısı belirtilmiştir.

Sánchez-Cruzado, Santiago Campión ve Sánchez-Compaña (2021), Covid-19 sürecinde çevrimiçi eğitim vermek zorunda kalan öğretmenlerin dijital okuryazarlık becerilerinin ne durumda olduğunu belirlemek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Aynı zamanda, nüfusu tanımlayan özellikler ile öğretmenlerin dijital okuryazarlık becerileri arasındaki mevcut ilişkiyi de incelemişlerdir. Araştırmaya, örneklem grubu olarak tüm eğitim düzeylerinden 4883 İspanyol öğretmen seçilmiştir. Araştırma sürecinde yapılmış olan tanımlayıcı analiz sonuçlarına göre öğretmenlerin, dijital becerilerinin düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin dijital okuryazarlık becerileri açısından eğitim almaları gerektiğini söylemişlerdir.

Sbaffi ve Zhao'nun (2020), 291 üniversite öğrencisinin bulunduğu çalışma grubu ile dijitalde sağlık bilgisi ve çevrimiçi sağlık siteleri odağındaki tercihler araştırılmıştır. Yapılan anket çalışmasına göre sosyal medya platformları yerine kullanıcı odaklı güven

daha ağır basmıştır. Ayrıca arama motorları kullanıcılar tarafından genellikle tercih edildiği belirtilmiştir.

Thornhill ve arkadaşları (2019) sosyal medya platformlarında sahte haber ve yanlış bilgi sorunsalının giderek arttığını belirtmektedir. Çalışmada bireylerin dijital ortamlarda eriştikleri bilgiler ve okunulan haberleri kontrol etmelerini öneriyorlar. Özellikle kontrol için iki tür stratejiyi çalışmada tartışarak BalancedView aracını sunmaktalar. Bu araç ile doğal dil işleme ve arama kombinasyonu ile alternatif makaleleri orjinaliyle eşleştirmektedir. BalancedView sayesinde bireylerin bilinçli haber okuyucuları olması için davranışlarının değiştirilmesine katkı sağlanmaktadır.

Triaswari ve Goretti (2021) çalışmalarında Covid-19 döneminde çocukların çevrimiçi sınıflarda almış oldukları eğitimleri ile iletişim örüntülerinin dijital okuryazarlık açısından incelenmesi sağlanmıştır. Ebevenyler ile çevrimiçi olarak yapılan anket sonucunda annelerin dijital okuryazarlıkları ile çocukların çevrimiçi sınıflarda almış oldukları eğitimler arasında doğrusal bir ilişki tespit edilmiştir. Çocukların konuşma yönelimleri ile dijital okuryazar olan ebeveynler arasında anlamlı bir eğilim söz konusudur.

2.10.2. Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar

Aldemir ve Avşar (2020), dijital vatandaşlık kavramını genel anlamıyla ‘interneti düzenli yapıda etik kavramında, eleştiri yapabilen ve güvenli kullanma becerisinin bulunması’ olarak ifade etmişlerdir. Bu çalışmayı dijital vatandaşlık kavramının boyutları ve karmaşıklığını, kamu hizmetleri tasarlanması odağında etkilerini tartışmak amacıyla planlanmışlardır. Araştırmacılar çalışmalarında, özellikle Covid-19 salgınında hükümetler ve kurumların dijital sürece olan eğilimlerinin artması ile birlikte, dijital vatandaşlık kavramının unsurlarına ve uygulamalarına yer vermişlerdir.

Arcagök (2020) araştırmasında, öğretmenlerin dijital vatandaşlığa yönelik algılarını incelemiştir. Araştırma çalışmasını, Şırnak ilindeki eğitim kurumları farklı branşlarında görevli öğretmenlerle gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda erkek öğretmenlerin dijital vatandaşlık algıları, kadın öğretmenlerden yüksek olduğu görülmüştür. Ancak branş değişikliği yaşandığı takdirde dijital vatandaşlık algılarında farklılık yaşanmadığı görülmüştür. Ayrıca, 1-5 yıl arası görev yapan öğretmenlerin dijital vatandaşlık algısı ile diğer mesleki kıdemdeki öğretmenlere göre yüksek olduğu ortaya

çıkmıştır. Genel sonuç olarak, öğretmenlerin dijital vatandaşlık algı seviyelerinin orta olduğu tespit edilmiştir.

Ardış ve Altun (2017) çalışmalarında dijital çağın öğreneni Z kuşağı odağında teknoloji kullanımı ve kullanım davranışlarını incelemiştir. Z kuşağının ve dijital çağın öğrencileri bilgi edinme, yenilik ve teknoloji becerilerini geliştirmek amacıyla kullandıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda öğrencilerin sosyalleşme aracı olarak teknolojiyi de aktif olarak kullandıkları belirtilmiştir.

Aslan (2021) ise, öğretmen adayları çalışma grubunun dijital okuryazarlık öz yeterliklerini değişkenler odağında analiz etmiştir. Araştırmada katılımcı olarak sınıf öğretmenliği bölümü mezunları ve sınıf öğretmenliği bölümlerinde okuyan 251 öğretmen adayı seçilmiştir. Araştırma sonucuna göre, öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık öz-yeterlik düzeylerinin cinsiyetlerine, evde bilgisayar ve internet bulunma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlemlenmiştir. Öğretmen adaylarının sınıf düzeyi, üniversiteye giriş puanı ve teknolojiyi kullanma amaçları değişkenleri açısından bakıldığında dijital okuryazarlık öz-yeterlik düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmadığı ortaya çıkmıştır.

Bayrakcı ve Narmanlıoğlu (2021), çalışmalarında lisans öğrencisi ve lisans eğitimini bitirmiş bireyler için dijital okuryazarlık ölçeği geliştirmiştir. Burada dijital okuryazar olma düzeyleri ve alt boyutlarını inceleyip, aynı zamanda gelişen teknoloji ile birlikte bu alandaki mevcut ölçeklerin güncellenmesine katkı sağladıklarını belirtmişlerdir. Ölçekte yer alan boyutlar arasında etik ve sorumluluk ile öz farkındalık kısımlarının birbiri ile benzer olduğu görülmüştür.

Bayram (2020), Türkiye'deki Sosyal Bilgiler öğretim programını dijital okuryazarlık becerisi kapsamında incelemiştir. Araştırmacı yapmış olduğu çalışmasında, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki dijital okuryazarlığın yerine ve Sosyal Bilgiler öğretimine yönelik bilimsel çalışmalardaki durumuna dikkat çekmiştir. Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler alanında dijital okuryazarlığın yetersiz olduğu görülmüştür. Dijital okuryazarlık becerisinin Sosyal Bilgiler öğretimindeki yerine dikkat çekerek, uygulama biçimlerini araştıran daha fazla bilimsel çalışma yapılması yönünde önerilerde bulunmuştur.

Bozkanat ve Çömlekçi (2021), bireylerin Covid-19 döneminde sağlık odağındaki bilgileri edinme ve teyit davranışlarını ölçek ile incelemiştir. Oluşturulan ölçek 10 madde olup, 3 faktörden oluşmaktadır. Araştırmacı çalışmasında, yeni medya kullanan bireylerin sağlık bilgisi edinme ve bu bilgiyi teyit etme sıklıklarını araştırmıştır. Bireylerin sosyal medya yerine internet sitelerini daha fazla tercih ettiği, bilginin teyiti için alanında uzman kişiler ve bilimsel kaynakları tercih ettiği görülmüştür.

Dere ve Yavuzay (2019) çalışmalarında, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarını incelemişlerdir. Katılımcıların, dijital vatandaşlık ölçeğinden aldıkları puanları; katılımcıların eğitim gördükleri üniversiteler ve günlük ortalama internet kullanım süresi etkilemiştir. İki durum arasında belirgin farkların olmadığı görülmüştür.

Göksel ve Akgül (2021) çalışmalarını üniversitede öğrenim gören bireylerin sosyal mecralarda yer alan içeriklerin doğruluğuna olan güvenlerini ve bu içerikleri paylaşmadan önce teyit etme davranışlarını tespit etmek amacıyla hazırlamışlardır. Çalışmanın sonucunda ise cinsiyet değişkeni dikkate alındığında kadın kullanıcıların erkek kullanıcılara göre sosyal mecralarda karşılaşılan paylaşımların doğruluğunu teyit etme alışkanlıklarının daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal mecralarda daha az vakit geçiren kişilerin bu platformlara olan güveninin daha düşük olduğu görülmüştür. Bireylerin haber öğrenmek için haber sitelerini tercih etmek yerine sosyal platformları tercih ettikleri de görülmüştür.

İşman ve Candan (2020)'ın çalışmalarında kullanmak amacıyla Türkçe' ye uyarlayarak iletişim fakültesi öğrencileri üzerinde uyguladıkları Dijital Vatandaşlık Ölçeği, bireylerin dijital vatandaşlık düzeylerini belirlemek için geliştirilmiştir. Yaptıkları analizler sonucunda ölçeğin uyum indeksinin orta ve mükemmel uyum arasında değişiklik gösterdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca bu araştırmayı iletişim fakültesi öğrencileri ile yapmış olmaları, iletişim fakültesi öğrencilerinin aldığı eğitimin dijital vatandaşlık odağında değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Bu araştırmayı yaparak başka araştırmacılara, öğrencilere ve akademisyenlere yapacakları çalışmalarda iletişim bilimleri eğitimi açısından da katkı sağlamışlardır.

Eren, Kaygısız ve Benzer (2019), Fen Bilgisi öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlık becerileri kapsamında, nükleer enerjinin çevrimiçi ortamdaki bilgi

kaynaklarından oluşan metinlerin güvenirliklerini değerlendirmişlerdir. Bu olaylar arasında ilişki durumu incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubu Kocaeli Üniversitesi Fen Bilgisi Öğretmenliği öğrencisi 186 öğretmen adayından oluşmaktadır. Katılımcılar ilk olarak nükleer enerji odağında özgün ve farklı bilgi kaynaklarından oluşturulmuş metinleri incelemişlerdir. Ardından bilgi okuryazarlığı ölçeğini ve incelenen her bir metin için güvenirlik anketi doldurulmuştur. Yapılan araştırmalar ve uygulanan anketler sonucunda, fen bilgisi bölümü öğretmen adayları bilgi okuryazarlığı konusunda yüksek beceriye sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Erişti ve Erdem (2017) çalışmalarında, 322 öğretmen adayının medya okuryazarlığı becerilerini incelemiştir. Bu kapsamda güvenilir ve geçerlilik düzeyi kanıtlanmış bir ölçek geliştirerek alanında uzman kişilerin desteği ve pilot çalışma gerçekleştirmişler. 45 maddeden oluşan Medya Okuryazarlığı Becerileri Ölçeği'nin erişme, analiz, değerlendirme ve iletme olmak üzere dört ana faktör altında toplamışlardır. Ayrıca yeni medyayı da kapsayarak teknoloji ve medya odağında kapsamı genişletilmiştir.

Karabacak ve Sezgin (2019) çalışmalarında, Türkiye'de dijital dönüşümün, dijital okuryazarlık aracılığıyla yükseköğretimde hangi durumda olduğu üzerinde durmuşlardır. Dünya'da bulunan diğer uygulamalarla birlikte bu konuyu ele almışlardır. Nitel araştırma deseni ile bu çalışmayı yapmışlardır. Araştırma sonucunda, özellikle eğitimde dijital okuryazarlık yetkinliğinin artmasını sağlayacak projelere olan ihtiyaç ortaya çıkmıştır.

Kılıç ve İspir (2020), doğru ve güvenilir haber, sosyal medya paylaşımları ve haber paylaşımını etkileyen faktörler üzerine çalışmıştır. Bu faktörleri belirlemek için anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda internet kullanıcılarının yanlış haberin varlığından haberdar olduğu bu sebeple de güvenilir haberlerde kurumsal gazeteleri referans aldıkları sonucu elde edilmiştir.

Kırık, Bölükbaş ve Cengiz (2019), internet kullanıcılarının sorumluluklarına dikkat çekmek için sosyal medyayı dijital vatandaşlık altında incelemişlerdir. Aynı şekilde çalışmalarında dijital vatandaşlığın doğru şekilde kullanılmasını ön görerek bireylere sağlanabilen eğitim olanaklarından da bahsetmişlerdir. Görüşmeler sonrasında katılımcıların dijital vatandaşlık ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Türkiye'de dijital vatandaşlık konusu hakkında gerekli eğitimlerin verilmediği ortaya

atılmıştır. Sonuç olarak Ribble'in tanımını yaptığı kavram, bireylerin günlük yaşamlarındaki vatandaşlık sorumlulukları ile dijital sorumlulukları arasında doğrudan bağlantı olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Koç ve Koç (2021) da, Covid-19 pandemi sürecinde dijital vatandaşlık ile hızla değişen dijitalleşme arasında bulunan ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada dijital vatandaşlığın Türkiye'deki algısı biçimsel açıdan irdelenmiştir. Çalışma sonucunda Covid-19 krizinin dijital vatandaş olmanın öneminin farkına varılmasını sağlayan bir unsur olduğu belirtilmiştir.

Mercimek ve arkadaşları (2016), internette bilgi erişim ve paylaşım olanaklarının arttığını belirterek bu bilgiler arasında doğru bilginin tespit etme sürecinin zorlaştığını belirtmiştir. Çalışmada dijital kaynaklarda artan bilgi ile birlikte daha fazla hayatımıza giren trollük kavramı da incelenmiştir. Bu inceleme ile doğru ve güvenli bilgiye erişim süreci ele alınmıştır.

Özcan (2022) çalışmasında öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerini ve mobil öğrenme tutumlarını incelemiştir. Burada cinsiyet, sınıf düzeyi, bölüm ve mobil uygulama kullanım süresi değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği bilgileri de araştırılmıştır. Bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinde ki443 öğretmen adayı ile yapılan çalışmada, dijital okuryazarlık düzeyi ile mobil öğrenme tutumunun orta düzeyde ve aralarında pozitif, anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri diğer değişkenler olan sınıf, cinsiyetve bölüme göre anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir. Öğrencilerin mobil öğrenme tutumları ise bölüm değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık ortaya çıkmıştır.

Öztürk (2019) çalışmasında, Sakarya'daki yerel gazeteler ile okuyucuları arasında oluşan ilişkinin boyutlarını ve bu boyutların okur temsilcisine ihtiyaç duyup duymadığını incelemiştir. Araştırmacı konuyu, gazete yöneticilerinin sorulan sorulara verdiği cevaplar kapsamında incelemiştir. Yapılan araştırma, yerel gazetelerdeki okur temsilciliği uygulaması ve akademik açıdan diğerlerine katkı sağlamıştır. Bu çalışmada yerel gazeteler okurları ile kurduğu iletişim, okurların yaptığı eleştirilerin cevaplandırılma şekilleri ve yöneticilerinin okur temsilciliğine bakış açısı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Sarıtaş ve Özgün (2016) çalışmalarında, bilgi edinme ve bilgi edinme aracı olarak dijital ortamları ele almışlardır. Araştırma yüksekokul öğrencilerinin bilgi edinme aracı olarak tercihlerinin neler olduğu ele alınmıştır. Çalışmanın sonucunda yüksekokul öğrencilerinin 6 alanda bilgi edinme amaçlı dijital ortamları kullandığı ortaya çıkmıştır. Bu alanlar; sosyal çevre, özel ilgi alanına giren konular, meslek yüksekokulu ve dersler, mesleki gelişim sağlayan konular, güncel olaylar ve haberler, ürün ve hizmetlerdir.

Sezgin ve Karabacak (2020), 2018 yılının Kasım ayında itibaren 2020 yılına kadar geçen süre zarfında Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm Projesi konusuna yönelik yapılan uygulamalar hakkında bir çalışma yapmışlardır. Yapılan bu proje, ilk olarak 16 farklı üniversitenin öğretim elemanlarına, daha sonra ise 2019- 2020 Eğitim Öğretim Yılı'nda öğrenim gören lisans öğrencilerine uygulanmıştır. Sezgin ve Karabacak, yapmış oldukları bu çalışma ile, dersin içeriği ve öğretim materyallerinin paylaşımına, ders sorumlusu öğretim elemanlarının alanla ilişkisine, dersin hedeflerinin kazanımına ve ölçülme sürecine dair sonuçlar elde etmişlerdir.

Tan ve Merey (2021) araştırmalarında, devlet okulu ve özel okul öğrencilerinde dijital vatandaşlık kavramının ne düzeyde olduğunu öğrenmek istemişlerdir. Çalışmayı yaptıktan sonra çıkan sonuçları karşılaştırarak benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Çalışma grubuna, Van'ın İpekyolu'nda bulunan Özel Çınar Ortaokulu 8. Sınıf öğrenimi gören 20 kişi, Van'ın Edremit İlçesi'nde Mehmet Akif İnan Ortaokulu'nun 8.Sınıf öğrenimi gören 20 kişi olmak üzere toplamda 40 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma sonucunda öğrencilerin interneti genel olarak alışveriş yapmak ve eğlenmek amacıyla kullandıkları görülmüştür. Erişimi cep telefonlarıyla yaparak daha çok bilinirliği bulunan sitelere giriş yaptıkları belirlenmiştir. İnternette, sahip oldukları haklar konusunda öğrencilerin tamamının hak ve sorumluluklarının bilincinde oldukları ve konuya uygun davranış gösterdikleri belirlenmiştir. İnternet aracılığı ile de tanıdıkları kişilerle (akraba ve arkadaş) daha fazla görüştükleri belirlenmiştir.

Terzi (2020) yapmış olduğu çalışmasında, banka müşterilerinin, dijital okuryazarlık düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmacı, bankacılık sektöründe bazı değişkenleri belirlenen modele göre incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada kullandığı lojistik (binary) regresyon modeli ile, çalışma grubunun yaş ve eğitim durumu değişkenleri dijital okuryazarlık düzeyleri odağında anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya

çıkmıştır. Genç katılımcıların dijital okuryazar olma eğilimleri diğer katılımcılara göre daha fazla olduğunu görülmüştür.

Topsakal (2021), internet ortamında elde edilen yanlış bilgilerin dağıtılması üzerinde çalışmıştır. Özellikle yanlış bilgilerin doğal afet, salgın gibi insanların telaşlı olduğu dönemlerde arttığını belirten çalışma, internet ortamında yanlış bilgiyi önemli bir sorun olarak ele almıştır. Yapılan çalışma sonucunda yanlış bilgilerin özellikle sosyal medya üzerinden yayıldığı tespit edilmiştir.

Yamaner, Hno ve Layek (2020) çalışmalarında, geçmişten günümüze kadar hayatın içerisinde bulunan ve toplumsal düzeni temsil eden siyaset kavramının teknoloji ile entegre olması üzerinde durmuştur. Siyasi alanda yer alan bilgilerin doğruluğunun önemi üzerinde duran çalışma yanlış siyasi bilgilerin toplumlar üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğinden bahsetmiştir. Çalışmada değinilen bir başka husus ise siyasi nitelikteki haberlerde geleneksel medyanın önemini kaybettiği ve dijital ortamın geleneksel medyanın yerini aldığıdır. Bu sebeple dijital ortam da bilgi elde edilirken seçici olmak gerektiğini belirten çalışma bilginin teyidinin önemi üzerinde durmuştur.

Yaşar ve Patır (2021) yapmış oldukları çalışmalarını bilgi/haber paylaşımının yükseköğretimde öğrenim gören öğrenciler üzerindeki sıklığını belirlemek istemişlerdir. Cinsiyet faktörü dikkate alındığında sosyal mecralarda yer alan paylaşımlar arasında farklılıklar olduğu görülmüştür.

Yıldırım (2020) araştırmasında, dijitalleşen dünyada internetin rolünü pandemi sürecinde Google aramaları ve Instagram hashtagleri odağında incelemiştir. İnceleme sonucunda dijital kaynaklarda gündelik yaşamın bir zorunluluk sonucu etkileşim miktarının maksimum seviyelerde olduğu tespit edilmiştir. Dijital ortamlarda ulusal ve uluslararası gündemin belirlenmesi, artan bilgi miktarında güvenirliğin zedelendiği belirtilmiştir. Araştırmacı, pandemi sürecinde dijital ortamlardaki bilgilerin Türkiye'de toplumsal açıdan yarattığı etkileri de ele almıştır. Özellikle uzun süreli uygulanan sokağa çıkma yasaklarının bireylerde bilgi edinme ihtiyacı doğurduğu gözlemlenmiştir.

Bir başka çalışmada ise Yılmaz ve Doğusoy (2020), Eğitim Fakültesi'ndeki öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini değişkenler odağında incelemişlerdir. Araştırma sürecinde elde edilen bulgular ışığında, cinsiyet ve bölüme göre bireylerin dijital vatandaşlık düzeylerinin farklılaştığı fakat sınıf, yaş aralığı ve gelir

düzeyi değişkenlerine göre de büyük farklılaşmaların olmadığı görülmüştür. Araştırmacılar, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini teknolojiye erişebilme açısından incelemişlerdir. Çalışmada, bireylerin düzeylerini ölçmek için etkili olan faktörler şu şekildedir: Bir bilgisayara sahip olma, yıl olarak bilgisayar kullanım süresi, sıklıkla tercih edilen sosyal ağlar ve o sosyal ağlarda geçirilen vakit, e-devlet şifresine sahip olma ve aktif olarak bir e-posta adresi kullanmadır. Yapılan çalışma sonucunda bu faktörler göz önüne alınarak, bireylerin dijital vatandaşlık düzeylerinde belirgin farklılıklar olduğu görülmüştür. Sadece adayların, internet kullanma sürelerinin dijital vatandaşlık düzeylerinde herhangi bir değişikliğe sebep olmadığı görülmüştür.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu tez çalışması nicel bir araştırma olup, tarama yöntemi ile yürütülmüştür. Kullanılan tarama yöntemi, büyük gruplarla bir problem hakkında araştırma yaparak bireylerin fikirleri hakkında bilgi elde etmek amacıyla tercih edilen yöntemler arasındadır (McMillan ve Schumacher, 2012). Çalışma, ölçek geliştirme çalışması olarak yapılandırılmış ve ölçeğin geliştirilmesine dair süreç aşağıda sunulmuştur.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Türkiye'de öğrenim gören üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu tez çalışmasının çalışma grubunu oluşturan üniversite öğrencilerinin demografik bilgileri Çizelge 3.1'de yer almaktadır.

Çizelge 3.1. Çalışma gruplarının cinsiyet dağılımı.

Çalışma Grubu	**Kadın**	**Erkek**	**Toplam**
Birinci çalışma grubu	483	333	816
İkinci çalışma grubu	417	297	714
Birinci ve ikinci çalışma grubu	900	630	1530
Üçüncü çalışma grubu	103	65	168

Yapı geçerliliği için AFA'da birinci çalışma grubu kapsamında 816 üniversite öğrencisine ulaşılmıştır. Üniversite öğrencilerinin 483'ü (%59) kadın, 333'ü (41) erkektir. Yapı geçerliliği için DFA kapsamında ikinci çalışma grubunda 714 üniversite öğrencisine ulaşılmıştır. Üniversite öğrencilerinin 417'si kadın (%58), 297'si (%42) erkektir. Birinci ve ikinci çalışma grubunun birleşimiyle oluşan 1530 kişilik veri ile Cronbach Alpha Güvenirlik katsayı değeri hesaplanmıştır. Test tekrar test güvenirliğini oluşturan üçüncü çalışma grubunun 103'ü (%61) kadın, 65'i (39) erkek olmak üzere 168 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Bu kapsamda çalışma grubu ve işlem bilgisi ile ilgili aşamadaki veri sayısı da Çizelge 3.2 içerisinde bulunmaktadır.

Çizelge 3.2. Çalışma gruplarında gerçekleştirilen istatiksel işlemler.

Çalışma Grubu	**Gerçekleştirilen İşlemler**		**N**
Birinci çalışma grubu	Yapı geçerliği için AFA	Birinci ve ikinci grubun birleştirilmesiyle Cronbach Alpha Güvenirlik katsayısı	816
İkinci çalışma grubu	Yapı geçerliği için DFA ve bileşik güvenirlik katsayısı		714
Üçüncü çalışma grubu	Test tekrar test güvenirliği		168

Literatürde yer alan kaynaklarda örneklem büyüklüğüne dair farklı bilgiler yer almaktadır. Örneklemin oluşturulan ölçekteki madde sayısından en az 5 kat (Bryman ve Cramer, 2001), 10 kat (Nunnally, 1978) ve 15 kat (Gorusch, 1983) fazla olması gerektiği belirtilmektedir. Kline (2016) ise örneklemin madde sayısından 20 kat fazla olması gerektiğini ifade etmiştir. Literatürde yer alan bilgiler kapsamında, gönüllü 1698 üniversite öğrencisiyle, üç çalışma grubu oluşturacak şekilde çalışılmıştır.

3.3. Ölçek Geliştirme Süreci

Araştırmada sırasıyla; madde havuzu çalışmaları, uzman görüşlerine başvurma, pilot uygulama, asıl uygulama ve analizler şeklinde aşamalardan oluşan işlemler gerçekleştirilmiştir.

3.3.1. Madde Havuzunun Oluşturulması

Üniversite öğrencilerinin dijital ortamlarda doğru ve güvenli bilgi erişim, teyit ve paylaşım davranışları ölçeği geliştirme sürecinde ilk olarak literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, dijital medya okuryazarlığı, doğru bilgi, güvenli bilgi gibi alakalı anahtar kelimelerinin kavramsal yapısı ortaya çıkartılmıştır. Bu literatür taramasında ulusal ve uluslararası yapılan çalışmalara ulaşmak için Google Scholar, YÖK'ün Tez Merkezi, Trakya Üniversitesi'nde abonelik ile bağlanılan DSpace, NexisNewsdesk, SpringerLink vb. veri tabanlarında tarama işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu tarama sonucunda 142 maddeden oluşan ölçek taslağı oluşturulmuştur.

3.3.2. Kapsam ve Görünüş Geçerlilik Çalışmaları

Kapsam geçerliliği, hazırlanan ölçekteki her bir maddenin ölçülmek istenen yetkinliği, tutumu ve beceriyi hangi düzeyde temsil ettiğini belirlemektedir (Cronbach ve Meehl, 1955).

Hazırlanan 142 maddenin kapsam ve dil geçerliliğini belirlemek için alan uzmanlarından görüşleri alınmıştır. Bu amaçla konu alanı uzmanı 2 BÖTE akademisyeni, 1 BT öğretmeni ve 1 ölçme değerlendirme alanı akademisyeninden görüşleri, Ek 1'de sunulan form ile istenmiştir. Uzmanların görüş birliği tespiti için "İfade bu haliyle kullanılabilir", "İfadede değişiklik yapılmalı" ve "İfade kaldırılmalı" üçlü derecelendirmelerine yer verilmiştir (Ek 1).

4 uzman görüşü alındıktan sonra görüş birliği ile ölçekten çıkarılması gereken maddeler atılmış ve ölçek 72 maddelik son halini almıştır. Bu aşamada ölçek maddelerinin anlaşılırlığını teyit etmek amacıyla 1 Türkçe öğretmeni ve 1 Türkçe öğretmenliği bölümü akademisyeninden de görüşleri alınarak ifadeler Türkçe yazım ve imla kurallarına göre hatalarından arındırılmıştır.

Ölçeğin pilot uygulamasından önce öğrencilerin ölçek ile ilgili ön bilgi edinmesi ve ifadelere doğru yanıt vermesi için kısa bir yönerge hazırlanmıştır. Bu yönerge ölçek maddelerinin başına eklenmiştir.

Ölçekte beşli likert kullanılmıştır. 5'li Likert tipinde hazırlanan ölçek "*Her zaman (5)*", "*Sıklıkla (4)", "Bazen (3)", "Nadiren (2)" ve "Hiçbir zaman (1)"* şeklinde puanlanmıştır. Hazırlanan ölçek 64 olumlu ifade ve 8 olumsuz ifade içermektedir.

Hazırlanan 72 maddelik ölçek Ek 2'de sunulmuştur.

3.3.3. Pilot Uygulama

Pilot uygulama kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ndeki 54 öğrenciye yüz yüze uygulanmıştır. Katılımcılardan sorunlu hiçbir madde olmadığı yönünde dönüt alınmıştır. Ayrıca, ölçeğin yanıtlanma süresinin de ortalama 7 dakika olduğu görülmüştür. Bu pilot uygulamanın sonunda 72 maddelik ölçeğin asıl uygulama için kullanılmasına karar verilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Hazırlanan ölçeğin uygulanabilmesi için Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır. İzin onay formu Ek 3'te sunulmuştur.

Ölçek geliştirmesi kapsamında üç ayrı çalışma grubundan veri toplanmıştır.

Bu tez çalışmasında veri toplama aracı, araştırmacı tarafından hem yüz yüze görüşme yöntemi hem de çevrimiçi platformlar ile uygulanmıştır. Yapı geçerliği için AFA kapsamında birinci çalışma grubunda 816 üniversite öğrencisine çevrimiçi platform olan SurveyMonkey aracılığıyla erişilmiştir. Çevrim içi ortamda toplanan verilerin güvenliğini sağlamak amacıyla SurveyMonkey platformunda aynı IP adresinden giriş gerçekleştiren katılımcının bir adet form doldurması sağlanmıştır. Bu sayede veri güvenliği için birden fazla giriş engellenmiştir.

AFA sonucu oluşan 40 maddenin başka bir örneklem üzerinde doğrulanması için DFA yapılması gerektiğinden, Trakya Üniversitesi'ndeki Eğitim Fakültesi, Edebiyat Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan 714 öğrenciden de yüz yüze veri toplanmıştır.

Bileşik güvenirlik katsayısı kapsamında birinci ve ikinci çalışma grubu çıktılarının bulunduğu veriler kullanılarak toplam 1530 üniversite öğrencisi analize dahil edilmiştir.

Test tekrar test güvenirliği için veriler, üçüncü çalışma grubunda yer alan Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan 168 üniversite öğrencisinden yüz yüze uygulamayla toplanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Nicel araştırma yöntemi kullanılan ölçek çalışmasında verilerin analiz işlemleri SPSS 26.0 ve LISREL 8.80 paket programlarıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi için yüz yüze ve çevrimiçi ortamda Survey Monkey aracılığıyla toplanan veriler, Excel dosyası formatında açılmış ve analiz yapılabilecek şekilde düzenlenmiştir. Verilerin uygunluğu Kaiser-Meyer-Oklin'in (KMO) ve Bartlett Sphericity testleri ile incelenmiştir. KMO değerlerinin .60'tan yüksek ve Bartlett testinin istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde olabilmesi verilerin faktör analizine uygunluğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2010). Test sonuçlarına göre, verilerin faktör analizine uygun olduğu görülmüştür.

Birinci çalışma grubuna ait veriler, yapı geçerliliği için açımlayıcı faktör analizi ile temel bileşenler faktörleştirme yöntemi ve direct oblimin döndürme tekniği (delta=0, kappa=4) kullanılmıştır. Temel bileşenler faktörleştirme yöntemi, her bir bileşenle veri setinden azami varyansı çıkartılarak ilgili setin azami dik açılı varyansı oluşturmaktır (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2010). Direct oblimin döndürme tekniği ise SPSS'de faktörler arasında korelasyon olması durumunda faydalı bir yükleme sunmaktadır. Buradaki amaç ise faktörler arasındaki korelasyona dair anlamlı yorumlar elde etmektir (Saraçlı, 2011).

Açımlayıcı faktör analizi sonuçları yorumlanırken, maddelerin ölçekte kalabilmesinin kuramsal açıdan yer alması beklenen boyutta faktör yükünün .30'un üzerinde olması kuralına dayandırılarak esas alınmıştır (Pallant, 2005; Büyüköztürk, 2010). AFA ile ölçekte bulunan 72 maddenin 32 tanesinin faktör yükleri .30'un altında kaldığı için ölçekten çıkartılarak madde sayısı 40'a düşmüştür. Kalan 40 madde ile ikinci çalışma grubuna ait verilere doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi ile ilgili hesaplamalarda LISREL 8.80 paket programı kullanılmıştır. Doğrulayıcı

faktör analizi, ölçekteki üç faktörden oluşan ilgili yapının doğrulanıp doğrulamadığını test etmek içindir. Bu çalışmada DFA'da sınanan modelin yeterliliğini ortaya koyabilmek için Ki-Kare Uyum Testi (Chi-Square Goodness), iyilik uyum indeksi (Goodness of Fit Index, GFI), düzeltilmiş iyilik uyum indeksi (Adjustment Goodness of Fit Index, AGFI) karşılaştırmalı uyum indeksi (Comparative Fit Index, CFI), normlaştırılmış uyum indeksi (Normed Fit Index, NFI), normlaştırılmamış uyum indeksi (Non-Normed Fit Index, NNFI), tahmin hatalarının ortalamasının karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA) ve standartlaştırılmış hata kareleri ortalamasının karekökü (Standardized Root Mean Square Residual, SRMR) testlerinden yararlanılmıştır.

Ki-Kare uyum testi, değeri beklenenlerin kovaryans matrisleri arasındaki fark ile alakalıdır. Örneklemin büyüklüğünün arttığı veya düştüğü durumlardaki kare istatistiğinin değeri uyum sınırlarından uzaklaşma eğilimlidir (Schumacherve Lomax, 2004). İyilik uyum indeksi, örneklem varyans-kovaryans matrisinde türeyen varyans-kovaryans matrisi farkının karesel toplamı odağını temel almaktadır. Düzeltilmiş iyilik uyum indeksi ise GFI uyum indeksine ek olarak serbestlik derecesini de dikkate almaktadır. AGFI değeri örneklem hacmi yükselirken artmaktadır.CFI Bentler tarafından 1990 yılında ortaya atılmış olup en çok kullanılan uyum indeksi konumundadır. Bağımsız modele dayanan uyum indeksidir. NFI ise Bentler ve Bonett tarafından 1980'de ortaya atılarak, null modeli kullanılarak uyum indeksi hesaplanmaktadır. Tahmin hatalarının ortalamasının kareköküyani RMSEA, varyans-kovaryans matrisinin örneklemden elde edilmiş varyans-kovaryans matrisine uygunluk düzeyini ölçmek için sunulmuştur. SRMR, hem örneklem varyans-kovaryans matrisinin hem de tahmin edilen modelin varyans-kovaryans matrisi ile korelasyon matrisine dönüştürülmesine dayanmaktadır (Doğan, 2013). NNFI ise örnek sayısının artması durumunda etkilenmektedir. Normalitenin 0-1 aralığı dışına çıkması tercih edilmezken, 0.97 ile 1 arasında NNFI değerine sahip modelin iyi uyum içinde, 0.95 ile 0.97 arasında NNFI değerine sahip bir modelin kabul edilebilir uyum içinde olduğu belirtilmektedir (Özabacı, 2011). Uyum indekslerinde dikkate alınması gereken ölçütler genel olarak; GFI, CFI ve NFI, indeksleri için 0.90 değeri kabul edilebilir uyum ve 0.95 değeri mükemmel uyumu göstermektedir (Bentler, 1980; Bentler ve Bonett, 1980; Marsh, Hau, Artelt, Baumertv ve Peschar, 2006). NNFI için .95 değeri kabul edilebilir uyum ve .97 değeri mükemmel uyum ölçütü olarak alınmaktadır. AGFI için .85 değeri kabul edilebilir uyumu ve .90 değeri mükemmel

uyumu ifade etmektedir (Schermelleh-Engel ve Moosbrugger, 2003). RMSEA için .08 kabul edilebilir uyuma ve .05 mükemmel uyuma işaret etmektedir (Brown ve Cudeck, 1993; Byrne ve Campbell, 1999). SRMR için ise .05 değeri mükemmel uyum ve .10 değeri kabul edilebilir uyum ölçütü olarak alınmaktadır (Schermelleh-Engel ve Moosbrugger, 2003). Test tekrar test yöntemi ise ölçeğin zamana karşı değişip değişmediğinin incelenmesi ve özellikle değişmezliğinin belirlenmesi içindir. Bu yöntem sayesinde birinci grup ile bir süre sonra aynı grubun ikinci kez sürece dahil olması sağlanmaktadır. Bu sayede aynı çalışma grubundan farklı zamanlarda toplanan veri arasındaki korelasyon katsayısı esas alınmaktadır. Ancak bu veride en önemli husus ikinci uygulama süresidir. Bu sürenin çalışma grubunda bulunan bireylerin ilgili testi hatırlamayacağı kadar kısa olmamalı, bireyin ölçümlenen özelliğinde bir değişim olacak kadar da uzun olmamalıdır. Ayrıca iki ölçüm arası korelasyon katsayısı 1'e ne kadar yakın olursa ilgili testin daha güvenilir olduğu gözlemlenir (Alpar, 2017).

BÖLÜM 4

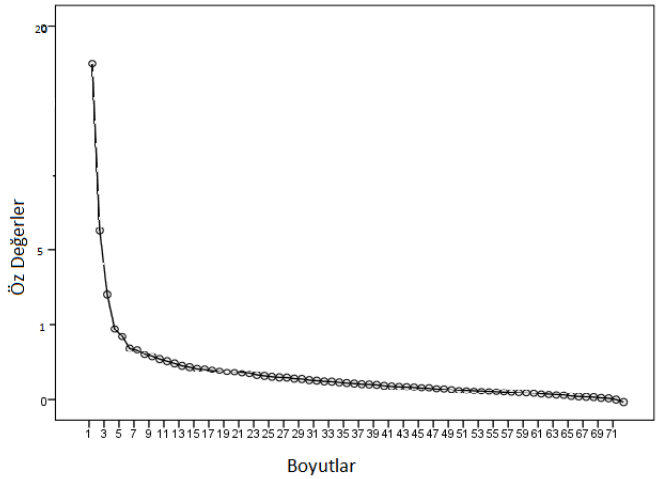
BULGULAR

4.1. Yapı Geçerliği

Üniversite Öğrencilerinin Dijital Ortamlarda Doğru ve Güvenli Bilgi Erişim, Teyit ve Paylaşım Davranışları Ölçeğinden elde edilen ölçümlerin yapı geçerliği testlerinde AFA ve DFA uygulanmıştır.

4.1.1. Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)

Açımlayıcı faktör analizi öncesinde verilerin faktör analizi için uygunluğu incelenmiştir. Örneklemin veri analizine uygunluğunda Kaiser-Meyer-Oklin'in (KMO) ve Bartlett Sphericity testleri yapılmıştır. KMO 0 ile 1 arasında değişebilen değerler olabilmektedir ve 0.5'in üzerinde oluşan KMO değerleri kabul edilebilirdir (Field, 2009). 0.5 ile 0.7 arasındaki KMO değerleri orta, 0.7 ile 0.8 arasındaki değerler iyi, 0.8 ile 0.9 arasındaki değerler çok iyi ve 0.9'un üzerindeki değerlerin ise mükemmel olduğu kabul edilmektedir (Field, 2009). Yapılan bu araştırmada, KMO değeri .860 bulunarak Bartlett testinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($\chi 2$=16954,78, sd=2556) tespit edilmiştir. Bu sonuç verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. İlgili tespit sonrasında AFA'da temel bileşenler faktörleştirme yöntemi ve direct oblimin döndürme tekniği (delta=0, kappa=4) kullanılmıştır. Temel bileşenler yöntemi bağımlılık yapısını yok etme amacı ile tanıma, sınıflandırma, boyut indirgenme ve yorumlanmasını sağlayan, çok değişkenli bir istatistiksel yöntemdir (Jolliffe, 2002). Buna göre toplam varyansın %39.90'ını açıklayan üç faktörlü yapının kuramsal açıklamalara uygun ve yorumlanabilir olduğu bulunmuştur. Elde edilen yapı Şekil 4.1'de görülmektedir.

Şekil 6.1. Özdeğer-Faktör saçılma grafiği.

Şekil 4.1 incelendiğinde 3 boyutun öz değeri birin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Ölçekte bulunan 72 maddenin 32 tanesinin faktör yükleri .30'un altında kaldığı için ölçekten çıkarılmıştır. Kalan 40 maddenin faktör yükleri ve açıkladıkları varyans oranlarına ilişkin AFA sonucunda elde edilen bulgular Çizelge 4.1'de sunulmuştur.

Çizelge 4.1. Ölçeğin faktör yapısı ve faktör yükleri.

Faktör	Madde No	Maddeler	Faktör yükü
Paylaşım Davranışları	m3.5	Sosyal ağlarda yalan ya da yanlış bilgi paylaşılması, bireysel endişelere neden olabilir.	,677
	m3.3	Sosyal ağlarda yalan ya da yanlış bilgi paylaşılması, toplumsal endişelere neden olabilir.	,667
	m3.4	Sosyal ağlarda yalan ya da yanlış bilgi paylaşılması, kurumsal endişelere neden olabilir.	,642
	m3.24	Yalan ve yanlış bilgiyi, kitleleri yanlış yönlendirmek amacıyla paylaşmanın suç olduğunu bilirim.	,609
	m3.22	Dijital ortamlar, bilgi paylaşım davranışlarının artmasında etkilidir.	,600

m3.19	Bilgi kirliliğinin artmasında, sosyal ağlar önemli rol oynamaktadır.	,596
m3.9	Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce, bilginin kendi içinde tutarlı olup olmadığına dikkat ederim.	,590
m3.20	Dijital ortamlarda, yalan ya da yanlış bilgilerle karşılaşma ihtimalim vardır.	,571
m3.18	Bilgi kirliliğinin artmasında, dijital ortamlarda bilgi paylaşım davranışları etkilidir.	,566
m3.23	Yalan ve yanlış bilgiyi yaymak etik olmadığı için paylaşmam.	,547
m3.8	Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce bilginin objektifliğini sorgularım.	,527
m3.11	Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce, o bilginin kurallara (Etik, yasal, ahlak ve yazım kuralları, yazım üslubu gibi) aykırı olup olmadığına bakarım.	,517
m3.26	Dijital ortamlarda karşılaşılan istenmeyen reklamlar, kimlik bilgilerinin izinsiz kullanılması, sohbet içerikleri ve kişisel eğilimler gibi etkenler, bilgi paylaşım davranışlarıma etki eder.	,469
m3.2	Bir bilgiyi dijital ortamlarda paylaşmadan önce, o bilgiye eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşırım.	,463
m3.12	Dijital ortamlarda paylaşacağım bilgilerin, insanlar üzerinde farkındalık yaratması benim için önemlidir.	,457
m3.21	Dijital ortamlarda paylaşılan yalan ya da yanlış bilgiler, insanlarda fiziksel ve ruhsal hastalıklara neden olur.	,426
m3.1	Sadece doğruluğunu teyit ettiğim bilgileri dijital ortamlarda paylaşırım.	,399
m3.6	İnsanların ihtiyacının olmadığını düşündüğüm bilgileri dijital ortamlarda paylaşmam.	,386

	m3.10	Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce, resmî kurumların o konuda açıklama yapmasını beklerim.	,360
	m3.25	Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşırken, pozitif dijital ayak izi bırakmayı amaçlarım.	,342
	m3.7	Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce, insanların hakkımda olumsuz düşünüp düşünmeyeceklerine dikkat ederim.	,305
	m3.13	Bir bilgiyi paylaşırken ilk tercihim sosyal ağlardır.	,301
		Açıkladığı varyans %	**25,095**
Teyit	m2.3	Dijital ortamlarda çok fazla bilgi paylaşıldığından, doğruluğunu sorgulama ihtiyacı hissetmem.	,605
	m2.14	Pandemi, doğal afet, terör saldırıları gibi kriz dönemlerinde, ulusal resmî kurumların paylaşımlarını teyit etmem.	,599
	m2.12	En sık kullandığım sosyal ağlarda paylaşılan bilgileri teyit etmem.	,586
	m2.4	Dijital ortamlarda eriştiğim bilgileri teyit etmek benim için zaman kaybıdır.	,584
	m2.13	Pandemi, doğal afet, terör saldırıları gibi kriz dönemlerinde, uluslararası resmî kurumların paylaşımlarını teyit etmem.	,579
	m2.8	Sosyal ağlarda takip ettiğim kişi ve kurumların tüm paylaşımlarını doğru kabul ederim.	,555
	m2.9	Dijital ortamlarda resmi kişi ve kurumlar tarafından paylaşılan bilgilere güvenirim.	,385
	m2.19	Dijital ortamlarda karşılaştığım bir bilgiyi teyit ederken, sosyal ağları haber sitelerinden daha güvenilir bulurum.	,364
		Açıkladığı varyans %	**8,342**
Erişim	m1.20	Dijital ortamlarda eriştiğim bilgilerin ana kaynağını araştırırım.	,704

m1.21	Dijital ortamlarda eriştiğim bilgileri paylaşan kişi ya da kurumu diğer kaynaklardan araştırırım.	,639
m1.16	Dijital ortamlarda doğru ve güvenli bilgiye erişim adımlarını (*Haber kaynağı, eleştirel bakış açısı, tarih, saat, url, görsel ögelerinin incelenmesi gibi*) uygularım.	,463
m1.2	Dijital ortamlarda (A*rama motorları, sosyal medya araçları, kişisel bloglar, haber siteleri, wiki'ler gibi*) bilgi kaynağı kullanma konusunda seçici davranırım.	,459
m1.6	İhtiyacım olan bilgilere e-kitaplardan/e-dergilerden erişirim.	,438
m1.1	Dijital ortamlarda bilgi kaynaklarını etkin kullanırım.	,434
m1.17	Çeşitli bilgi arama tekniklerini kullanarak dijital kaynaklardan doğru bilgiye erişirim.	,428
m1.19	Dijital ortamlarda karşılaştığım içeriklerde doğruyu yanlıştan ayırt edebilirim.	,411
m1.18	Dijital ortamlarda erişim sağladığım bilgilerin dezenformasyona (haberi/bilgiyi çarpıtmak) uğramış olabileceğini bilerek davranırım.	,409
m1.4	Kitlesel açık çevrimiçi dersleri (MOOC) bilgi kaynağı olarak kullanırım.	,361
	Açıkladığı varyans %	**6,467**
	Açıklanan Toplam Varyans	**39,904**

Çizelge 4.2'deki bulgular, ölçekte bulunan 40 maddenin .30 alt sınırı üzerinde faktör yüküne sahip olduğu belirlenmiştir. AFA sonuçlarına göre üç alt boyuttan oluşan ölçeğin faktörlerine, ilgili maddeler incelendiğinde "Erişim", "Teyit" ve "Paylaşım Davranışları", isimleri verilmiştir. Erişim alt boyutu 10 maddeden oluşmakta ve toplam varyansın %6,467'sini açıklamaktadır. Erişim alt boyutunda yer alan maddelerin faktör yükleri .361 ve .704 arasındadır. Teyit alt boyutu 8 maddeden oluşmakta ve toplam varyansın %8,342'sini açıklamaktadır. Teyit alt boyutunda yer alan maddelerin faktör

yükleri .364 ile .605 arasında sıralanmaktadır. Paylaşım davranışları alt boyutu 22 maddeden oluşmakta ve toplam varyansın %25,095'ini açıklamaktadır. Paylaşım alt boyutunda yer alan maddelerin faktör yükleri .301 ile .677 arasında değişmektedir.

4.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

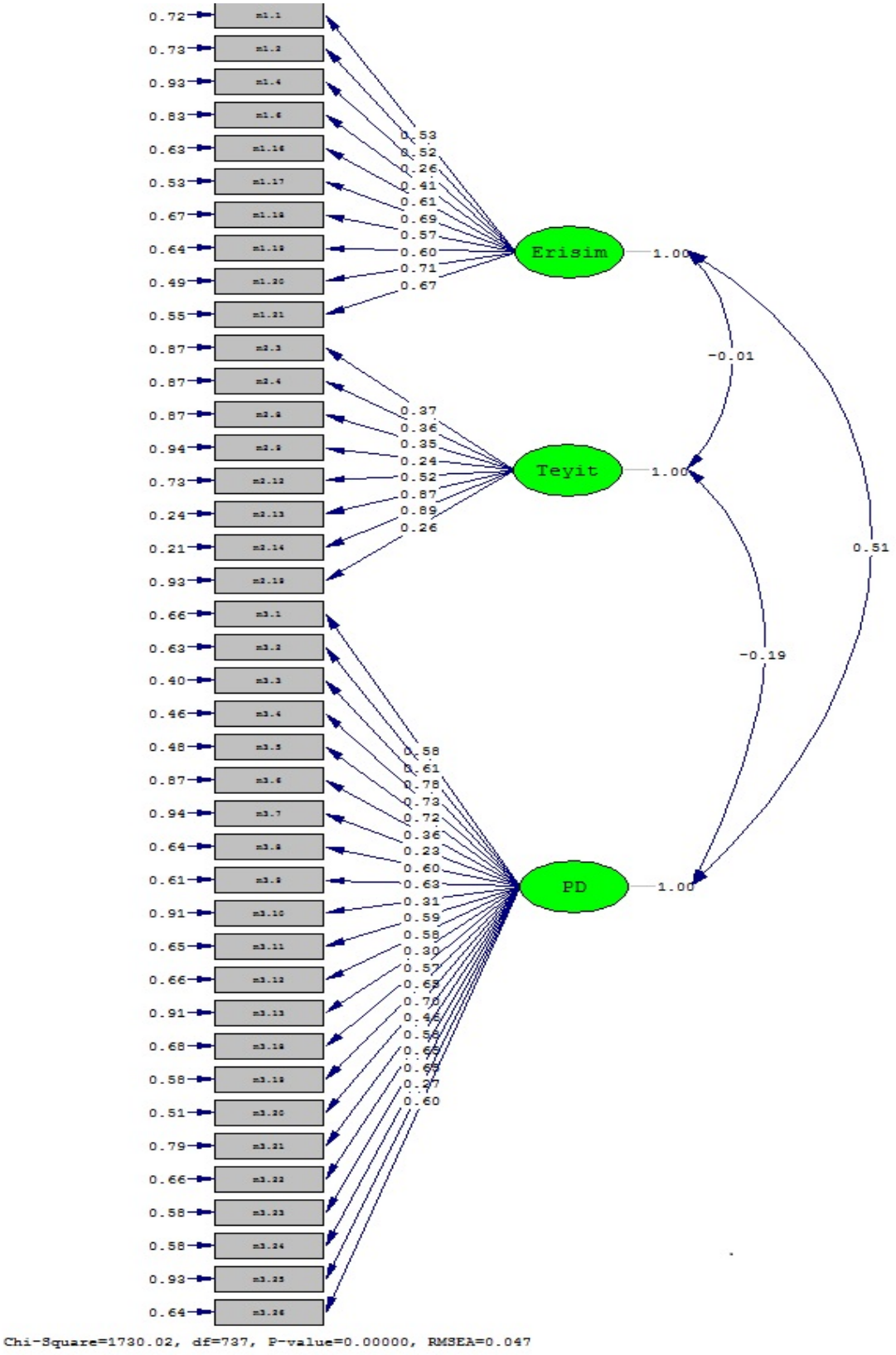
İkinci çalışma grubundan toplanan verilerin AFA sonucunda elde edilen 40 madde ve üç faktörden oluşan yapıyı doğrulayıp doğrulamadığını test etmek için DFA uygulanmıştır. Bu çalışmada DFA'da sınanan modelin yeterliliğini ortaya koymak için Ki-Kare Uyum Testi (Chi-Square Goodness), iyilik uyum indeksi (Goodness of Fit Index, GFI), düzeltilmiş iyilik uyum indeksi (Adjustment Goodness of Fit Index, AGFI) karşılaştırmalı uyum indeksi (Comparative Fit Index, CFI), normlaştırılmış uyum indeksi (Normed Fit Index, NFI), normlaştırılmamış uyum indeksi (Non-Normed Fit Index, NNFI), tahmin hatalarının ortalamasının karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA) ve standartlaştırılmış hata kareleri ortalamasının karekökü (Standardized Root Mean Square Residual, SRMR) incelenmiştir. Uyum indekslerine ilişkin dikkate alınması gereken ölçütler genel olarak; GFI, CFI ve NFI, indeksleri için 0.90 değeri kabul edilebilir ve 0.95 değeri mükemmel uyumu işaret etmektedir. (Bentler, 1980; Bentler ve Bonett, 1980; Marsh, Hau, Artelt, Baumertv ve Peschar, 2006). NNFI için .95 değeri kabul edilebilir uyum ve .97 değeri mükemmel uyumda bir ölçüt olarak incelenmektedir. AGFI için .85 değeri kabul edilebilir ve .90 değeri mükemmel uyumu ifade etmektedir (Schermelleh-Engel ve Moosbrugger, 2003). RMSEA için .08 kabul edilebilir uyum ve .05 mükemmel uyumu ifade etmektedir (Brown ve Cudeck, 1993; Byrne ve Campbell, 1999). SRMR için ise .05 değeri mükemmel uyum ve .10 değeri kabul edilebilir uyum ölçütü olarak alınmaktadır (Schermelleh-Engel ve Moosbrugger, 2003).

Üniversite öğrencilerinin dijital ortamlarda doğru ve güvenli bilgi erişim, teyit ve paylaşım davranışları ölçeğine ilişkin uyum indeksi değerleri $\chi 2/sd=2,34$, GFI=.91, AGFI=.88, CFI=.97, NFI=.95, NNFI=.96, IFI=.97, RMSEA=.047, SRMR=.058, PNFI=.80 ve PGFI=.64 olarak bulunmuştur. Sınanan modelin yeterliğini ortaya koymak için incelenen uyum indekslerine ilişkin kabul edilebilir ve mükemmel uyum değerleri ile DFA'dan elde edilen uyum indeksi değerleri ve bu doğrultuda ortaya çıkan sonuçlar Çizelge 4.2'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.2. DFA uyum indeksleri.

İncelenen Uyum indeksleri	Mükemmel Uyum	Kabul edilebilir Uyum	DFA'dan Elde edilen Uyum İndeksleri	Sonuç
X^2 /sd	$0 \leq \chi 2/sd \leq 2$	$0\ 2 \leq \chi 2/sd \leq 3$	2,34	Kabul Edilebilir uyum
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq GFI \leq 95$	.91	Mükemmel Uyum
AGFI	$90 \leq AGFI \leq 1.00$	$85 \leq AGFI \leq .90.$	.88	Kabul Edilebilir uyum
CFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$	.97	Mükemmel Uyum
NFI	$.95 \leq NFI \leq 1.00$	$.90 \leq NFI \leq .95$	.95	Mükemmel Uyum
NNFI	$.97 \leq NNFI \leq 1.00$	$.95 \leq NNFI \leq .97$	.96	Kabul Edilebilir uyum
IFI	$.95 \leq IFI \leq 1.00$	$.95 \leq IFI \leq 1.00$	.97	Mükemmel Uyum
RMSEA	$.00 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 \leq RMSEA \leq .08$	.047	Mükemmel Uyum
SRMR	$.00 \leq SRMR \leq .05$	$.05 \leq SRMR \leq .10$	.058	Kabul Edilebilir uyum
PNFI	$.95 \leq PNFI \leq 1.00$	$50 \leq PNFI \leq .95$	.80	Kabul Edilebilir uyum
PGFI	$.95 \leq PNFI \leq 1.00.$	$.50 \leq PNFI \leq .95$	.64	Kabul Edilebilir uyum

Çizelge 4.2 incelendiğinde uyum indekslerine ilişkin mükemmel ve kabul edilebilir uyum ölçütleri, DFA'dan elde edilen üç faktörlü modelin uyum düzeyinin yeterli olduğunu ortaya koymaktadır. DFA'dan elde edilen üç boyutlu modele ilişkin faktör yükleri Şekil 4.2'de görülmektedir.

Şekil 7.2. Ölçeğe ilişkin DFA yol diyagramı.

Yapılan DFA sonucunda elde edilen üç faktörlü yapıya ilişkin t değerleri Çizelge 4.3'te sunulmuştur.

Çizelge 4.3. Ölçek için DFA'dan elde edilen t değerleri.

Madde No	t	Madde No	t	Madde No	t	Madde No	T
m3.1	16.57*	m3.11	16.89*	m3.25	7.00*	m1.1	14.14*
m3.2	17.45*	m3.12	16.53*	m3.26	17.23*	m1.2	13.72*
m3.3	24.17*	m3.13	7.84*	m2.3	9.56*	m1.4	6,43*
m3.4	22.28*	m3.18	16.08*	m2.4	9.45*	m1.6	10.72*
m3.5	21.83*	m3.19	18.84*	m2.8	9.23*	m1.16	16.74*
m3.6	9.63*	m3.20	21.00*	m2.9	6.03*	m1.17	19.45*
m3.7	6.14*	m3.21	12.63*	m2.12	14.19*	m1.18	15.44*
m3.8	17.17*	m3.22	16.54*	m2.13	26.97*	m1.19	16.47*
m3.9	18.12*	m3.23	18.85*	m2.14	27.72*	m1.20	20.50*
m3.10	8.12*	m3.24	18.84*	m2.19	6.55*	m1.21	19.01*

*P<0,01

Çizelge 4.3'te yer alan bulgular incelendiğinde; t-testi değerlerinin paylaşım davranışı alt boyutu için 7 ile 24.17 arasında, teyit alt boyutu için 6.03 ile 27.72 arasında, erişim alt boyutu için 6.43 ile20.50 arasında değiştiği belirlenmiştir. Hesaplanan t değerlerinin 1.96'dan büyük olması .05 düzeyinde; 2.58'den büyük olması ise .01 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993; Kline, 2016). Buna göre, DFA'da elde edilen tüm t değerlerinin .01 düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. DFA sonucunda elde edilen t değerleri, araştırmadaki katılımcı sayısının faktör analizi için yeterli olduğunu doğrulamakta ve modelden bu haliyle çıkarılması gereken madde bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Aynı zamanda ölçülen kavram için uyum geçerliğini bulacak kadar yakın bir başka kavram ve ölçek olmadığı, en yakın olabilecek kavramların da alaka düzeyi bulunmadığından uyum geçerliği incelenmemiştir.

4.2. Güvenirlik

Üniversite Öğrencilerinin Dijital Ortamlarda Doğru ve Güvenli Bilgi Erişim, Teyit ve Paylaşım Davranışları Ölçeğinden elde edilen ölçümlerin güvenirliği, Cronbach Alfa, bileşik (yapısal/composite) güvenirlik ve test-tekrar test yöntemleri ile hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Çizelge 4.4'te verilmiştir.

Çizelge 4.4. Ölçekten elde edilen ölçümler için Cronbach Alfa, bileşik güvenirlik ve test-tekrar test yöntemleriyle hesaplanan güvenirlik katsayıları.

Alt Boyutlar	Cronbach Alpha	Bileşik Güvenirlik	Test Tekrar Test
Paylaşım Davranışı	.862	.731	.896
Teyit	.749	.792	.908
Erişim	.760	.727	.804
Tüm ölçek	.829	.852	.891

Ölçekten elde edilen ölçümlerin güvenirliği, Cronbach Alfa, bileşik (yapısal/composite) güvenirlik ve test-tekrar test yöntemleri ile incelenmiştir. Ölçümlerin Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları; erişim alt boyutu için .760, teyit alt boyutu için .749, paylaşım davranışı alt boyutu için.862 ve ölçeğin tamamı için ise .829 olarak bulunmuştur. Bileşik güvenirlik katsayısı, DFA'dan elde edilen faktör yükleri ve hata varyansı değerlerine dayalı olarak hesaplanmaktadır. Ölçümlere ilişkin bileşik güvenirlik katsayıları; erişim alt boyutu için .727, teyit alt boyutu için .792, paylaşım davranışı alt boyutu için.731 ve ölçeğin tamamı için ise .852 olarak bulunmuştur. Ölçümlerin test-tekrar test güvenirliği için 168 öğrenci ile iki hafta ara sürede iki uygulama yapılmıştır. Birinci ve ikinci uygulama arasındaki tutarlığı ortaya koymak amacıyla, iki uygulamadan elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Test-tekrar test güvenirlik katsayıları; erişim alt boyutu için .804, teyit alt boyutu için .908, paylaşım davranışı alt boyutu için.896 ve ölçeğin tamamı için ise .891 olarak bulunmuştur. Güvenirlik katsayısı .70 ve üzerinde olan ölçümlerin güvenilir kabul edildiği (Domino ve Domino, 2006; Fraenkel vd., 2012) göz önüne alındığında, hesaplanan güvenirlik katsayılarının yeterli olduğu söylenebilir.

4.3. Üniversite Öğrencilerinin Dijital Ortamlarda Doğru ve Güvenli Bilgi Erişim, Teyit ve Paylaşım Davranışları Ölçeğinden Alınan Puanların Değerlendirilmesi

Ölçekte 40 madde bulunmaktadır. 5'li Likert tipinde hazırlanan bu ölçek "*Her zaman (5)*", "*Sıklıkla (4)", "Bazen (3)", "Nadiren (2)" ve "Hiçbir zaman (1)"* şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçek, paylaşım davranışı, teyit ve erişim olmak üzere üç boyutlu bir yapıya sahiptir. Erişim boyutunda 10, teyit boyutunda 8 ve paylaşım davranışı boyutunda 22 madde bulunmaktadır. Paylaşım boyutu için alınabilecek puanlar 22-110, teyit boyutu için 8-40 ve erişim boyutu için 10-50 arasında değişmektedir. Ölçeğin tamamından ise 40 ile 200 arasında puan alınabilmektedir. Ölçeğin alt boyutlarından ve tamamından alınan puanların yükselmesi, öğrencilerin ilgili boyuta yönelik algılarının yüksek düzeyde olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin paylaşım davranışları alt boyutundaki 10. ve 17. maddeler ile teyit alt boyutundaki 1. 2. 3. 4. ve 5. maddeler ters madde olup, puan hesaplamasına dikkat edilmeli ve ters puanlanmalıdır. Üniversite öğrencilerinin dijital ortamlarda doğru ve güvenli bilgi erişim, teyit ve paylaşım davranışları ölçeğinin son hali Ek 4'de sunulmuştur.

BÖLÜM 5

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmada elde edilen bulgular tartışılmış ve araştırmacının önerileri paylaşılmıştır.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu tez çalışmasının amacı, üniversite öğrencilerinin doğru ve güvenli bilgi erişim, teyit etme ve paylaşım davranışlarını ortaya koyan bir ölçek geliştirmektir.

Araştırma planlanırken ve ölçeğin ortaya çıkartılmasında çeşitli sorunsallar ön plandadır. Özellikle doğru ve güvenli bilgiye erişim, teyit etme ve paylaşım davranışlarını odağında bulunduran bir ölçeğin alan yazında mevcut olmaması, dijital ortamlarda bilgi ile alakalı ölçeklerin yetersizliği ana sorunsallardır. Bu sorunsallara ek olarak, sürekli gelişen ve bireylerin hayatında daha fazla yer edinen dijital ortamlar odağında farklı boyutlar ile ele alınan mevcut ölçeklerin güncellenmesi de zorunlu görülmüştür.

Yakın gelecekte dijital ortamlarda bilgi kavramının hayatımızdaki yeri ve önemi artacaktır. Literatür incelendiğinde ise üniversite öğrencilerinin dijital ortamlarda bilgiyi erişim, teyit ve paylaşım davranışları odağında bir ölçeğin bulunmadığı için bu gereklilik ortaya çıkmıştır. Hazırlanan ölçek 40 madde olarak şekillenmiş olup üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin üç alt boyutu “Erişim”, “Teyit” ve “Paylaşım Davranışları” olarak isimlendirilmiştir.

Ölçekten elde edilen ölçümlerin güvenirliği için testler uygulanmıştır. Bu kapsamda ilk olarak Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları, erişim alt boyutu için .760, teyit alt boyutu için .749, paylaşım davranışı alt boyutu için .862 ve ölçeğin tamamı için ise .829, olarak bulunmuştur. Bileşik güvenirlik katsayısı, DFA’dan elde edilen faktör

yükleri ve hata varyansı değerlerine dayalı olarak hesaplanmış olup, erişim alt boyutu için .727, teyit alt boyutu için .792, paylaşım davranışı alt boyutu için .731 ve ölçeğin tamamı için ise .852 olarak hesaplanmıştır. Test-tekrar test güvenirlik katsayıları ise erişim alt boyutu için .804, teyit alt boyutu için .908, paylaşım davranışı alt boyutu için .896 ve ölçeğin tamamı için .891 olarak hesaplanmıştır. Verilerin faktör analizine uygun olduğu tespit edilmiş olup analizler gerçekleştirilmiştir. Analizlerde AFA sonucunda kalan 40 maddede yer alan erişim alt boyutundaki maddelerin faktör yükleri .361 ve .704 arasında, teyit alt boyutunda yer alan maddelerin faktör yükleri .364 ile .605 arasında ve paylaşım alt boyutunda yer alan maddeler faktör yükleri ise .301 ile .677 arasında değişmektedir. DFA ile ölçeğe ilişkin uyum indeksi değerleri $\chi 2/sd=2,34$, GFI=.91, AGFI=.88, CFI=.97, NFI=.95, NNFI=.96, IFI=.97, RMSEA=.047, SRMR=.058, PNFI=.80 ve PGFI=.64 olarak hesaplanmıştır. DFA sonucunda oluşan üç faktörlü yapı için t-testi değerlerinin erişim alt boyutu için 6.43 ile 20.50, teyit alt boyutu için 6.03 ile 27.72 ve paylaşım davranışı alt boyutu için 7 ile 24.17 arasında değişmektedir.

Doğru ve güvenli bilgiye hem dijital kaynaklar aracılığıyla erişimin, hem de üretimin kolaylaşması bireylere anlamlı düzeyde fayda sağlamaktadır. Dijital ortamlarda bilginin herkesin erişim ve paylaşım sağlayabileceği yapıda olması, sosyal medyada yorum yaparken herhangi bir sınırlamanın olmaması, bilgi paylaşan bireylerin doğru bilgiyi yanlış olandan ayırt etmesi hususunda toplumsal sorumluluk bilincinin oluşması adına oldukça önemlidir. Bu durum hem bilgi okuryazarı hem de her dijital vatandaşın sahip olması gereken bir özelliktir (Taş ve Taş, 2018). Her geçen gün yeni medya ile birlikte dijital kaynakların hayatımıza girmesi bireylerin karşılaştıkları bilgi miktarının da artmasına neden olmaktadır. Özellikle içerik üreten bireyler tarafından sosyal medya aracılığıyla yayılan yanlış bilginin ana akım olan medya tarafına kadar taşınabildiğine dair birçok örnek bulunmaktadır (Akyüz, 2020). Haber içerikleri belirli bir süreçten geçerek hedef kitleye ulaşırken, dijital kaynaklarda özellikle sosyal medyada bu durum söz konusu değildir. Milyonlara hitap eden bireysel olarak haber üreten sosyal medya fenomenlerinin kaynağı anonimdir (Chen, Sun, Wu & Song, 2019). Sosyal medyadaki platformların bu denli yalan haber veya yanlış bilgiyi sunması hem kurumsal hem de bireysel anlamda endişeye neden olan bir durumdur (Kılıç ve İspir, 2020). Bu denli tehdit içeren bir durumda bireyler karşılaşmış oldukları içeriğin doğruluğu teyit etmelidir. Bunun için uluslararası veya bulunulan ülkedeki doğruluk kontrolü yapan kuruluşlar

incelenmelidir. Doğruluk kontrolü yapan kuruluşlardan teyit edilmeyen ve doğruluğundan emin olunmayan bilgiler için paylaşım yapılmamalıdır. Çünkü dijital kaynaklar aracılığıyla, özellikle sosyal medya üzerinde örgütlenen bireyler iç savaş, eylem, yenilikler gibi birçok olay ve olguların sosyal medya aracılığıyla sürece kolayca dahil olmasına neden olabilmektedir (Boğa, 2022). Dijital kaynakların bu denli etkin kullanılması, bireysel ve toplumsal yaşamdaki hatta küresel barıştaki rolünü göz ardı edilemez hale getirmiştir. Bu durum bireyler ve toplumların sürekli bilgi akışında bulunması ve sürekli karşılaşmasını sağlamaktadır. Hatta bilgi güvenliği ve önemi için ilkokuldan itibaren eğitim müfredatlarında bireyler bilinçlendirilmeli ve toplumsal farkındalık oluşturulmalıdır (Yılmaz, Ulus & Gönen, 2015).

Bir bilgi için paylaşım davranışı gerçekleştirmeden önce araştırmak ve ulaşılmış olan bilgiyi güvenilir kaynaklardan teyit etmek temel aksiyonların başında gelmektedir. Aynı haberi veya bilgiyi farklı kaynaklardan araştırmak, o bilgiyi veya haberi detaylı olarak incelemek, o haberi veya bilgiyi değerlendirirken objektif olabilen bireyler ise doğrulama becerisine sahip konumdadır (Aytekin, 2019). Doğrulama becerisine sahip bireylerin büyük bir kısmı, dijital kaynaklarda ulaşmış olduğu bir bilgiyi paylaşmadan önce doğruluğunu kontrol ettikten sonra paylaşım davranışında bulunurlar. Bu yüzden de doğru bilgiye erişimin önemi her geçen gün artarak devam edecektir.

Değişen dünyanın değerleri arasında yer alan bilgi, koruma ve muhafaza etmek önemli bir husus haline gelmiştir. Devletler siber saldırılar ile devlet sırları veya savunma sistemlerine dair bilgilerin ele geçirilmesi amacıyla siber savaşlar gerçekleştirebilmektedir. Siber savaşlarda bilgiye erişim ve paylaşım ise bu şekilde ele geçirilebilmektedir. Bu tarz sorunlarda ulusal açıdan olumsuzluğun azaltılması için siber güvenlik bilincinin artması ve tedbirlere dair girişimlerde çalışmalar yapılmaktadır (Bulut, 2016). Özellikle ulusal siber güvenlik stratejisi ve eylem planını yıllar özelinde oluşturulmaktadır. Bu sayede stratejik amaçlar ile ikili veya çoklu iş birliklerinin artması ile aksiyonların gelişmesine katkı amaçlanmaktadır (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2022). Alınabilecek tüm tedbirlere ek olarak bilinçli birer bireylere sahip olan toplumlar dijital ortamlardan daha az etkilenebileceği değerlendirilmektedir (Bulut, 2016). Bu sayede ulusal siber güvenliğin korunması ve temin edilmesine katkı sağlanabilmektedir.

Literatür incelendiğinde yurt içi ve yurtdışında farklı açılardan yaklaşımlar söz konusu olup, literatürdeki çalışmalar ile ölçekler incelenmiştir. Çalışmalar dijital ortamları ele almış olsa da boyut olarak öz yeterlilik düzeyi, etik ve sorumluluk, öz farkındalık, günlük ortalama internet kullanım süreleri, cinsiyet, sınıf düzeyi gibi hususlar incelenmiştir. Özellikle Bozkanat ve Çömlekçi (2021), tarafından hazırlanan ölçek sağlık odağında bilgileri edinme ve teyit davranışları ile ele almıştır. Literatürde yer alan ölçek çalışmalarının her geçen gün gelişen ve hayatımıza giren dijital ortamlara göre güncelliğini kaybetmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca bazı ölçek çalışmalarının ise ölçek geliştirme süreçleri odağındaki adımları uygulayıp uygulamadıklarına dair anlamlı bilgilere yer vermedikleri görülmüştür.

Bazı dönemlerde artan sahte haber, yalan ya da yanlış bilgi salgını sebebiyle dijital kaynaklar endişeye neden olmuştur. Jones-Jang ve arkadaşları (2021) çalışmasında bu konuyu ele almıştır. Bu kapsamda, bireylerin dijital ortamlardaki okuryazarlık seviyeleri ile bilgi ve dijital okuryazarlık hususları çerçevesinde sahte haberleri tespit edebildiklerini ortaya çıkarmışlardır. Öte yandan, dijital ortamlardaki bilgi salgını nedeniyle bazı hastalıkların da bireylerde görüldüğünü ortaya koyan çalışmalara da rastlanmaktadır (Ren ve arkadaşları, 2019). Çalışma sağlık alanında yapılan aramalarının her geçen gün artarak devam ettiğini ancak bu bilgilerin teyidi için bireylerde gerekli yeterliliğin olmadığı ve yeterlilik düzeylerinin artması gerektiği belirlenmiştir. Özellikle haber sitelerinin internette sıklıkla karşımıza çıktığı içerisinde bulunduğumuz dönemde doğru ve günceli bilgiye erişim, teyit ve paylaşımı oldukça önemlidir.

İnternet ortamında yer alan bilgiler en temelde bireylerin sağlık ve maddi açıdan olumsuz etkiler oluşturabilmektedir. Çakır (2019) çalışmasında bireylerin internette haber sitelerinde yer alan bilgilere güvenmediği ve özellikle sağlık alanında hastane sitelerine olan güvenin yüksek olduğu sonucunu belirtmektedir. Dijital medyada bilgi sunan paydaşların doğru ve güven düzeyi yüksek bilgiyi sunması bireylerin bilgiye erişimi için oldukça önemlidir. Bu sayede bireyler ve toplumların kültürel açıdan değişimlerinin hızlanmasında medya araçlarının olumsuz etkisinin azalmasına katkı sağlanabilir (Dolanbay, 2019). Çoğumuz Wiki'ler, bloglar, sosyal medya platformları gibi dijital ortamlarda bulunan kaynaklardaki bu bilgilerin güvenilirliğine dair bilgi olmadan karşılaşmaktayız (Ersöz ve Kahraman, 2020). Bu durumda birey ve toplumlar üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Bu etkiler fiziksel ve ruhsal hastalıklar

olarak kendini göstermektedir. Dijital ortamlarda oldukça fazla vakit geçiren bireylerde bu değişimler sonucunda bazı dijital hastalıklar ortaya çıkmaktadır (Polat, 2017). Öte yandan dijital kaynaklardan sosyal medya aracılığıyla örgütlenen bireyler iç savaş, eylem, yenilikler gibi birçok olay ve olgulara neden olmaktadır (Boğa, 2022). Örneğin virüsü öldürdüğüne inanan iki kişi çamaşır suyu içip hastaneye kaldırılması tam anlamıyla yalan haber, yanlış bilginin yayılması sonucu oluşmuştur (Euronews, 2020). Dijital kaynakların bu denli etkin kullanılması bireysel ve toplumsal yaşamdaki rolünü göz ardı edilemez hale getirmiştir. Bu yüzden doğru bilgiye erişimin önemi her geçen gün artarak devam edecektir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün Eğitim Direktörü Andreas Schleicher ise bu konuda okulların, öğrencilere sahte haberleri nasıl tespit edebileceklerini öğretmesi gerektiğini belirtmiştir (Coughlan, 2017).

Sonuç olarak, konunun önemi dikkate alındığında, geliştirilen ölçeğin kapsamındaki davranış sorunlarını ve ihtiyaçları ortaya koyacak nitelikte olması açısından değerli olduğu düşünülmektedir. Özellikle dijital ortamların hayatımızdaki etkisinin artmasıyla birlikte yapılacak çalışmalarda, geliştirilen bu ölçeğe başvurulacağı umulmaktadır.

5.2. Öneriler

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre; karar verici, yönetici, uygulayıcı ve araştırmacılara aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Geliştirilen bu ölçekle; internet kullanıcıları arasında önemli bir yüzdeyi oluşturan üniversite öğrencilerinin dijital ortamlardaki bilgiye erişim, teyit ve paylaşım davranış alışkanlıkları ortaya konabilir.
- Elde edilecek bu bilgilerle, öğrencilerin konuyla ilgili eksik ve ihtiyaçları belirlenebilir.
- Yine bu ölçek kullanılarak, üniversite öğrencilerinin dijital ortamlarda doğru bilgiye erişim, teyit ve paylaşım davranışlarına etkisi olabilecek değişkenlerin neler olduğu belirlenebilir.
- Elde edilecek bulgular dikkate alınarak, olumlu etkisi olan değişkenlerin sayısını artırmaya, olumsuz etki yaratan değişkenlerin sayısını azaltmaya yönelik çalışmalar yapılabilir.

- Bu ölçeğin kullanılacağı ve daha çok sayıda üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleşen bölgesel ya da ulusal boyutta araştırmalar yürütülebilir.
- Farklı yaş, meslek ve eğitim düzeyindeki bireylerle yapılacak çalışmalarla, geliştirilen ölçeğin ölçme değişmezliği incelenebilir.
- Dijital ortamların her geçen gün artan etkin kullanımı ve bu ortamlarda paylaşılan bilgi miktarının artış hızı dikkate alındığında, mevcut ölçeğin güncellenmesi ve yeni ölçek çalışmalarının yürütülmesi yararlı olabilir.
- Öğrencilerin dijital ortamlarda kendilerinden beklendiği şekilde bilgi erişim, teyit ve paylaşım davranışlarını sergilemeleri amacıyla zorunlu dersler okutulabilir.
- Bilgi ve beceri kazandırmaya yönelik eğitimler, toplumu oluşturan tüm bireylere ulaştırılmalıdır. Bu amaçla eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğine önem verilmelidir.

KAYNAKLAR

Akşam (2022, 4 Temmuz). *Survivor'da SMS dolandırıcılığı! "Nisa'ya oy verin, faturayı ödeyeceğim" deyip ortadan kayboldu*. 05 Temmuz 2022 tarihinde https://www.aksam.com.tr/magazin/survivorda-sms-dolandiriciligi-nisaya-oy-verin-faturayi-odeyecegim-deyip-ortadan-kayboldu/haber-1284116 adresinden erişildi.

Akyüz, S. S. (2020). Yanlış bilgi salgını: COVID-19 salgını döneminde Türkiye'de dolaşıma giren sahte haberler. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* (34), 422-444.

Aldemir, C., ve Avşar, M. N. (2020). Pandemi döneminde dijital vatandaşlık uygulamaları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 148-169.

Aljazeera (2022, 12 Ocak). *Over 80 fact-checking group surge YouTube to fight disinformation*. 02 Mart 2022 tarihinde https://www.aljazeera.com/news/2022/1/12/fact-checkers-urge-youtube-to-fight-disinformation adresinden erişildi.

Alpar R. (2017). *Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel uygulamalar*. 5. Baskı. Ankara. Detay Yayıncılık. 777-96.

Altun, F. (2021, 22 Şubat). *Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, yeni nesil doğrulama platformu hazırladı*. 10 Mayıs 2022 tarihinde https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/cumhurbaskanligi-iletisim-baskanligi-yeni-nesil-dogrulama-platformu-hazirladi adresinden erişildi.

Altuntaş, E. Y., Altıparmak, İ., Tünel, C., & Sünger, B. (2022). Covid-19 pandemisi sürecinde bilgi ve haber kaynaklarına ulaşmada yeni bir risk olan "infodemi" yönetiminde kullanılan iletişim stratejileri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (29), 15-27.

Arcagök, S. (2020). Öğretmenlerin dijital vatandaşlığa yönelik algılarının incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* 17(1), 534-556.

Ardıç, E., ve Altun, A. (2017). Dijital çağın öğreneni. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 12-30.

Aslan, S. (2021). Analysis of digital literacy self-efficacy levels of pre-service teachers. *International Journal of Technology in Education,* 4(1), 57-67.

Aytekin, G. (2019, 11 Şubat). *Doğru habere ulaşmanın doğru yöntemleri*. 10 Mayıs 2022 tarihinde https://www.guvenliweb.org.tr/blog-detay/dogru-habere-ulasmanin-dogru-yontemleri adresinden erişildi.

Aytekin, G. (2022, 25 Nisan). *Dijital ortamlarda dikkat edilmesi gerekenler*. 05 Haziran 2022 tarihinde https://www.guvenliweb.org.tr/haber-detay/dijital-ortamlarda-dikkat-edilmesi-gerekenler adresinden erişildi.

Azucar, D., Marengo, D., & Settanni, M. (2018). Predicting the big 5 personality traits from digital Foot prints on Social Media: A Meta-Analysis. *Personality and Individual Differences,* 124, 150-159.

Badke, W. (2010). Foundations of information literacy: Learning from Paul Zurkowski. *Online* 34(1), 48-50.

Bayrakcı, S., ve Narmanlıoğlu, H. (2021). Digital literacy as whole of digital competences: scale development study. *Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi,* 3(4), 1- 30.

Bayram, H. (2020). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretimi ve dijital okuryazarlık*. Bildiri Kitabı, 204.

Bayzan, Ş. (2019a, 13 Kasım). *İnternet ve sosyal medyayı tadında kullanmak*. 14 Mart 2022 tarihinde https://www.guvenliweb.org.tr/blog-detay/internet-ve-sosyal-medyayi-tadinda-kullanmak adresinden erişildi.

Bayzan, Ş. (2019b, 27 Eylül). *Dijital ayak izlerimiz bizi takip ediyor*. 14 Mart 2022 tarihinde https://www.guvenliweb.org.tr/blog-detay/dijital-ayak-izlerimiz-bizi-takip-ediyor adresinden erişildi.

Bennekom, M. J., Blom, R. M., Vulink, N., & Denys, D. (2015). *A case of digital hoarding*. Case Report.

Bentler, P.M. (1980). Multi variate analysis with latent variables: Causal modeling. *Annual Review of Psychology*, 31, 419-456.

Bentler, P.M., ve Bonett, D.G. (1980). Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures. *Psychological Bulletin,* 88, 588-606.

Boğa, M. (2022, 13 Mayıs). *Sosyal Medyanın Bireysel ve Toplumsal Yaşamda Yarattığı Sonuçlar*. 13 Mayıs 2022 tarihinde http://www.umut.org.tr/userfiles/files/Meryem%20Bo%C4%9Fa.pdf adresinden erişildi.

Bond, S. (2021, 9 Mart). *Instagram algorithms serve up covid-19 misinformation, studyfinds*. 02 Mart 2022 tarihinde https://www.npr.org/2021/03/09/975032249/instagram-suggested-posts-to-users-it-served-up-covid-19-falsehoods-study-finds adresinden erişildi.

Bozkanat, E., ve Çömlekçi, M. F. (2021). İnfodemide dijital ortamda sağlık bilgisi edinme ve teyit davranışları. *İstanbul University Journal of Sociology,* 41(1), 103-125.

Briñol, P. ve Petty, R. E. (2009). Source factors in persuasion: a self-validation approach. *European Review of Social Psychology,* 20, 49-96.

Browne, M. W., ve Cudeck, R. (1993). Alternativeways of assessing model fit. K. A. Bollen ve J. S. Long (Eds.), *Testing structurale quation models*. Beverly Hills, CA: Sage.

Bryman, A. ve Cramer, D. (2001). *Quantitative data analysis with SPSS release 10 for windows: A guide for social scientists.* London: Routledge.

Bulling, T. B. (2020). How to improve information literacy at school: the students' perspective. *US-China Education Review.* 10(2), 51-63.

Büyükafşar, M. (2019). *Haber ve doğruluk ilişkisi: "yalan haber" ve haber doğrulama pratikleri*. (Yayınlanmamış doktora tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Büyüköztürk, Ş. (2010). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Byrne, B.M., ve Campbell, T.L. (1999). Cross-cultural comparison sand the presumption of equivalent measure mentand the oretical structure: A look beneath the surface. *Journal of Cross-Cultural Psychology,* 30, 555-574.

Cadier, A., ve Goldin, M. (2021, 22 Eylül). *Toxic TikTok: Popular social-media video app feeds vaccine misinformation to kids with in minute safter they sign up*. 14 Mart 2022 tarihinde https://www.newsguardtech.com/special-reports/toxic-tiktok/ adresinden erişildi.

Ceyhan, A. (2019). Dijital iletişim çağında siyasetin dijitalleşmesi üzerine bir inceleme: Post truth ve dijital siyasetin sahte haber ekseninde analizi. *Kurgu Dergisi,* 27(4), 1-17.

Chen, X., Sun, M., Wu, D. andSong, X. Y. (2019). Information-sharing behavior on We Chatmoments: the role of anonymity, familiarity, and intrinsic motivation. *Frontiers in Psychology,* 10*,* 1-15.

Coughlan, S. (2017, 18 Mart). *Schools should teach pupils how to spot 'fake news'*. 25 Mart 2022 tarihinde https://www.bbc.com/news/education-39272841 adresinden erişildi.

Çınar, D., ve Yeşilbaş, G. (2021, 25 Ağustos). *İçerik pazarlaması araştırma raporu*. 23 Mayıs 2022 tarihinde https://rapor.icerik.com/icerik-pazarlamasi-raporu/ adresinden erişildi.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik*. Ankara: Pegem Akademi.

Çömlekçi, M. F. (2019). Sosyal medyada dezenformasyon ve haber doğrulama platformlarının pratikleri. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi,* 7, 1549-1563.

Çömlekçi, M. F., ve Başol, O. (2019). Sosyal medya haberlerine güven ve kullanıcı teyit alışkanlıkları üzerine bir inceleme. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi,* 30, 55-57.

Dere, İ., Yavuzay, M. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık göstergelerinin incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 8(3), 2400-2414.

Doğan, M. (2013). *Doğrulayıcı faktör analizinde örneklem hacmi, tahmin yöntemleri ve normalliğin uyum ölçütlerine etkisi.* Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Doğruluğu Ne. (2022, 20 Mart). *Hakkında*. 14 Mayıs 2022 tarihinde https://dogrulugune.org/hakkinda/ adresinden erişildi.

Dolanbay, H. (2019). *Günümüz dünya sorunları*. Ankara: Pegem Akademi.

Domino, G., Domino, M. L. (2006). *Psychological testing: An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Doyle, B. (2021, 21 Nisan). *Tiktok statistics – updated April 2022*. 14 Mayıs 2022 tarihinde https://wallaroomedia.com/blog/social-media/tiktok-statistics/ adresinden erişildi.

Dünya Sağlık Örgütü. (2020, 23 Kasım). *Whole-of-society challenges and solution store spond to infodemics*. 14 Mart 2022 tarihinde https://www.who.int/publications/i/item/9789240034501 adresinden erişildi.

Ecker, U. K., Lewandowsky, S., Cook, J., Schmid, P., Fazio, L. K., Brashier, N., ... & Amazeen, M. A. (2022). The psychological drivers of misinformation belief and it sresistance to correction. *Nature Reviews Psychology,* 1(1), 13, 29.

Ekenna, M., ve Mabawonku, I. (2013). Information retrieval skills and use of library electronic resources by university undergraduates in Nigeria. In *Information and Knowledge Management*.

Elections Canada (2021, 09 Temmuz). *Information on currentand past elections*. 24 Mart 2022 tarihinde https://www.elections.ca/content.aspx?section=ele&document=index&lang=e adresinden erişildi.

Eren, C. D., Kaygısız, G. M., & Benzer, E. (2019). Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlık becerileri ile bilgi kaynaklarının güvenilirliklerini değerlendirmeleri arasındaki ilişki. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 175-184.

Erişti, B., ve Erdem, C. (2017). Development of a media literacy skills scale. *Contemporary Educational Technology,* 8(3), 249-267.

Ersöz, B., ve Kahraman, Ü. G. (2020). Bilişim çağında bilginin değişen yüzü: İnfobezite üzerine kavramsal bir inceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi,* 4(2), 431-444.

Euronews (2020, 29 Nisan). *ABD'de çamaşır suyu içen iki kişi hastanelik oldu*. 14 Mart 2022 tarihinde https://tr.euronews.com/2020/04/29/abd-de-camasir-suyu-icen-iki-kisi-hastanelik-oldu adresinden erişildi.

Facts4All (2022, 14 Mart). *Schools tackling disinformation*. 19 Mart 2022 tarihinde https://www.europeanschoolnetacademy.eu/courses/course-v1:Facts4All+TacklingDisinformation+2022/about adresinden erişildi.

Fernández-Prados, J. S., Lozano-Díaz, A., & Ainz-Galende, A. (2021, March). Measuringdigitalcitizenship: A comparativeanalysis. In *Informatics* (Vol. 8, No. 1, p. 18). Multi-disciplinary Digital Publishing Institute.

Field, A. (2009). *Discovering statistics Using SPSS.* London: SAGE Publications Ltd.

Fraenkel, J. R., Wallend, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to designande valuate research in education*. New York: Mc Graw Hill.

Gilbert, B. (2020, 24 Mart). *Instagram is finally treating disinformation, hoaxesand fake news the same way Facebook does*. 02 Mart 2022 tarihinde https://www.businessinsider.com/instagram-changes-moderation-policy-for-coronavirus-hoaxes-2020-3 adresinden erişildi.

Google Trends. (2021, 01 Ocak). *2020 yılının arama trendleri.* 15 Ocak 2022 tarihinde https://trends.google.com/trends/yis/2020/TR/ adresinden erişildi.

Google Trends. (2022, 01 Ocak). *2021 yılının arama trendleri.* 15 Ocak 2022 tarihinde https://trends.google.com.tr/trends/yis/2021/TR/ adresinden erişildi.

Google. (2019, 01 Ocak). *How Google fights disinformation*. 03 Mart 2022 tarihinde https://www.blog.google/documents/37/How_Google_Fights_Disinformation.pdf/?hl=tr adresinden erişildi.

Gorusch, R. L. (1983). *Factor analysis*. Hills dale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Göksel, A. G., ve Akgül, A. (2021). Üniversite öğrencilerinin sosyal medyaya güven düzeylerinin incelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,* 19(4), 241-256.

Gölbaşı, S., D. Metintaş, S. (2020). Covid-19 pandemisi ve infodemi. *Estüdam Halk Sağlığı Dergisi*, 5 Covid-19 Özel Sayısı, 126-137.

Guo, J., ve Huang, J. (2021). Information literacy education during the pandemic: Thecases of academic libraries in Chinese top universities. *The Journal of Academic Librarian ship*, *47*(4), 102-363.

Güleç, N. (2018, 5 Eylül). *Kritik ve analitik düşünme perspektifinde dijital medya okuryazarlığı*.03 Şubat 2022 tarihinde https://www.kadinveaile.com/kritik-ve-analitik-dusunme-perspektifinde-dijital-medya-okuryazarligi/ adresinden erişildi.

Güvenli İnternet Merkezi. (2019, 11 Şubat). *Doğru habere ulaşmanın doğru yöntemleri*. 10 Mayıs 2022 tarihinde https://www.guvenliweb.org.tr/blog-detay/dogru-habere-ulasmanin-dogru-yontemleri adresinden erişildi.

Harmancı Karagülle, D., Uygun Z. O., & Girgin Sağın, F. (2021). *Covid-19'un araştırmaya ve bilim dünyasına etkileri*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye.

IFCN Code of Principles (2022a, 05 Ocak). *Commit to transparency — signup for the International Fact-Checking Network's code of principles.* 01 Mart 2022 tarihinde https://www.ifcncodeofprinciples.poynter.org/ adresinden erişildi.

IFCN Code of Principles (2022b, 05 Ocak). *Application process for the IFCN code of principles.* 15 Ocak 2022 tarihinde https://www.ifcncodeofprinciples.poynter.org/process adresinden erişildi.

Instagram (2019, 16 Aralık). *Combatting misinformation on Instagram*. 02 Mart 2022 tarihinde https://about.instagram.com/blog/announcements/combatting-misinformation-on-instagram adresinden erişildi.

Instagram (2020, 24 Mart). *COVID-19 Announcement.* 02 Mart 2022 tarihinde https://about.instagram.com/blog/announcements/coronavirus-keeping-people-safe-informed-and-supported-on-instagram/ adresinden erişildi.

Işıklı, S. (2020). Bağımlılık odağında gençlerde teknoloji kullanımı. *Gençlik ve dijital çağ*, 103.

İnfodemi Eğitimi. (2022, 10 Şubat). *Proje hakkında – infodemi eğitimi.* 22 Mart 2022 tarihinde http://infodemiegitimi.org/proje-hakkinda/ adresinden erişildi.

İnfodemiLAB (2020, 21 Ağustos). *Covid-19 bağlamında Türkiye'de yanlış bilgi yayılımını medya kullanıcılarının gözünden anlamak ve önleyici faaliyet önerileri geliştirmek*. 26 Nisan 2022 tarihinde http://infodemilab.com/proje/ adresinden erişildi.

İşman, A., ve Candan, F. (2020). İletişim Fakültesi öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi (Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi örneği). *Sakarya Üniversitesi, İletişim Fakültesi*.

Johnston, N. (2020). The shift to wards digital literacy in Australian university libraries: Developing a digital literacy frame work. *Journal of the Australian Library and Information Association*, 69(1), 93-101.

Jolliffe, I. (2002). *Principal component analysis*. John Wiley & Sons, Ltd.

Jones-Jang, S. M., Mortensen, T., &Liu, J. (2021). Does media literacy help identification of fake news? Information literacy helps, but other literacies don't. *American Behavioral Scientist*, 65(2), 371-388.

Jöreskog, K.G., Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: User's guide*. Chicago: Scientific Software.

Kalsın, B. (2021, 3 Eylül). *Dezenformasyonla mücadele nasıl olmalı?*. 28 Şubat 2022 tarihinde https://www.aa.com.tr/tr/analiz/dezenformasyonla-mucadele-nasil-olmali/2354464 adresinden erişildi.

Karabacak, Z. İ., Sezgin, A. A. (2019). Türkiye'de dijital dönüşüm ve dijital okuryazarlık. Türk İdare Dergisi, 1(488), 319-343.

Karaboğa, M. T. (2019). Dijital medya okuryazarlığında anne ve baba eğitimi. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi,* 14(20), 2040-2073.

Karaoğlan, F.G., Binay, F. A. (2018). Öğretmenlerin yaşam boyu öğrenme tutumları, dijital yerli olma durumları ve teknoloji kabulü arasındaki ilişkinin birbirleri ile ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(1), 1-17.

Kavaklı, N. (2019). Yalan haberle mücadele ve internet teyit/doğrulama platformları. *Erciyes İletişim Dergisi,* 6(1), 663-682.

Kayır, O. (2020, 8 Nisan). *Covid-19 salgını ve yalan haberlerle mücadele*. 27 Haziran 2021 tarihinde https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2020/04/08/covid-19-salgini-ve-yalan-haberlerle-mucadele/ adresinden erişildi.

Kazaz, M., ve Akyüz, S. S. (2019). *Sahte haber. Konya: Literatürk*.

Kemp, S. (2021, 11 Şubat). *Digital 2021: Turkey*. 01 Mayıs 2021 tarihinde https://datareportal.com/reports/digital-2021-turkey adresinden erişildi.

Kemp, S. (2022a, 21 Nisan). *Digital 2022: April global statshot report.* 22 Haziran 2022 tarihinde https://datareportal.com/reports/digital-2022-april-global-statshot adresinden erişildi.

Kemp, S. (2022b, 15 Şubat). *Digital 2022: Turkey*. 01 Mart 2022 tarihinde https://datareportal.com/reports/digital-2022-turkey adresinden erişildi.

Kılıç, D., ve İspir, N. B. (2020). Sosyal medya haber içeriklerine güven ve kullanıcı motivasyonları. *E-Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi,* 28(1), 266-285.

Kırık, A. M., Bölükbaş, K., & Cengiz, G. (2019). Sosyal medya bağlamında dijital vatandaşlık: TRT İstanbul radyosu prodüktörleri üzerinden bir değerlendirme. *Mavi Atlas Dergisi,* 7(2), 1-27.

Kline, R. B. (2016). *Principle and practice of structura lequation modelling*. New York, NY: The Guilford Publications.

Koç, N. E., ve Koç, E. (2021). Pandemi Dönemi'nde Türkiye'de dijital vatandaşlık olgusu. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication,* 11(3), 1019-1035.

Korucu, A. T., Çoklar, A. N., Gündoğdu, M. M., & Gençtürk, A. T. (2019). Ortaokul öğrencilerinin internette buldukları bilgilere yönelik farkındalıklarının belirlenmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 3(2), 79-95.

Kritik ve Analitik Düşünme. (2022, 10 Şubat). *Misenformasyon (kasıt olmaksızın yanlış bilgilendirme)*. 03 Nisan 2022 tarihinde https://www.kritikanalitik.global/misenformasyon-kasit-olmaksizin-yanlis-bilgilendirme/ adresinden erişildi.

Kurt, K. (2020, 6 Şubat). *wikis in education: how wikis are being used in the classroom*. 22 Mart 2022 tarihinde https://educationaltechnology.net/wikis-in-education/ adresinden erişildi.

Kutlu, A., ve Doğan, E. (2020). Kesin bilgi, yayalım: hakikat sonrası çağda yalan haberlere ilişkin y kuşağının tutum ve davranışları. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* 34, 83-101.

List, A. (2019). Defining digital literacy development: an examination of pre-service teachers' beliefs. *Computers & Education,* 138, 146-158.

Liza, K., ve Andriyanti, E. (2020). Digital Literacy Scale of English Pre-Service Teachersand Their Perceived Readiness toward the Application of Digital Technologies. *Journal of Education and Learning,* 14(1), 74-79.

Marsh, H.W., Hau, K.T., Artelt, C., Baumert, J., & Peschar, J.L. (2006). OECD'sbrief self-reportmeasure of educational psychology's most useful affective constructs: Cross-cultural, psychometric comparisons across 25 countries. *International Journal of Testing,* 6(4), 311-360.

Marwick, A., ve Lewis, R. (2017). *Media manipulation and disinformation online*. New York: Data & Society Research Institute.

McMillan, J. H., Schumacher, S. (2012). Research in education: Evidence-basedinquiry. My Education Lab Series, *Pearson*.

Mercimek, B., Yaman, N. D., Kelek, A., & Odabaşı, H. F. (2016). Dijital dünyanın yeni gerçeği: troller. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 6(1), 67-77.

Milenkova, V., ve Lendzhova, V. (2021). Digital citizenship and digital literacy in the conditions of social crisis. *Computers*, 10(4), 40.

Mosseri, A. (2017, 7 Nisan). *Workingto stop misinformation and false news*. 02 Mart 2022 tarihinde https://www.facebook.com/formedia/blog/working-to-stop-misinformation-and-false-news adresinden erişildi.

Mujtahıd, I. M., Berlian, M., Vebrıanto, R., Thahır, M., &Irawan, D. (2021). The development of digital age literacy: a casestudy in Indonesia. *TheJournal of Asian Finance, Economic, and Business,* 8(2), 1169-1179.

Murray, T. (2001). *Characteristics and affordances of adaptive hyperbooks*. Proceedings of Web Net 2001, Orlando, FL.

Nadarevic, L., Reber, R., Helmecke, A. J. & Köse, D. (2020). Perceived truth of statements and simulated social media postings: an experiment al investigation of source credibility, repeated exposure, and presentation format. *Cognitive Research: Principlesand Implications*, 5-56.

Nemeth, R., Dragomir, M. (2021, 01 Aralık). *Tricked and deceived how teenager stake false news at face value and what can be done about it.* 12 Mart 2022 tarihinde https://cmds.ceu.edu/sites/cmcs.ceu.hu/files/attachment/article/2141/trickedanddeceived.pdf adresinden erişildi.

Nunnally, J. C. (1978). *Psycho metrictheory*. NewYork: Mc Graw Hill.

Oatis, T. (2019). *Digital literacy among teachers: identifying digital divideamong interactive white board users in public highs chools*. University of Southern Mississippi.

Oxford Language. (2022, 04 Ocak). *Confirmation.* 23 Mayıs 2022 tarihinde https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/confirmation?q=confirmation adresinden erişildi.

Özabacı, N. (2011). İlişki niteliği Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 36(162).

Özcan, M. (2022). Evaluation of prospective teachers' digital literacy level sand mobile learning attitudes. *Journal of Educational Technology and Online Learning.* 5(2), 367-378.

Özel, N. (2016). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkisiyle değişen bilgi kaynakları, hizmetleri ve öğrenme ortamları. *Millî Eğitim Dergisi,* 45(209), 270-294.

Öztürk, C. (2019). *8. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.

Pallant, J. (2005). SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS for windows. Australia: Australian Copyright.

Polat, R. (2017). Dijital hastalık olarak nomofobi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi,* 1(2), 164-172.

Poynter (2018, 13 Kasım). *The International Fact-Checking Network (IFCN) hakkında bilgi*. 15 Ocak 2022 tarihinde https://www.poynter.org/ifcn/ adresinden erişildi.

Rdm Edu (2022, 04 Şubat). *Proje Hakkında*. 22 Mart 2022 tarihinde https://www.rdmedu.com/proje-hakkında adresinden erişildi.

Ren, C., Deng, Z., Hong, Z., & Zhang, W. (2019). Health information in the digital age: an empirical study of the perceived benefits and costs of seeking and using health information from online sources. *Health Information & Libraries Journal,* 36(2), 153-167.

Sağıroğlu, Ş., Bülbül, H. İ., Kılıç, A., & Küçükali, M. (2020). *Dijital okuryazarlık: araçlar, metodolojiler, uygulamalar ve öneriler*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Sánchez-Cruzado, C., Santiago Campión, R., & Sánchez-Compaña, M. (2021). Teacher digital literacy: the indisputable challenge after Covid-19. *Sustainability,* 13(4), 1858.

Saraçlı, S. (2011). Faktör analizinde yer alan döndürme metotlarının karşılaştırmalı incelenmesi üzerine bir uygulama. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi,* 1(3), 22-26.

Sarıtaş, E., ve Özgün, H. S. (2016). Bilgi edinme çerçevesinde meslek yüksekokulu öğrencilerinin sosyal medya tutumlarının analizine yönelik nitel bir araştırma. *III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sosyal ve Teknik Bilimler Kongresi. 28-30 Nisan 2016*, Aydın.

Sbaffi, L., ve Zhao, C. (2020). Modelingthe online health information seeking process: Information channel selection among university students. *Journal of the Association for Information Scienceand Technology,* 71(2), 196-207.

Schermelleh-Engel, K., ve Moosbrugger, H. (2003). Evaluating the fit of structurale quation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online,* 8(2), 23-74.

Schumacher, R.E., Lomax, R.G., (2004). A Beginner‘s Guide to SEM, 2nd ed, Lawrenge Erlbaum Associotes, Publishers, New Jersey

Sezgin, A. A., ve Karabacak, Z. İ. (2020). Yükseköğretimde dijital dönüşüm ve dijital okuryazarlık dersine yönelik betimsel bir analiz. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi,* 28(1), 17-30.

Shellenbarger, S. (2016, 21 Kasım). *Most students don’t know when news is fake, stanford study finds.* 27 Mart 2022 tarihinde https://www.wsj.com/articles/most-students-dont-know-when-news-is-fake-stanford-study-finds-1479752576 adresinden erişildi.

Statcounter. (2022, 01 Mayıs). *Browser market shareTurkey*. 22 Haziran 2022 tarihinde *https://gs.statcounter.com/browser-market-share/all/turkey/* adresinden erişildi.

Tan, B., Merey, Z. (2021). Ortaokul öğrencilerinin internet kullanımına ilişkin görüşlerinin dijital vatandaşlık kapsamında incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 18(1), 162-193.

Taş, A., ve Bülbül, H. İ. (2021). Sosyal medya kullanıcılarının dijital ayak izi farkındalığı. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi,* 4(3), 205-216.

Taş, O., ve Taş, T. (2018). Post-hakikat çağında sosyal medyada yalan haber ve suriyeli mülteciler sorunu. *Ileti-s-im,* 29.

Terzi, O., ve İşli, A. G. (2020). Dijitalleşen dünyada dijital okuryazarlık: banka müşterileri üzerine bir araştırma. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 7, 50-67.

Teyit.org (2016, 26 Ekim). *Nedir*. 26 Mart 2022 tarihinde https://teyit.org/nedir adresinden erişildi.

Thornhill, C., Meeus, Q., Peperkamp, J., & Berendt, B. (2019). A digital nudge to counter confirmation bias. *Frontiers in big data*, 2, 11.

Topsakal, T. (2021). Dijital ortamda yanlış bilgi ve haberlerin yayılması: Koronavirüs salgın haberlerine dair bir inceleme. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 383-401.

TRESCA (2020, 03 Ocak). *About the TRESCA project*. 19 Haziran 2021 tarihinde https://trescaproject.eu/about/#1602063915116-6ed4a3e9-271d adresinden erişildi.

Triaswari, P. ve Goretti, D. (2021). *Penerapan Parental Mediation Ibu Anakusia dini ditinjaudari Pola Komunikasi dan Literasi Digital Ibu*. Doctoral dissertation, Universitas Gadjah Mada.

TRT World (2021, 27 Eylül). *Study shows children and teenager sare targets for misinformation on TikTok*. https://www.trtworld.com/magazine/study-shows-children-and-teenagers-are-targets-for-misinformation-on-tiktok-50282

Türk Dil Kurumu (2021a, 03 Mayıs). *Bilgi.* 11 Eylül 2021 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişildi.

Türk Dil Kurumu (2021b, 12 Haziran). *Okuryazarlık*. 10 Eylül 2021 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişildi.

Ulaş, M., ve Yeşil, A. (2020). Batı dijital medyasının Türkiye'ye yönelik algı manipülasyonu: Koronavirüs haberleri üzerine ampirik bir araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi,* 7(2), 939-963.

UNESCO (2021, 14 Nisan). *#ThinkBeforeSharing - stop the spread of conspiracytheories*. 19 Haziran 2021 tarihinde https://en.unesco.org/themes/gced/thinkbeforesharing adresinden erişildi.

UNICEF (2021, 03 Ağustos). Digital misinformation / disinformation and children. 22 Nisan 2022 tarihinde https://www.unicef.org/globalinsight/media/2096/file/UNICEF-Global-Insight-Digital-Mis-Disinformation-and-Children-2021.pdf adresinden erişildi.

Uyan Semerci, P., ve Türkaslan, G. (2020, 29 Aralık). *Araştırma: Yanlış bilgi salgını 'infodemi' ile nasıl mücadele edilir?*. 24 Nisan 2022 tarihinde https://tr.sputniknews.com/20201229/arastirma-yanlis-bilgi-salgini-infodemi-ile-nasil-mucadele-edilir-1043479595.html adresinden erişildi.

Uyumaz, G., Dirlik, E. M., Çokluk, Ö. (2016). Açımlayıcı faktör analizinde tekrar edilebilirlik: Kavram ve uygulama. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2).

Verizon. (2022, 12 Şubat). *Fighting fake news on socialmedia*. 02 Mart 2022 tarihinde https://www.verizon.com/info/technology/fake-news-on-social-media/ adresinden erişildi.

Wardle, C., ve Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdiscip linary framework for research and policy making*. Published by the Council of Europe.

Wikipedia (2021a, 06 Ocak). *Okuryazarlık*. 09 Mayıs 2021 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Okuryazarl%C4%B1k adresinden erişildi.

Wikipedia (2021b, 02 Şubat). *Dezenformasyon*. 09 Mayıs 2022 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Dezenformasyon adresinden erişildi.

Yalansavar. (2014, 12 Ekim). *Yalansavar – sık sorulan sorular*. 09 Nisan 2022 tarihinde https://yalansavar.org/yalansavar-sik-sorulan-sorular/ adresinden erişildi.

Yamaner, F., Hno, H. F., Layek, A. (2020). 11. Uluslararası güncel araştırmalarla sosyal bilimler kongresi özet metinleri. *Recent Academic Studies Publishing,* 1670.

Yaşar, M. E., Patır, S. (2021). Üniversite öğrencilerinin bilgi ve bilgi paylaşımı algılarının belirlenmesine yönelik bir araştırma: Bingöl Üniversitesi örneği. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 6(12), 144-158.

Yıldırım, A. (2020). Dijital çağda dijital pandemi: Türkiye'de Covid-19 gündemi. *Intermedia International e-Journal ISSN: 2149-3669*, *7*(13), 381-401.

Yıldırım, Y. (2019, 28 Ağustos). *Sosyal medyanın toplum hayatına yansımaları ve anne babalara tavsiyeler*. 14 Mart 2022 tarihinde https://www.labmedya.com/sosyal-medyanin-toplum-hayatina-yansimalari-ve-anne-babalara-tavsiyeler adresinden erişildi.

Yılmaz Güntay, G. (2019, 11 Eylül). *Neden İyi Bir Dijital Medya Okuryazarı Olmalıyım?*. 05 Haziran 2022 tarihinde https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/neden-iyi-bir-dijital-medya-okuryazari-olmaliyim adresinden erişildi.

Yılmaz, E., Şahin, Y. L., & Akbulut, Y. (2016). Öğretmenlerin dijital veri güvenliği farkındalığı. *Sakarya University Journal of Education,* 6(2), 26-45.

Yılmaz, M., Doğusoy, B. (2020). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 28(6), 2362-2375.

Yılmaz, R., Beşkaya, Y. M. (2018). Eğitim yöneticilerinin yaşam boyu öğrenme eğilimleri ile bireysel yenilikçilik düzeylerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 51(1), 159-181.

Yılmaz, R., Ercan, A. (2017). *Öğretmenlerin eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarının yaşam boyu öğrenme bağlamında incelenmesi*. 11. Uluslararası Bilgisayar

ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu, 24-26 Mayıs 2017, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.

Yılmaz, R., Karaoğlan, F. G. (2018). *Eğitim yöneticilerinin hayat boyu öğrenme süreçleri bağlamında bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanma durumlarının incelenmesi.* II. International Congress on Science and Education, Afyonkarahisar, Türkiye.

YouTube (2022, 10 Ocak). *Youtube'da Yanlış Bilgilendiren İçerikler - Youtube Nasıl Çalışıyor*?. 02 Mart 2022 tarihinde https://www.youtube.com/howyoutubeworks/our-commitments/fighting-misinformation/ adresinden erişildi.

EKLER

Ek 1 Uzman Görüşüne Sunulan Ölçek

Sayın Hocam,

Aşağıdaki maddeler, "Üniversite Öğrencilerinin Dijital Ortamlarda Doğru ve Güvenli Bilgi Erişim, Teyit ve Paylaşım Davranışları Ölçeğinin Geliştirilmesi" isimli tez çalışması kapsamında ben ve öğrencim tarafından hazırlandı. Öncelikle 4 alan uzmanından kapsam geçerliliği için görüş ve önerilerini aldık. Sonrasında 1 Türkçe öğretmeninden yazım ve imla hatalarına ilişkin görüşlerini alarak, maddeler üzerinde gerekli güncellemeleri yaptık. Son olarak ben tüm maddeleri okuyarak ölçeği aşağıdaki son haline getirdim. Ölçekte soldan sağa doğru Her zaman-Sıklıkla-Bazen-Nadiren-Hiçbir zaman 5'li likert derecelendirmesini kullanmayı düşünüyoruz. Maddelerle ilgili görüşlerinizi paylaşırsanız sevinirim. Teşekkür ederim.

	İfade bu haliyle kullanılabilir.	İfadede değişiklik yapılmalı.	İfade kaldırılmalı.
1. Dijital okuryazarlık yeterliklerine sahibim.			
2. Bilgi okuryazarlığı yeterliklerine sahibim.			
3. Dijital ortamda bilgiye ulaşırken seçiciyimdir.			
4. Dijital ortamda bilgiye ulaşırken bilinçliyimdir.			
5. Dijital ortamda bilgi erişim kaynaklarını etkin ve doğru kullanırım.			
6. Bilgi kaynağı olarak basılı kaynaklar (ansiklopedi, sözlük, kitap, gazete gibi) yerine interneti kullanırım.			
7. Bilgi kaynağı olarak arama motorlarını kullanırım.			
8. Bilgi kaynağı olarak kitlesel çevrimiçi dersleri (MOOC) kullanırım.			

9. Bilgi kaynağı olarak video paylaşım sitelerini kullanırım.			
10. Bilgi kaynağı olarak wiki'leri (Wikipedia, Ubuntu Wiki gibi) kullanırım.			
11. Bilgi kaynağı olarak sosyal ağlardaki tüm arkadaşlarımın/takip ettiğim kişilerin paylaşımlarını dikkate alırım.			
12. Bilgi kaynağı olarak sosyal ağlardaki güvendiğim arkadaşlarımın/takip ettiğim kişilerin paylaşımlarını dikkate alırım.			
13. Sosyal ağları bilgi kaynağı olarak kullanırım.			
14. Bilgiye bilgisayar aracılığıyla erişirim.			
15. Bilgiye akıllı telefonum aracılığıyla erişirim.			
16. Bilgiye en çok tablet aracılığıyla erişirim.			
17. Alanında uzman kişilerin internet sitelerini veya bloglarını bilgi kaynağı olarak kullanırım.			
18. Resmî kurumlara ait internet sitelerini bilgi kaynağı olarak tercih ederim.			
19. E-kitaplar benim için bilgi kaynağıdır.			
20. Akademik veri tabanlarını bilgi kaynağı olarak kullanırım.			
21. Dijital ortamda bilgiye erişirken haber sitelerini tercih ederim.			
22. Dijital ortamda bilgi kaynağı olarak e-dergileri kullanırım.			
23. Dijital ortamda akademik bir bilgiye erişirken açık erişim kaynaklarını tercih ederim.			
24. Resmi ünvanlı kişilerin sosyal ağ hesapları benim için bilgi kaynağıdır.			
25. Dijital ortamda bilgiye erişirken karşılaşabileceğim tehlikeler(yalan bilgi salgını, manipüle edilmiş haber) olduğunu bilir ve dikkat ederim.			

26. Bilgiye erişirken kaynakları doğru ve etkin kullanmayı bilirim.			
27. Dijital kaynaklarda bilgiye erişirken ihtiyaçlarımı fark edip doğru bilgiye ulaşabilirim.			
28. Dijital ortamlarda doğru ve güvenli bilgiye erişim adımlarını (haber kaynağı, eleştirel bakış açısı, tarih, url, görsel ögelerinin incelenmesi gibi) biliyorum.			
29. Dijital ortamlarda bireylerin bilgiye erişmesi için içerik üretirim.			
30. Çeşitli bilgi arama tekniklerini kullanarak dijital kaynaklardan bilgiye erişmeyi biliyorum.			
31. Sosyal ağ platformlarını habere erişim için kaynak olarak görürüm.			
32. Sosyal ağ platformlarında bilgiye erişirken yalan ya da yanlış haberlere maruz kaldığım olur.			
33. Dijital platformlarda en çok yanlış bilgiyle sosyal ağlarda karşılaştım.			
34. Bilgiye erişirken karşılaşmış olduğum bazı bilgi/haberlerin doğru olmayabileceğini bilirim.			
35. Dijital kaynaklarda erişim sağladığım bazı bilgilerin dezenformasyona (haberi/bilgiyi çarpıtarmak) uğramış olabileceğini bilirim.			
36. Dijital ortamlarda karşılaştığım içeriklerde doğruyu yanlıştan ayırt edebilirim.			
37. Arama motorunda karşılaştığım ilk içeriğin ana kaynağını sorgularım.			
38. İnternette eriştiğim ya da okuduğum içeriklerin/bilgilerin/haberlerin ana kaynağını araştırırım.			
39. İnternette eriştiğim içerikte yer alan kaynağa (kişi ya da kurum) dair yorumları incelerim.			
40. İnternette bulunan içerikteki kaynağın güvenilirliğini incelerim.			
41. İnternette eriştiğim içeriği hazırlayan kişi veya kurumu diğer kaynaklardan araştırırım.			

42. İnternette eriştiğim içeriği kaynak olarak sunan kişi ya da kurumları aynı içeriği sunan diğer kaynaklar ile karşılaştırırım.			
43. İhtiyacım olan bilgilere en hızlı erişim kaynağım dijital olanlardır.			
44. Bilgiye kolay ve rahat erişebileceğim ilk kaynak internettir.			
45. Dijital ortamda (arama motorları, sosyal medya araçları, kişisel bloglar, haber siteleri, wiki'ler gibi) bilgiye erişirken ses, görüntü ve etkileşimli bağlantılar sunan kaynakları tercih ederim.			
46. Dijital ortamda bilgiye erişirken ticari bir amaç doğrultusunda oluşturulan bloglar ve web sitelerindeki içeriğe güvenmem.			
47. Her geçen gün artan haber ve bilgi içeriklerini sorgulamak için zamanım yok.			
48. Dünyayı etkileyen korana virüs gibi dönemlerde yalan haber ve yanlış bilginin daha hızlı yayıldığını bilirim.			
49. Dijital kaynaklarda bilgiye erişim sürecinde infodemiye (yanlış veya güvenilir olmayan bilgilerin hayatımıza girmesi) dikkat ederim.			
50. Basılı kaynaklarda (gazete, dergi, kitap gibi) yer alan bilgiye, dijital kaynaklar aracılığıyla da erişebiliyorum.			
51. Dijital kaynaklardaki bilgiler ya da haberler, basılı kaynaklardan (gazete, dergi, kitap gibi) daha önce yayınlanmaktadır.			
52. Yanlış bilgi ya da haberlerin sosyal ağlarda yayılması daha hızlı gerçekleşmektedir.			
53. Sosyal medyada yayılan bilginin doğruluğu veya kaynağı araştırılmadan haber türünde sunulabileceğini bilirim.			
54. Bireyi, toplumu veya devleti yıpratmak amacıyla haber içeriklerinde yer alan bilgilerin			

çarpıtılarak dijital ortamlarda yayınlanabileceğini biliyorum.			
55. Sosyal medyada dezenformasyon amacıyla paylaşılan içeriklerde müstehcen fotoğraflar, aldatıcı reklam ve propagandalar, sahte internet siteleri, sahte belgeler içerebileceğini bilirim ve güvenmem.			
56. Yanlış veya hatalı bilgi içeren ancak bireye zarar verebilecek yapıda olmayan bilgilerin dijital kaynaklarda yer alabileceğini bilirim.			
57. Bir bilgiye erişmek için kütüphanelerin dijital kaynaklarını kullanırım.			
58. İnternetin bilgiye erişim için güvenli olduğunu düşünürüm.			
59. Dijital ortamda karşılaştığım tüm kaynakları sorgularım.			
60. Bir haberi okuduktan sonra yurtiçi veya uluslararası teyit sitelerinden doğruluğunu kontrol ederim.			
61. Bir içerik ile ilgili incelediğim kaynaklar arasından güven duyduğum sayfaları tekrar incelerim.			
62. Sosyal medya platformlarından (Twitter, Facebook, Instagram) eriştiğim bir bilginin kaynağını kontrol ederim.			
63. Dijital ortamda bir bilgiyi ya da haberi okuduktan sonra teyit için o sitenin e-posta (e-mail) adreslerini kullanırım.			
64. Dijital ortamlarda insanları manipüle edecek yalan haberlerle karşılaşacağımı bilirim.			
65. Sosyal ağlarda takip ettiğim bir içerik üreticisinin paylaşımlarını doğru kabul ederim.			
66. Türkiye'de yer alan bir içeriğin doğruluğunu araştıran merkezlerden (Doğruluk Payı, Teyit.org gibi) haberdarım.			
67. Dünyada ve Türkiye'de yalan haber ve yanlış bilgi yayılımıyla			

mücadele konusunda yürütülen projelerden haberdarım.			
68. Sadece doğruluğunu teyit ettiğim bilgileri dijital platformlarda paylaşırım.			
69. Sosyal ağlarda (Tiktok, Facebook, Twitter gibi) paylaşılan bilgilere daha çok güvenirim.			
70. Resmi kişi ve kuruluşların dijital ortamlarda paylaştığı bilgilere güvenirim.			
71. Basılı kaynaklardaki bilginin teyidi için interneti kullanırım.			
72. Benimle paylaşılan bir bilginin doğruluğunu teyit ederken arama motorlarını (Google, Yandex gibi) kullanırım.			
73. Dijital ortamda elde ettiğim bilginin ya da haberin doğruluğunu teyit sitelerinden kontrol ederim.			
74. Birçok kaynağı inceledikten sonra güvenilir izlenim bırakan içerikleri tekrar incelerim.			
75. En sık kullandığım sosyal ağ platformlarında yer alan bilgileri teyit etmem.			
76. Doğru bilgiyi yanlış bilgiden ayırt edebilmek için bilgi okuryazarı olunması gerektiğini bilirim.			
77. Doğru bilgiyi yanlış bilgiden ayırt edebilmek için dijital okuryazarlık becerilerine sahip olunması gerektiğini bilirim.			
78. Sosyal ağlar aracılığıyla yayılan yanlış bilginin trend (örneğin bilginin bir anda yayılarak herkesin karşısına çıkabilmesi) olabileceğini bilirim.			
79. Sosyal medya fenomenlerinin sunmuş olduğu haberin kaynağının anonim olabileceğini bilirim.			
80. Güvenilir ve gerçeklere dayalı iletişimin, yalan haber ve yanlış bilginin teyidi için en iyi yollardan biri olduğunu bilirim.			
81. Uluslararası ölçekte bir sorunda (pandemi gibi) güvenilir kurumların (NATO, DSÖ gibi)			

internet sitelerinde yer alan bilgileri teyit etmeye gerek duymam.			
82. Bilginin doğruluğunu kontrol eden platformların tarafsız ve hakkaniyetli yaklaşım sergilemesi gerektiğini bilirim.			
83. Bilginin doğruluğunu kontrol eden platformların şeffaf bir yapıda kaynaklarına güven duyması gerektiğini bilirim.			
84. Bilginin doğruluğunu kontrol eden platformların organizasyonel, yönetimsel ve finansal yapılarında şefaflığa sahip olması gerektiğini bilirim.			
85. Bilginin doğruluğunu kontrol eden platformlara gelen taleplerde bilginin düzeltilmesi için açık ve güvenilir bir yapıya sahip olması gerektiğini bilirim.			
86. Bilginin doğruluğunu kontrol eden platformların temel amacının, içeriğin kaynağının doğruluğunu tespit edip, bu amaçtan sapmamaları gerektiğini bilirim.			
87. Doğruluk kontrol platformları dışında asılsız haber ya da hikâyelere odaklanan sitelerin (Snopes.com., Hoax-Slayer, HoaxBusters, ThruthOrFiction.com gibi) yer aldığını bilirim.			
88. Hem ülkemizde hem de dünyada birçok doğrulama platformunun hayatımızdaki yerinin her geçen gün artacağını bilirim.			
89. Dijital ortamda eriştiğim bir bilgiyi teyit ederken çevremdeki insanlara da sorarım.			
90. Dijital kaynaklardan edindiğim bir bilgiyi teyit ederken birden fazla kaynak kullanırım.			
91. Dijital ortamdaki bilimsel bilgilerin doğruluğunu akademik kaynaklardan teyit ederim.			

92. Dijital ortamda bir bilgiyi teyit etmek amacıyla yabancı kaynakları kullanırım.			
93. Dijital ortamda karşılaştığım bir bilgiyi sosyal ağlarda teyit etmeyi tercih ederim.			
94. Dijital ortamda karşılaştığım bir bilgiyi dijital gazetelerden sorgularım.			
95. Edindiğim bir bilginin doğruluğunu o alanda uzman kişilerin önerdiği diğer kaynaklardan kontrol ederim.			
96. Bir bilgiyi internet ortamında paylaşmadan önce o bilgiye eleştirel ve içeriği sorgulayan bir bakış açısıyla yaklaşırım.			
97. Bir bilgiyi internet ortamında paylaşmadan önce o bilgideki tarih ve saatin tutarlı olup olmadığına bakarım.			
98. Bir bilgiyi internet ortamında paylaşmadan önce URL bilgisini kontrol ederim.			
99. Dijital ortamlarda eriştiğim bilgiyi paylaşırken tereddüt etmem.			
100. Dijital ortamlarda kaynağından emin olduğum bilgi ya da haberleri paylaşırım.			
101. Sosyal ağlarda karşılaşmış olduğum bilgiyi paylaşmadan önce doğruluğunu kontrol ederim.			
102. Sosyal ağlardaki platformların yalan haber veya yanlış bilgiyi sunmasının hem kurumsal hem de bireysel anlamda endişeye neden olabileceğini bilirim.			
103. Dijital ortamda insanların ihtiyacının olmadığını düşündüğüm bir bilgiyi paylaşmam.			
104. Dijital ortamda bir bilgiyi paylaşmadan önce insanların hakkımda olumsuz düşünüp düşünmeyeceklerine dikkat ederim.			

105. Dijital ortamda bir bilgiyi paylaşmadan önce karşılaştığım bilgiyi aldığım sitenin güvenilir olması benim için önemlidir.			
106. Bir bilgiyi paylaşmadan önce o bilginin kullanım haklarını kontrol ederim.			
107. Dijital ortamda karşılaştığım bir bilgiyi paylaşmadan önce yazılış üslubuna dikkat ederim.			
108. Dijital ortamda karşılaştığım bir bilgiyi paylaşmadan önce bilginin objektifliğine dikkat ederim.			
109. Dijital ortamda karşılaştığım bir bilgiyi paylaşmadan önce bilginin tutarlılığına dikkat ederim.			
110. Dijital ortamlarda eriştiğim bir bilgiyi paylaşmadan önce resmî kurum ya da görevlilerin o konuda açıklama yapmasını beklerim.			
111. Dijital ortamda bir bilgiyi paylaşmadan önce o bilginin kurallara (etik, yasal, ahlak, yazım kuralları gibi) uyup uymadığını kontrol ederim.			
112. Bir bilgiyi paylaşmadan önce o bilginin mantığa uygun olup olmadığına dikkat ederim.			
113. Dijital ortamda edindiğim bir bilgiyi paylaşmadan önce o bilgiyi paylaşırsam hukuki bir sorun yaşayıp yaşamayacağımı sorgularım.			
114. Bir bilgiyi ya da haberi paylaşmadan önce, üzerinde farkındalık yaratıp yaratmayacağını düşünürüm.			
115. Dijital ortamlarda yayılan asılsız bilgi ve haberlerin toplumsal açıdan olumsuz etki yaratabileceğini bilirim.			
116. Dijital ortamda bilgiyi paylaşırken sosyal ağları kullanırım.			

117. Dijital ortamda paylaştığım bilgiler, haber sitelerinden aldıklarımdır.			
118. Dijital ortamda paylaştığım bilgiler, alanında uzman kişilerin internet siteleridir.			
119. Dijital ortamda paylaştığım bilgiler, resmî kurumlara ait internet siteleridir.			
120. Dijital ortamda paylaştığım bilgiler, kişisel bloglara aittir.			
121. Dijital ortamda paylaştığım bilgiler, akademik veri tabanlarından aldıklarımdır.			
122. Dijital ortamda paylaştığım bilgiler, açık erişim kaynaklarına aittir.			
123. Dijital ortamda paylaştığım bilgiler, resmi görevlilerin sosyal ağ hesaplarından edindiklerimdir.			
124. Arama motorlarından edindiğim bilgileri teyite gerek duymadan paylaşırım.			
125. Dijital kaynaklarda yazıdan çok video içeriği türünde bilgi paylaşımı yaparım.			
126. Dijital kaynaklarda newsletter (haber bülteni) türünde bilgi paylaşımı yaparım.			
127. Evde kaldığım sürece dijital ortamlarda daha fazla bilgi paylaşırım.			
128. Dijital ortamlarda bir bilgiyi ya da haberi paylaşırken öncelikli olarak yakın çevremi bilgilendirmek isterim.			
129. Dijital kaynaklarda yer alan bir bilgiyi ya da haberi, insanların fikrini değiştirmek için paylaşırım.			
130. Bir haber veya bilgi paylaşımı sağlayan internet sitelerinin, doğru bilgiyi paylaşabilmesi için sivil toplum kuruluşu, bilimsel kaynaklar ve diğer ortaklarla işbirliği sağlaması gerektiğine inanırım.			
131. Toplumlarda kültürel açıdan değişimlerin hızlanmasında			

medya araçlarının olumsuz etkisinin azalması için doğru bilgiye erişim ve paylaşımın önemini bilirim.			
132. İnternette bilgi kirliliğinin artmasında, paylaşım davranışlarının etkili olduğunu bilirim.			
133. İnternette bilgi kirliliğinin artmasında, sosyal ağların önemli bir rolü vardır.			
134. Dijital kaynaklarda paylaşılan yalan ya da yanlış bilgilerin bireylerde fiziksel hastalıklara neden olabileceğini bilirim.			
135. Dijital kaynaklarda paylaşılan yalan ya da yanlış bilgilerin bireylerde ruhsal hastalıklara neden olabileceğini bilirim.			
136. Wiki'ler, bloglar ve sosyal ağ platformları, bilgi akışının hızlanmasına ve paylaşım davranışlarının artmasına neden olur.			
137. Dijital ortamlarda yayılan asılsız, yalan veya manipüle edilmiş bilgilerin toplumsal açıdan olumsuz etki yaratabileceğini bilirim.			
138. Dijital ortamlarda karşılaştığım bir içeriğin neyi/neleri empoze etmeye çalıştığına dikkat ederim.			
139. Dijital ortamlarda karşılaştığım bir içeriğin gerçekten haber vermek mi yoksa beni yanıltmak için mi oluşturulduğuna dikkat ederim.			
140. Kaynağı belirsiz, yazar bilgisi, iletişim bilgileri, hakkımızda gibi içeriğe ve siteye dair bilgileri barındırmayan internet sitelerine güvenmem ve paylaşmam.			
141. Sosyal medyada trend veya sürekli dolaşan haber içeriklerinin			

kaynağını araştırmadan paylaşmam.			
142. Yalan ya da yanlış bilgiyi yaymak amacıyla sunmak etik değildir.			

Ek 2 Uzman Görüşlerinden Sonra Uygulanan Ölçek

Değerli Öğrenci,

"Üniversite Öğrencilerinin Dijital Ortamlarda Doğru ve Güvenli Bilgi Erişim, Teyit ve Paylaşım Davranışları Ölçeğinin Geliştirilmesi" başlıklı tez çalışmam kapsamında bir ölçek geliştirmeye çalışıyorum. Lütfen her bir ifadeyi okuduktan sonra, sizin için en uygun sütunu işaretleyerek belirtiniz. Ölçeğe vereceğiniz yanıtlar bireysel değerlendirme için kullanılmayacağından, kimliğinizi ortaya çıkaracak hiçbir soru sorulmamıştır. Bu nedenle, yanıtların kimlerden geldiği de bilinmeyecektir. Tez çalışmama vereceğiniz değerli katkıdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Mert Vahit DEMİR
Yüksek Lisans Öğrencisi

Cinsiyetiniz ( )Kadın ( )Erkek	Her zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç bir zaman
1. Dijital ortamlarda bilgi kaynaklarını etkin kullanırım.					
2. Dijital ortamlarda (A*rama motorları, sosyal medya araçları, kişisel bloglar, haber siteleri, wiki'ler gibi*) bilgi kaynağı kullanma konusunda seçici davranırım.					
3. Arama motorlarını bilgi kaynağı olarak kullanırım.					
4. Kitlesel açık çevrimiçi dersleri (MOOC) bilgi kaynağı olarak kullanırım.					
5. Video paylaşım sitelerini bilgi kaynağı olarak kullanırım.					
6. İhtiyacım olan bilgilere e-kitaplardan/e-dergilerden erişirim.					
7. Bilgi kaynağı olarak sosyal ağları kullanırım.					
8. Sosyal ağlarda sadece güvenerek takip ettiğim kişilerin paylaşımlarını dikkate alırım.					

9. Sosyal ağlarda takip ettiğim herkesin paylaşımlarına güvenirim.					
10. Alanında uzman kişilerin internet sitelerini veya bloglarını bilgi kaynağı olarak kullanırım.					
11. Resmî kurumlara ait internet sitelerini bilgi kaynağı olarak kullanırım.					
12. Wiki'leri bilgi kaynağı olarak kullanırım.					
13. Akademik veri tabanlarını dijital ortamda bilgi kaynağı olarak kullanırım.					
14. Haber siteleri, bilgi kaynaklarımdan biridir.					
15. Resmi ünvanlı kişilerin sosyal ağ paylaşımlarına güvenirim.					
16. Dijital ortamlarda doğru ve güvenli bilgiye erişim adımlarını (*Haber kaynağı, eleştirel bakış açısı, tarih, saat, url, görsel ögelerinin incelenmesi gibi*) uygularım.					
17. Çeşitli bilgi arama tekniklerini kullanarak dijital kaynaklardan doğru bilgiye erişirim.					
18. Dijital ortamlarda erişim sağladığım bilgilerin dezenformasyona (haberi/bilgiyi çarpıtmak) uğramış olabileceğini bilerek davranırım.					
19. Dijital ortamlarda karşılaştığım içeriklerde doğruyu yanlıştan ayırt edebilirim.					
20. Dijital ortamlarda eriştiğim bilgilerin ana kaynağını araştırırım.					
21. Dijital ortamlarda eriştiğim bilgileri paylaşan kişi ya da kurumu diğer kaynaklardan araştırırım.					
22. İhtiyacım olan bilgilere erişim için dijital kaynakları, basılı kaynaklara göre daha fazla kullanırım.					
23. Dijital ortamlarda bilgiye erişirken ses, görüntü ve etkileşimli bağlantılar sunan kaynakları tercih ederim.					
24. Ticari amaçla hazırlanmış bloglar ve web sitelerindeki bilgilere güvenmem.					
25. Kriz dönemlerinde infodemiyi (Y*anlış veya güvenilir olmayan bilgilerin hızla geniş kitlelere yayılması*) dikkate alarak davranırım.					
26. İhtiyacım olan bilgiyi dijital ortamlarda ararken zaman kaybı yaşadığımı hissederim.					
27. Dijital ortamlarda karşılaştığım tüm bilgi ya da haberlerin kaynaklarını sorgularım.					
28. Bir bilgiye eriştikten sonra yurtiçi teyit sitelerinden doğruluğunu kontrol ederim.					
29. Dijital ortamlarda çok fazla bilgi paylaşıldığından, doğruluğunu sorgulama ihtiyacı hissetmem.					

30. Dijital ortamlarda eriştiğim bilgileri teyit etmek benim için zaman kaybıdır.					
31. Bir bilgiye eriştikten sonra uluslararası teyit sitelerinden doğruluğunu kontrol ederim.					
32. Dijital ortamlarda paylaşılan bir bilgiyle ilgili incelediğim kaynaklar arasından güven duyduklarımı tekrar incelerim.					
33. Sosyal ağlarda eriştiğim bir bilginin kaynağını kontrol ederim.					
34. Sosyal ağlarda takip ettiğim kişi ve kurumların tüm paylaşımlarını doğru kabul ederim.					
35. Dijital ortamlarda resmi kişi ve kurumlar tarafından paylaşılan bilgilere güvenirim.					
36. Basılı kaynaklardaki bilginin teyidi için interneti kullanırım.					
37. Dijital ortamlarda paylaşılan bir bilginin doğruluğunu teyit ederken arama motorlarından yararlanırım.					
38. En sık kullandığım sosyal ağlarda paylaşılan bilgileri teyit etmem.					
39. Pandemi, doğal afet, terör saldırıları gibi kriz dönemlerinde, uluslararası resmî kurumların paylaşımlarını teyit etmem.					
40. Pandemi, doğal afet, terör saldırıları gibi kriz dönemlerinde, ulusal resmî kurumların paylaşımlarını teyit etmem.					
41. Dijital ortamlarda eriştiğim bir bilgiyi teyit etmek için çevremdeki insanlara sorarım.					
42. Kaynağı belirsiz, yazar bilgisi, iletişim bilgileri, hakkımızda gibi içeriğe ve siteye dair bilgileri barındırmayan internet sitelerine güvenmem.					
43. Dijital ortamlardan edindiğim bir bilgiyi teyit ederken birden fazla kaynak kullanırım.					
44. Dijital ortamlarda bir bilgiyi teyit etmek amacıyla yabancı haber kaynaklarını kullanırım.					
45. Dijital ortamlarda karşılaştığım bir bilgiyi teyit ederken, sosyal ağları haber sitelerinden daha güvenilir bulurum.					
46. Dijital ortamlarda eriştiğim bir bilginin, hangi fikirleri dayatmaya çalıştığına dikkat ederim.					
47. Sadece doğruluğunu teyit ettiğim bilgileri dijital ortamlarda paylaşırım.					
48. Bir bilgiyi dijital ortamlarda paylaşmadan önce, o bilgiye eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşırım.					
49. Sosyal ağlarda yalan ya da yanlış bilgi paylaşılması, toplumsal endişelere neden olabilir.					

50. Sosyal ağlarda yalan ya da yanlış bilgi paylaşılması, kurumsal endişelere neden olabilir.					
51. Sosyal ağlarda yalan ya da yanlış bilgi paylaşılması, bireysel endişelere neden olabilir.					
52. İnsanların ihtiyacının olmadığını düşündüğüm bilgileri dijital ortamlarda paylaşmam.					
53. Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce, insanların hakkımda olumsuz düşünüp düşünmeyeceklerine dikkat ederim.					
54. Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce bilginin objektifliğini sorgularım.					
55. Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce, bilginin kendi içinde tutarlı olup olmadığına dikkat ederim.					
56. Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce, resmî kurumların o konuda açıklama yapmasını beklerim.					
57. Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce, o bilginin kurallara (*Etik, yasal, ahlak ve yazım kuralları, yazım üslubu gibi*) aykırı olup olmadığına bakarım.					
58. Dijital ortamlarda paylaşacağım bilgilerin, insanlar üzerinde farkındalık yaratması benim için önemlidir.					
59. Bir bilgiyi paylaşırken ilk tercihim sosyal ağlardır.					
60. Dijital ortamlarda video türünde bilgi paylaşımı yaparım.					
61. Dijital ortamlarda yazılı bilgi paylaşımı yaparım.					
62. Dijital ortamlarda fotoğraflarla desteklenmiş yazılı bilgi paylaşımı yaparım.					
63. Dijital ortamlarda bilgi paylaşırken, karşımdaki kişinin fikrini değiştirmeyi amaçlarım.					
64. Bilgi kirliliğinin artmasında, dijital ortamlarda bilgi paylaşım davranışları etkilidir.					
65. Bilgi kirliliğinin artmasında, sosyal ağlar önemli rol oynamaktadır.					
66. Dijital ortamlarda, yalan ya da yanlış bilgilerle karşılaşma ihtimalim vardır.					
67. Dijital ortamlarda paylaşılan yalan ya da yanlış bilgiler, insanlarda fiziksel ve ruhsal hastalıklara neden olur.					
68. Dijital ortamlar, bilgi paylaşım davranışlarının artmasında etkilidir.					
69. Yalan ve yanlış bilgiyi yaymak etik olmadığı için paylaşmam.					

70. Yalan ve yanlış bilgiyi, kitleleri yanlış yönlendirmek amacıyla paylaşmanın suç olduğunu bilirim.					
71. Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşırken, pozitif dijital ayak izi bırakmayı amaçlarım.					
72. Dijital ortamlarda karşılaşılan istenmeyen reklamlar, kimlik bilgilerinin izinsiz kullanılması, sohbet içerikleri ve kişisel eğilimler gibi etkenler, bilgi paylaşım davranışlarıma etki eder.					

Ek 3 Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Onayı

Evrak Tarih Sayısı: 28.03.2022

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-29563864-050.04.04- 28.03.2022
Konu : Kararlar

Sayın Doç. Dr. Nilgün TOSUN

Danışmanlığını yaptığınız, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Mert Vahit DEMİR tarafından yapılmış olunan başvuru, Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 23.03.2022 tarihli toplantısında alınan 03/28 numaralı kararı ile uygun görülmüştür.
Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Ayhan GENÇLER
Başkan

Ek:Etik Kurul Kararı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/trakya-universitesi-ebys

Adres : Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne
Telefon : 2842234004 Faks : 2842234203
e-Posta:ozelkalem@trakya.edu.tr Web:http://www.trakya.edu.tr/
Kep Adresi : trakyauni@hs01.kep.tr

Bilgi için : Ceyda DURSUN
Unvanı : Sekreter

Evrak Tarih Sayısı: 28.03.2022-232456

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

Oturum Sayısı: 2022/03
KARAR NO: 2022.03.28 **Karar Tarihi: 23.03.2022**

Akademik Danışmanlığını Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi Doç.Dr. Nilgün TOSUN'un yaptığı, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Mert Vahit DEMİR tarafından, Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nda değerlendirilmek üzere gönderilen "Üniversite Öğrencilerinin Dijital Ortamlarda Doğru ve Güvenli Bilgi Erişim, Teyit ve Paylaşım Davranışları Ölçeğinin Geliştirilmesi" başlıklı araştırma dosyası incelenmiştir. Araştırmanın; gerçekleştirilmesinde etik bilimsel standartlar açısından sakınca bulunmadığına mevcudun oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Ayhan GENÇLER
Başkan
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Prof. Dr. Rıdvan CANIM
Üye
Edebiyat Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐evet ☒hayır

Prof.Dr. Ahmet Hamdi ZAFER
Üye
Devlet Konservatuvarı
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐evet ☒hayır

Prof.Dr. Melihat TÜZÜN
Üye
Güzel Sanatlar Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Prof. Dr. Cem ÇUHADAR
Üye
Eğitim Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Doç.Dr. Mehmet Kenan TERZİOĞLU
Üye
Kariyer Uygulama ve Araştırma Merkezi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Doç.Dr. Gökhan ILGAZ
Üye
Roman Dili ve Kültürü Arş.Enst
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Evrak Tarih Sayısı: 28.03.2022-232456

Doç. Dr. Esma MIHLAYANLAR
Üye
Mimarlık Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır

Doç.Dr. Ahmet Emre DAĞTAŞOĞLU
Üye
İlahiyat Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır

Doç. Dr. Emre ATILGAN
Üye
Proje Koordinasyon Uyg.ve Arş.Merk
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐Evet ☒hayır

Dr. Öğr. Üyesi Levent DOĞAN
Üye
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐Evet ☒hayır

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegul KILIÇ
Üye
Balkan Araştırma Enstitüsü
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır

Ek 4 Nihai Ölçek

	Her zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
1. Erişim					
1. Dijital ortamlarda eriştiğim bilgilerin ana kaynağını araştırırım.					
2. Dijital ortamlarda eriştiğim bilgileri paylaşan kişi ya da kurumu diğer kaynaklardan araştırırım.					
3. Dijital ortamlarda doğru ve güvenli bilgiye erişim adımlarını (*Haber kaynağı, eleştirel bakış açısı, tarih, saat, url, görsel ögelerinin incelenmesi gibi*) uygularım.					
4. Dijital ortamlarda (A*rama motorları, sosyal medya araçları, kişisel bloglar, haber siteleri, wiki'ler gibi*) bilgi kaynağı kullanma konusunda seçici davranırım.					
5. İhtiyacım olan bilgilere e-kitaplardan/e-dergilerden erişirim.					
6. Dijital ortamlarda bilgi kaynaklarını etkin kullanırım.					
7. Çeşitli bilgi arama tekniklerini kullanarak dijital kaynaklardan doğru bilgiye erişirim.					
8. Dijital ortamlarda karşılaştığım içeriklerde doğruyu yanlıştan ayırt edebilirim.					
9. Dijital ortamlarda erişim sağladığım bilgilerin dezenformasyona (haberi/bilgiyi çarpıtmak) uğramış olabileceğini bilerek davranırım.					
10. Kitlesel açık çevrimiçi dersleri (MOOC) bilgi kaynağı olarak kullanırım.					
2. Teyit					
*1. Dijital ortamlarda çok fazla bilgi paylaşıldığından, doğruluğunu sorgulama ihtiyacı hissetmem.					
*2. Pandemi, doğal afet, terör saldırıları gibi kriz dönemlerinde, ulusal resmî kurumların paylaşımlarını teyit etmem.					

	Her zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
*3. En sık kullandığım sosyal ağlarda paylaşılan bilgileri teyit etmem.					
*4. Dijital ortamlarda eriştiğim bilgileri teyit etmek benim için zaman kaybıdır.					
*5. Pandemi, doğal afet, terör saldırıları gibi kriz dönemlerinde, uluslararası resmî kurumların paylaşımlarını teyit etmem.					
6. Sosyal ağlarda takip ettiğim kişi ve kurumların tüm paylaşımlarını doğru kabul ederim.					
7. Dijital ortamlarda resmi kişi ve kurumlar tarafından paylaşılan bilgilere güvenirim.					
8. Dijital ortamlarda karşılaştığım bir bilgiyi teyit ederken, sosyal ağları haber sitelerinden daha güvenilir bulurum.					
3. Paylaşım Davranışları					
1. Sosyal ağlarda yalan ya da yanlış bilgi paylaşılması, bireysel endişelere neden olabilir.					
2. Sosyal ağlarda yalan ya da yanlış bilgi paylaşılması, toplumsal endişelere neden olabilir					
3. Sosyal ağlarda yalan ya da yanlış bilgi paylaşılması, kurumsal endişelere neden olabilir.					
4. Yalan ve yanlış bilgiyi, kitleleri yanlış yönlendirmek amacıyla paylaşmanın suç olduğunu bilirim.					
5. Dijital ortamlar, bilgi paylaşım davranışlarının artmasında etkilidir.					
6. Bilgi kirliliğinin artmasında, sosyal ağlar önemli rol oynamaktadır.					
7. Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce, bilginin kendi içinde tutarlı olup olmadığına dikkat ederim.					
8. Dijital ortamlarda, yalan ya da yanlış bilgilerle karşılaşma ihtimalim vardır.					

	Her zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
9. Bilgi kirliliğinin artmasında, dijital ortamlarda bilgi paylaşım davranışları etkilidir.					
*10. Yalan ve yanlış bilgiyi yaymak etik olmadığı için paylaşmam.					
11. Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce bilginin objektifliğini sorgularım.					
12. Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce, o bilginin kurallara (Etik, yasal, ahlak ve yazım kuralları, yazım üslubu gibi) aykırı olup olmadığına bakarım.					
13. Dijital ortamlarda karşılaşılan istenmeyen reklamlar, kimlik bilgilerinin izinsiz kullanılması, sohbet içerikleri ve kişisel eğilimler gibi etkenler, bilgi paylaşım davranışlarıma etki eder.					
14. Bir bilgiyi dijital ortamlarda paylaşmadan önce, o bilgiye eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşırım.					
15. Dijital ortamlarda paylaşacağım bilgilerin, insanlar üzerinde farkındalık yaratması benim için önemlidir.					
16. Dijital ortamlarda paylaşılan yalan ya da yanlış bilgiler, insanlarda fiziksel ve ruhsal hastalıklara neden olur.					
*17. İnsanların ihtiyacının olmadığını düşündüğüm bilgileri dijital ortamlarda paylaşmam.					
18. Sadece doğruluğunu teyit ettiğim bilgileri dijital ortamlarda paylaşırım.					
19. Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce, resmî kurumların o konuda açıklama yapmasını beklerim.					
20. Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşırken, pozitif dijital ayak izi bırakmayı amaçlarım.					
21. Dijital ortamlarda bir bilgiyi paylaşmadan önce, insanların hakkımda olumsuz düşünüp düşünmeyeceklerine dikkat ederim.					

	Her zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
22. Bir bilgiyi paylaşırken ilk tercihim sosyal ağlardır.					

* Bu maddeler ters kodlanmıştır ve ters puanlanmalıdır.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Mert Vahit DEMİR
Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Geçmişi

Trakya Üniversitesi, (2022), Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Tezli Yüksek Lisans

Trakya Üniversitesi, (2020), Bilgisayar Teknolojisi ve Bilişim Sistemleri

Marmara Üniversitesi, (2020), Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Pedagojik Formasyonu

Anadolu Üniversitesi, (2019), Web Tasarımı ve Kodlama

Pendik Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (2016), Bilişim Teknolojileri

İş Tecrübesi

Zeo Agency, (2021 – Günümüz)
SEO Executive / Scrum Master

Puxo Digital, (2020 – 2021)
Sr. SEO Specialist

Zeo Agency, (2019 – 2020)
SEO Trainee

Trakya Üniversitesi, (2017 – 2018)
Teknik İşler Destek Uzmanı